

2057
z

34
Błaszcz
kon.
1.

Biblioteka Pedagogiczna CEN
nr inw.: KG - 1

BC KSK / 1

KURATORIUM
OKRĘGU SZKOLNEGO BIAŁOSTOCKIEGO
W BIAŁYMSTOKU

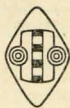
1

KURATORIUM
OKRĘGU SZKOLNEGO BIAŁOSTOCKIEGO
W BIAŁYMSTOKU

2057

Kazimierz Błaszczyński

KONKORDAT I JEGO WYKONANIE

N^o Inw. 2801. Ż.

Nakładem Spółki Pedagogicznej T. A. w Poznaniu.

322:348,7

Przedmowa.

Zadaniem niniejszej książki jest ujęcie wszystkich przepisów, dotyczących konkordatu w jedną całość, aby w ten sposób ułatwić Władzom duchownym jak i administracyjnym szkolnym pogląd na obowiązujące przepisy prawne, związane z wykonywaniem postanowień konkordatu. Materiał uporządkowałem i włączyłem do poszczególnych artykułów tekstu polskiego w nieskróconem brzmieniu, tak że korzystający z niniejszej książki nie ma potrzeby przeprowadzać żmudnych poszukiwań w dziennikach i aktach urzędowych. Dla łatwiejszej orjentacji podany jest tekst konkordatu drukiem tłustym, wszystkie natomiast wyjaśnienia i zarządzenia władz, łączące się z konkordatem, drukiem zwykłym.

Przy tej sposobności uważam sobie za miły obowiązek złożyć gorące podziękowanie Ks. Drowi J. K. Noryskiewiczowi, radcy Kurji Arcybiskupiej w Poznaniu i Naczelnemu Wizytatorowi nauki religji, za życzliwą pomoc w udzieleniu mi z wielką przychylnością informacji, zwłaszcza w dziedzinie wykonania art. XIII konkordatu.

Poznań, w marcu 1927

Autor.

NIHIL OBSTAT.

Posnaniae, 18 Maii 1927.

Stephanus Zwolski, censor.

IMPRIMATUR.

Posnaniae, die 18 Maii 1927.

(L. S.)

Ceslaus Meysner
Vicarius Generalis.

Stephanus Durzyński
Cancelarius Curiae Archiepiscopalis.

L. D. 2659/27.

Wstęp.

Konkordat jest dwustronnym układem, dobrowolnie ułożonym i przyjętym przez państwo polityczne i Stolicę Apostolską. Konkordat normuje stosunek między władzą kościelną a świecką, i określa wzajemną łączność między państwem a Kościołem w rzeczach „mieszanych”¹⁾. W życiu państwowym jest to akt, posiadający międzynarodowy charakter układu, z punktu zaś prawa kościelnego konkordat, ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Stolicy Apostolskiej oraz w Dzienniku Ustaw danego państwa ma charakter prawa partykularnego i moc państwowej ustawy. Międzynarodowy charakter układu zaznaczony jest w polskim konkordacie w wstępie i w art. III. Zadaniem jego jest wzmocnienie sankcji zarówno prawa kościelnego jak i państwowego i zapobieganie ewentualnym konfliktom. Celem zaś polskiego konkordatu jest określenie stanowiska Kościoła katolickiego w Polsce i ustalenie zasad, które **w godny i trwały sposób** kierować będą sprawami kościelnymi na ziemiach Rzeczypospolitej.

Początku konkordatu szukać należy w drugiej połowie średniowiecza. Pierwszy w dziejach konkordat, zwany wormacki albo kalikstyński zawarto w roku 1122 między papieżem Kalikstem II a cesarzem Henrykiem V.

¹⁾ Zob. Aichner, Comp. Iur. Eccl. str. 26.

Powstał on wskutek konfliktu, wywołanego między Kościołem a państwem z powodu ob-
sadzania beneficjów, konfliktu, zwanego walką
o inwestyturę.

W Polsce nie zawierano z Stolicą Apostol-
ską konkordatu w właściwym słowa znacze-
niu. Akty Stolicy Apostolskiej, dokonane w r.
1519 (bulla „*Romanus Pontifex*“ w sprawie
pro wizji beneficjów w Polsce) i w roku 1525
(bulla „*Cum singularum*“, rozszerzająca przy-
wileje poprzedniej bulli) miały charakter je-
dnostronnych przywilejów, przyznawanych
polskiej prowincji kościelnej, pomimo oświad-
czenia papieża Klemensa VII, że uważa obie
bulle za konkordat. Jednostronne oświadcze-
nie papieskie nie daje jednakże tym aktom
charakteru traktatu, obejmującego całokształt
zagadnień. Zamiar króla Augusta III, powstały
pod naciskiem Sejmu Czteroletniego, i skłon-
ność papieża Klemensa XII do zawarcia kon-
kordatu w sprawie opactw (r. 1736) nie przy-
szły do skutku wobec oporu Targowicy. Tak
więc konkordat, opierający się na zasadach,
wyrażonych w art. 113 i 114 naszej konsty-
tucji jest pierwszym traktatem obopólnym,
określającym stosunek Rzeczypospolitej do
Kościoła Rzymsko - katolickiego.

Konkordat jest wynikiem rokowań dwu
stron: Państwa i Kościoła. Prawo zawierania
konkordatów ze strony Kościoła przysługuje
wyłącznie papieżowi, a ze strony państwa
zwierzchnikowi — w Polsce więc Prezyden-
towi Rzeczypospolitej. Zgodne z tem strony
układające się dla ustalenia artykułów wyzna-
czyły swoich pełnomocników, i to Ojciec św.
— Jego Eminencję kardynała Piotra Gaspar-
ri'ego, a Prezydent Rzeczypospolitej — amba-

sadora Stolicy Apostolskiej p. Skrzyńskiego
i profesora Stanisława Grabskiego, byłego
ministra W. R. i O. P. Po ustaleniu treści ar-
tykułów podpisano układ obopólnie dnia 19-go
lutego 1925 r.

Ponieważ postanowienia konkordatu sta-
nowią podstawowe prawo państwowe, przeto
wymagana jest zgoda ciał ustawodawczych,
co zresztą ustala art. 114 Konstytucji. Wpraw-
dzie art. 114 Konstytucji mówi tylko o ratyfi-
kacji konkordatu przez Sejm, lecz ówczesny
rząd uznał za wskazane wniesienie odpowied-
niej ustawy. Dnia 23 kwietnia 1925 ciała usta-
wodawcze uchwaliły ustawę, zatwierdzającą
konkordat i upoważniającą Prezydenta Rze-
czypospolitej do ratyfikacji układu.

Moc prawną uzyskał konkordat w dwa
miesiące po wymianie dokumentów ratyfika-
cyjnych, która nastąpiła w Warszawie dnia
2 czerwca 1925 r. Późem nastąpiło ustawo-
we ogłoszenie tekstu i to w Dzienniku Ustaw
Rzeczypospolitej Polskiej nr. 72, poz. 501 ex
1925 oraz w Acta Ap. Sedis a. 17, vol. 17. Kon-
kordat Polski wszedł w życie z dniem 3 sierp-
nia 1925 r. i z tym dniem obowiązuje obie
strony na czas bliżej nieokreślony. Posiada
więc moc obowiązującą dopóki nie zostanie
uchylony lub zmieniony za obopólną zgodą
obu miarodajnych czynników, tj. tych władz,
które są właściwe do zawarcia konkordatu,
czyli za zgodą Państwa Polskiego i Stolicy
Apostolskiej. Konkordat bowiem jest umową
międzynarodową, obowiązującą obydwie stro-
ny, jak każda inna umowa, oparta o prawo
narodów, z czego wynika, iż traci moc obo-
wiązującą na podstawie tych samych zasad
prawnych, co każde inne obustronne zobowią-

zanie. Ewentualna zmiana formy rządu nie pozbawia mocy obowiązującej układu.

Zawarty przez Polskę traktat z Stolicą Apostolską, będący wykonaniem nakazu Konstytucji nie tylko zabezpiecza interes Państwa lecz i utrwała prawa Kościoła katolickiego. Przedewszystkiem opiera się na zasadzie wolności Kościoła katolickiego w Polsce bez różnicy obrządków, wprowadza jednolite traktowanie spraw kościelnych, daje Rzeczypospolitej potrzebne prawa i normuje stosunek państwa do Kościoła w sposób, który da pogodzić interes Państwa z interesem Kościoła. Jest to więc doniosły akt państwowotwórczy, regulujący nader ważną dziedzinę życia wewnętrznego w państwie.

Gwarancje, stanowiące interes Kościoła katolickiego, określają następujące artykuły, a mianowicie:

1. **Art. 1** zapewnia Kościołowi katolickiemu bez różnicy obrządków, całkowitą wolność, swobodne wykonywanie kultu religijnego, prawo wykonywania władzy i jurysdykcji duchownej, jak również administrację i zarząd nad swoim majątkiem.

2. **Art. 2** zarecza swobodę bezpośredniego znoszenia się z wszystkimi zwierzchnikami kościelnymi.

3. **Art. 4** przyrzeka pomoc władz cywilnych w egzekucji postanowień i dekretów kościelnych.

4. **Art. 5** gwarantuje duchownym szczególną opiekę prawną przy wykonywaniu czynności, związanych z ich urzędem.

5. **Art. 6** zabezpiecza nienaruszalność kościołów, kaplic i cmentarzy.

6. **Art. 11** zezwala na wybór Arcybiskupów i Biskupów przez Stolicę Apostolską.

7. **Art. 13** upewnia nadzór nad nauczaniem religii pod względem jego treści oraz także nad moralnością nauczycieli.

8. **Art. 15** zwalnia od podatków budynki, poświęcone służbie Bożej itp. i traktuje pomieszczenia oraz lokale urzędowe Biskupów i duchowieństwa parafjalnego narówni z pomieszczeniami urzędowymi funkcjonariuszów i lokalami instytucyj państwowych.

9. **Art. 16** poręcza osobom prawnym kościelnym i zakonnym a) wolność w nabywaniu majątku, b) prawo stawania przed sądami cywilnymi.

10. **Art. 17** zarecza osobom prawnym kościelnym i zakonnym prawa zakładania, posiadania i zarządzania cmentarzy, przeznaczonych do grzebania katolików.

11. **Art. 19 i 21** zapewniają właściwym władzom kościelnym prawo nadawania funkcyj i beneficjów proboszczowskich.

12. **Art. 22** gwarantuje odbywanie kary pozbawienia wolności przez duchownych i zakonników w specjalnych pomieszczeniach.

13. **Art. 24** upewnia duchowieństwu stosowne uposażenie i uznaje prawo osób prawnych kościelnych i zakonnych do wszystkich majątków ruchomych i nieruchomych, kapitałów, dochodów oraz innych praw, które te osoby prawne posiadają na obszarze Państwa Polskiego.

14. Art. 25 zabezpiecza zniesienie ustaw, rozporządzeń lub dekretoów, niezgodnych i sprzecznych z postanowieniami konkordatu.

Z powyższego zestawienia wynika, że Kościół katolicki otrzymał podstawy, zabezpieczające Jego interesy zarówno prawne jak i materialne. Pozatem uzyskał Kościół dostateczny wpływ w dziedzinie religijnego wychowania społeczeństwa, konieczny dla dobra narodu i państwa.

Interesy zaś Rzeczypospolitej Polskiej zostały ugwarantowane nie tylko symbolicznie, jak przewidziany w art. 8 obowiązek księży odmawiania we wszystkie niedziele i w dniu 3 Maja przy nabożeństwie modlitwy liturgicznej za pomyślność Rzeczypospolitej i jej prezydenta, ale i zupełnie realnie, jak:

- a) ingerencja władz państwowych do sprawy nominacji biskupów (art. 11),
- b) specjalna przysięga biskupów na wierność Rzeczypospolitej (art. 12),
- c) ograniczenia dla cudzoziemców i cudzoziemskich osób prawnych kościelnych i zakonnych (art. 10 i 16),
- d) ingerencja rządu do nominacji proboszczów (art. 19 i 21),
- e) zgoda dobrowolna na odstąpienie ziem kościelnych na cele reformy rolnej (art. 24),
- f) uznanie granic Rzeczypospolitej Polskiej przez Stolicę Apostolską (art. 9 i 26),
- g) rozciągnięcia uprawnień Nuncjusza Apostolskiego na terytorjum wolnego miasta Gdańska (art. 3).

Poza tem uzyskało Państwo Polskie rozległy wpływ w różnych dziedzinach życia kościelnego i religijnego w Polsce, a więc przy tworzeniu i przemianie beneficjów kościelnych (art. 10), przez mianowanie nauczycieli religii (art. 13), przez opodatkowanie na rzecz Skarbu Państwa majątku osób duchownych na równi ze świeckimi oraz majątku osób prawnych kościelnych i zakonnych (art. 15), wreszcie przez prawo wywłaszczenia dóbr kościelnych na cele użyteczności ogólnej (art. 14).

Jak z powyższego widać, obejmuje konkordat Polski te dziedziny, w których interesy Państwa i Kościoła się stykają (*res mixtae*) i opiera stosunek Kościoła do Państwa na trwałym, ścisłym, obustronnie wiążącym akcie prawnym. Jest on wyrazem zespolenia życia Państwa Polskiego z życiem Kościoła katolickiego, jak i aktem międzynarodowym, wzmacniającym stanowisko Polski w życiu międzynarodowym. Traktat ten stara się pogodzić interes Kościoła z interesem państwa i daje podstawy do życzliwej współpracy dwu życzliwych i przyjaznych członków: Państwa i Kościoła katolickiego, w sprawach, w których interesy obu stron się schodzą.

Do następnych układów konkordat odracza niektóre kwestje, jako to sprawę patronatów (art. 21), rewindykację anektowanych przez rządy zaborcze dóbr kościelnych (art. 24 al. 3), sprawę dóbr kościelnych, położonych w Polsce, lecz należących do osób prawnych kościelnych i zakonnych, których siedziba znajduje się poza granicami Państwa Polskiego i odwrotnie (art. 26 al. 2), oraz sprawę opłat tzw. *iura stolae* (zał. A).

ROZDZIAŁ I.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 17 marca 1921.

Artykuły, odnoszące się do religii i wychowania religijnego w szkole¹⁾.

Artykuł 111.

Wszystkim obywatelom poręcza się wolność sumienia i wyznania. Żaden obywatel nie może być z powodu swego wyznania i przekonań religijnych ograniczony w prawach, przysługujących innym obywatelom.

Wszyscy mieszkańcy Państwa Polskiego mają prawo wolnego wyznawania zarówno publicznie jak prywatnie swej wiary i wykonywania przepisów swej religii lub obrządku, o ile to nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Do art. 111. Przepisy tego artykułu mają tylko charakter programowy i wymagają wprowadzenia ich w życie w drodze wskazanej w art. 126 Konstytucji. Wyrok N. T. A. z dnia 14 maja 1927 r. L. rej. 3755/25 (Orzecznictwo Sądów Polskich, t. VI, poz. 292, str. 345).

Artykuł 112.

Wolności wyznania nie wolno używać w sposób, przeciwny ustawom. Nikt nie może uchylać się od spełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile

¹⁾ Postanowień, odnoszących się do mniejszości religijnych nie umieszczono.

nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekunczej.

Artykuł 113.

Każdy związek religijny, uznany przez Państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacyj i funduszków, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Żaden związek religijny jednak nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Artykuł 114.

Wyznanie rzymsko - katolickie, będące religią przeważającą większości narodu, zajmuje w Państwie naczelne stanowisko wśród równouprawnionych wyznań.

Kościół Rzymsko-Katolicki rządzi się własnymi prawami. Stosunek Państwa do Kościoła będzie określony na podstawie układu ze Stolicą Apostolską, który podlega ratyfikacji przez Sejm.

Do art. 114 ustęp 2. „Własne prawa“ Kościoła Rzymsko - Katolickiego zawarte są w kodeksie prawa kanonicznego, który Konstytucja zgóry uznaje jako prawo, którem się rządzi Kościół Katolicki.

Artykuł 120.

W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymywanym w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religii dla wszystkich uczniów obowiązkową. Kierownictwo i nadzór nauki reli-

gji w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

Do art. 120. Z postanowień art. 120 wynika, iż uczeń bezwyznaniowy nie może w b. zaborze rosyjskim uzyskać świadectwa dojrzałości w gimnazjum, przez państwo, w całości lub w części utrzymywanem, bez złożenia egzaminu z religji. Wyrok N. T. A. z dnia 14 maja 1927 r. L. rej. 3755/25 (Orzecznictwo Sądów Polskich, t. VI, poz. 292, str. 345).

Pozatem ukazał się następujący **Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 5 stycznia 1927 nr. I 148/27 w sprawie nauki religji w publicznych szkołach powszechnych (D. U. M. W. R. i O. P. nr. 2, poz. 32)**, który mówi o nauce religji w ogólności, a zatem także o nauce religji katolickiej w szkołach powszechnych:

„Mając na uwadze, że w myśl art. 120 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. w każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymywanym w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religji dla wszystkich uczniów obowiązkowa, oraz, że na zasadzie programu nauki, przepisanego dla szkół powszechnych, nauka religji wchodzi w zakres obowiązkowych przedmiotów nauczania, przypominam wynikający z powyższych postanowień dla wszystkich właściwych organów szkolnych, a w szczególności dla inspektorów szkolnych, obowiązek ścisłego przestrzegania, aby nauka religji w szkołach była należycie uwzględniana w stosunku do dzieci szkolnych, należących do wszystkich wyznań religijnych, uznanych w Państwie.

Celem odpowiedniego zabezpieczenia nauki religji młodzieży szkolnej, należy stosować się do postanowień następujących:

1. W każdej publicznej szkole powszechnej, w której liczba dzieci szkolnych pewnego wyznania wynosi co najmniej 12, ma być dla tych dzieci zapewniona nauka religji w 2 godzinach tygodniowo, bądź w szkole miejscowej, bądź też przy sprzyjających warunkach w najbliższej szkole sąsiedniej.

2. W miejscowościach, gdzie jest więcej publicznych szkół powszechnych, można celem łatwiejszego zapewnienia nauki religji kierować młodzież należącą do tego samego wyznania, do jednej szkoły.

W razie niemożności zastosowania tego sposobu jest rzeczą wskazaną wówczas, gdy liczba dzieci jednego wyznania, uczęszczających do różnych publicznych szkół powszechnych, wynosi w sumie co najmniej 12, urządzić dla tych dzieci naukę ich wyznania w jednej ze szkół w 2 godzinach tygodniowo, w porze oznaczonej na podstawie wzajemnego porozumienia się kierowników zainteresowanych szkół tak, aby wszystkie dzieci szkolne danego wyznania miały możliwość korzystania z nauki religji.

3. Jeżeli w szkole liczba dzieci, należących do pewnego wyznania, jest znaczniejsza, wówczas dla nauki religji należy utworzyć, uwzględniając dzieci szkolne z różnych klas (oddziałów), specjalne grupy, liczące w zasadzie nie więcej, niż po 40 dzieci, i dla każdej grupy przeznaczyć po 2 godziny nauki religji w tygodniu. Zasadę podziału dzieci na grupy i ilość grup ustala w każdym poszczególnym wypadku Kuratorjum na podstawie wniosku inspektora szkolnego.

4. Katalogi i świadectwa szkolne, dotyczące postępu uczniów w poszczególnych przedmiotach nauki, mają zawierać także ocenę z nauki religji.

Od rodziców (względnie prawnych opiekunów) dzieci szkolnych, które z powodu braku warunków nie otrzymują nauki religji w szkole, kierownicy szkół

mają żądać przedstawienia zaświadczenia właściwej zwierzchności duchownej, stwierdzającego, że dziecko otrzymywało naukę religii w domu i z jakim skutkiem. Na zasadzie takiego zaświadczenia, które dołącza się do katalogu szkolnego, należy wpisać w katalogu i świadectwie ocenę z nauki religii.

Dopiero, gdyby powyższe wezwanie kierownika szkoły do rodziców nie odniosło skutku, można wydać dziecku świadectwo bez oceny z nauki religii, zaznaczając w katalogu i na świadectwie, że nauki religii danego wyznania w szkole nie udzielano."

ROZDZIAŁ II.

**Ustawa z dnia 23 kwietnia 1925
o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską
określającego stosunek Państwa do Kościoła
Rzymsko - Katolickiego (D. U. R. P. nr. 47,
pozycja 324).**

Artykuł 1.

Zatwierdza się konkordat, zawarty między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską w Rzymie w dniu 10 lutego 1925 r. jako układ, określający stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko - Katolickiego, i upoważnia się Prezydenta Rzeczypospolitej do ratyfikacji tego układu.

Artykuł 2.

Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Spraw Zagranicznych, wykonanie postanowień konkordatu powierza się Prezesowi Rady Ministrów i Ministrom: Spraw We-

wewnętrznych, Spraw Wojskowych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Reform Rolnych oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Artykuł 3.

Ustawa niniejsza uzyskuje moc obowiązującą z dniem jej ogłoszenia.

Uwaga. Ustawa zyskała moc obowiązującą z dn. 11 maja 1925.

Przekład polski:**KONKORDAT****zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską
a Rzeczpospolitą Polska.**

W imię Przenajświętszej i Niepodzielnej Trójcy.

Jego Świątobliwość Papież Pius XI i Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Stanisław Wojciechowski, pragnąc określić stanowisko Kościoła Katolickiego w Polsce i ustalić zasady, które w godny i trwały sposób kierować będą sprawami kościelnymi na ziemiach Rzeczypospolitej, postanowili zawrzeć Konkordat.

Wobec tego, Jego Świątobliwość Papież Pius XI i Prezydent Rzeczypospolitej Stanisław Wojciechowski, zamianowali swymi Pełnomocnikami, Ojciec św.: Jego Eminencję Najczciodsze Kardynała, Piotra Gaspari, Swego Sekretarza Stanu; Prezydent Rzeczypospolitej: Jego Ekscelencję Władysława Skrzyńskiego, Ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej przy Stolicy Apostolskiej; Profesora Stanisława Grabskiego, Posła na Sejm polski, byłego Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Pełnomocnicy powyżsi, po wymianie swych pełnomocnictw, powzięli postanowienia następujące, do których Wysokie Układające się Strony zobowiązują się odtąd stosować.

Artykuł 1.

Kościół katolicki, bez różnicy obrządków, korzystać będzie w Rzeczypospolitej Polskiej z pełnej wolności. Państwo zapewnia Kościołowi swobodne wykonywanie Jego władzy

duchownej i Jego jurydykcyi, jak również swobodną administrację i zarząd Jego sprawami i Jego majątkiem, zgodnie z prawami boskimi i prawem kanonicznem.

Do art. 1. Art. 1 wypowiada zasady art. 113 Konstytucji, odnoszącego się do wszystkich związków religijnych, uznanych przez Państwo, i art. 114 Konstytucji, dotyczącego specjalnie Kościoła katolickiego.

Kościół katolicki, jako „societas perfecta“ posiada prawo nabywania i posiadania majątków, zarządzania nimi i pozbywania się ich (can. 1495, 1499, 1518, 1519). W myśl tego art. 1 gwarantuje Kościołowi katolickiemu bez różnicy obrządków swobodną administrację swoim majątkiem zgodnie z prawem kanonicznem.

Poza tem art. 1 zapewnia Kościołowi katolickiemu bez różnicy obrządków pełną wolność i prawo swobodnego wykonywania władzy i jurydykcyi duchownej. Jurydykcja odnosi się jedynie do wiernych, czyli do tych, którzy się tej jurydykcyi dobrowolnie poddali. (Patrz stenogram Sejmu nr. 187 — Konkordat Polski z Stolicą Apostolską, str. 81 i wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 1926 l. 260/25, umieszczony przy art. 25.)

Artykuł 2.

Biskupi, duchowieństwo i wierni będą swobodnie i bezpośrednio znosić się ze Stolicą Apostolską. W wykonywaniu swych funkcji biskupi swobodnie i bezpośrednio znosić się będą ze swem duchowieństwem i swymi wiernymi oraz ogłaszać swe zlecenia, nakazy i listy pasterskie.

Do art. 2. Artykuł ten utwierdza zasadę art. 114 Konstytucji, według którego Kościół rzymsko-katolicki rządzi się własnymi prawami, z czego wynika, iż Państwo nie może ingerować w sprawach wewnętrznych Kościoła.

„Odnoszenie się do Stolicy Apostolskiej“ znaczy według can. 7 prawa kanonicznego do papieża oraz kongregacji, trybunałów i urzędów (Congregationes, Tribunalia, Officia), przez które Ojciec św. zazwyczaj załatwia sprawy kościelne.

Podług can. 335 prawa kanonicznego posiada biskup w diecezji władzę prawodawczą, sądową i karną, którą w myśl art. 2 swobodnie wykonywać jest władny.

Niema zastosowania w Polsce cenzurowanie listów pasterskich i korespondencji biskupów z podległym im duchowieństwem, oraz nie obowiązuje już tak zwane „placetum regium“, czyli zależność ogłaszania bul, encyklik i wszelkich innych aktów papieskich i biskupich od zezwolenia rządowego.

Artykuł 3.

Celem utrzymania przyjaznych stosunków pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, w Polsce rezydować będzie Nuncjusz Apostolski, zaś przy Stolicy Apostolskiej Ambasador Rzeczypospolitej. Uprawnienia Nuncjusza Apostolskiego w Polsce rozciągać się będą na terytorjum Wolnego Miasta Gdańska.

Do art. 3. 1. Instytucja Nuncjatury, tj. stałego przedstawicielstwa Stolicy Apostolskiej przy rządach zagranicznych powstała w wieku XVI. Najstarsza nuncjatura datuje od roku 1513. Następna nuncjatura powstała w Polsce. Ustanowiono ją w roku 1556 przez papieża Pawła IV za czasów króla Zygmunta Augusta. Nuncjuszem był Alojzy Lipomani, biskup weroneński. Wznowienie nuncjatury nastąpiło w roku 1919.

Podług prawa kanonicznego jest nuncjusz apostolski nie tylko przedstawicielem Stolicy Apostolskiej wobec rządu akredytowanego, lecz i wobec wiernych danego

kraju (can. 267 § 1). Zadaniem jego jest ułatwić stosunki między Stolicą Apostolską a rządem i czuwać nad stanem Kościoła na powierzonym mu terytorjum (Aichner, str. 383). Godność nuncjusza apostolskiego stoi na równi z ambasadorami z tym jednakże przywilejem, iż jako członek ciała dyplomatycznego zajmuje przed innymi przedstawicielami zagranicznymi pierwsze miejsce.

2. Rozciągnięcie uprawnień Nuncjusza Apostolskiego w Polsce na terytorjum Wolnego Miasta Gdańska znajduje swoje uzasadnienie w punkcie 6 art. 104 Traktatu Wersalskiego, w myśl którego prowadzenie spraw zagranicznych W. M. Gdańska należy do rządu polskiego. Zasadę tę głosi pozatem art. 2 Konwencji między Polską a W. M. Gdańskiem, zawartej w Paryżu dnia 9 listopada 1920 r., która weszła w życie dnia 4-go marca 1922 (D. U. R. P. nr. 13, poz. 117), według którego Polska wzięła na siebie obowiązek prowadzenia spraw zagranicznych W. M. Gdańska.

3. Ambasador jest reprezentantem swego państwa na terytorjum obcego państwa. Reprezentuje on na zewnątrz państwo jego wysyłające i jest zarazem osobistym reprezentantem Głowy Państwa. Ambasada przy Stolicy Apostolskiej w Rzymie została ustanowiona uchwałą Rady Ministrów z dnia 24 listopada 1924. (Monitor Polski nr. 279.)

Artykuł 4.

Władze cywilne udzielać będą swej pomocy przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych: a) w razie destytucji duchownego, pozbawienia go beneficjum kościelnego, po ogłoszeniu dekretu kanonicznego o wspomnianej destytucji lub pozbawieniu, oraz w razie zakazu noszenia sukni duchownej; b) w razie poboru taks lub prestacji, przeznaczonych na cele kościelne, a przewidzianych

przez ustawy państwowe; c) we wszystkich innych wypadkach, przewidzianych przez ustawy obowiązujące.

Do art. 4. Artykuł ten zapewnia władzy kościelnej tzw. „*brachium saeculare*“, czyli udzielanie pomocy świeckiej władzom duchownym w granicach w tymże artykule określonych.

Do punktu a) Co do obowiązku udzielania pomocy przy usunięciu duchownego z beneficjum lub destytucji patrz can. 211—214 i 2305, co do pozbawienia duchownego prawa noszenia sukni duchownej por. can. 2300 (*privatio ad tempus*), can. 2304 (*privatio perpetua*).

Do punktu b) zajął Trybunał Kompetencyjny następujące stanowisko, odnoszące się do ustawodawstwa austriackiego: „Do rozpoznawania sporów o zapłatę za czynności urzędu parafialnego, nie objęte taksą minimalną, powołane są sądy cywilne“. Orzeczenie z dnia 24 maja 1927 r., gdzie w motywach pomiędzy innemi czytamy: „O ściąganiu należności stuły w drodze administracyjnej mówią §§ 22—26 ustawy austriackiej z 7 maja 1874 (L. 50 Dziennika Praw Państwa), które postanowieniem art. 25 konkordatu z 10 lutego r. 1925 (poz. 501, Dz. Ust.) nie zostały uchylone. W myśl § 23 ustawy z r. 1874 udziela się egzekucji politycznej do ściągania danin i innych świadczeń, ustanowionych za zezwoleniem rządu. Odnosi się to także do **stałych** opłat za zapowiedzi kościelne, śluby i pogrzeby (*iura stolae*). Z tego wynika, że władze administracyjne powołane są wyłącznie do ściągania oznaczonych w takse **stałych** należności stuły. Ponieważ w danym wypadku sąd ustalił, że chodziło o pogrzeb uroczysty, połączony z pewną wystawnością, nie objęty taksą minimalną, przeto do rozpoznania sporu stąd wynikłego, jako sprawy cywilno - prawnej, w myśl § 1 normy jurysdykcyjnej powołane są wyłącznie sądy“. (Patrz Ga-

zetę Administracji i Policji Państwowej r. IX, nr. 8 z sierpnia 1927 r., str. 730 (58).)

Do punktu c), gdzie mowa o wypadkach zastosowania tzw. „*brachium saeculare*“ we wszystkich wypadkach, „przewidzianych przez prawo obowiązujące“, konkordat ma na myśli li tylko ustawy państwowe. (Patrz stenogram z posiedzenia 187 z 24 marca 1925 r. — Konkordat Polski ze Stolicą Apostolską, str. 81.)

Wykonaniem art. 4 jest następujące rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 23 marca 1926, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, w sprawie udzielania pomocy państwowej przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych (Dz. U. R. P. nr. 44, poz. 271).

Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymskokatolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Władze państwowe powołane są do udzielania pomocy przy wykonaniu postanowień i dekretów kościelnych na żądanie władzy kościelnej, tylko w sprawach, objętych art. 4 konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z roku 1925 nr. 72, poz. 501),

§ 2. W wypadkach wskazanych pod literą a) art. 4 konkordatu, właściwa władza kościelna, zamierzająca korzystać z pomocy państwowej przy wykonywaniu swoich dekretów, może zwrócić się z odpowiednim żądaniem do właściwego urzędu wojewódzkiego, tj. tej miejscowości, w której przebywa osoba duchowna, dotknięta dekretem kościelnym względnie w której znajduje się beneficjum, o ile chodzi o pozbawienie beneficjum.

W sprawach, objętych punktami b) i c) art. 4 konkordatu odpowiednia władza kościelna może się zwraca-

cać do właściwej władzy państwowej, wskazanej w poszczególnych ustawach państwowych, dotyczących danych spraw. Jeżeli te ustawy nie zawierają pod tym względem wyraźnych wskazań, odpowiednia władza kościelna zwraca się za pośrednictwem swej władzy diecezjalnej do urzędu wojewódzkiego.

§ 3. Władza kościelna, zamierzająca korzystać z państwowej pomocy, przesyła do odpowiedniej władzy pisemne żądanie, które zawierać winno: treściwe przedstawienie faktów, będących powodem tego żądania; stwierdzenie wydania odpowiedniej decyzji lub dekretu; przytoczenie właściwego punktu 4 artykułu konkordatu, na którym żądanie się opiera; wreszcie konkluzję, która wskaże, co ma być osiągnięte przy zastosowaniu pomocy państwowej.

§ 4. Władza państwowa, której złożone zostało żądanie udzielania pomocy do wykonania postanowienia lub dekretu kościelnego, rozważy i zdecyduje, jakie prawne środki mają być w danym wypadku zastosowane, oraz wyda bezzwłocznie odpowiednie zarządzenia i powiadomi o nich władzę kościelną najdalej do dni 14.

§ 5. O ile względy na utrzymanie porządku publicznego nie będą wymagały bezzwłocznego wkroczenia władz bezpieczeństwa, władza państwowa weźmie osoby, dotknięte postanowieniami, lub dekretemi kościelnymi, przewidzianymi w art. 4 a) konkordatu, do ich wykonania w terminie określonym, nie dłuższym niż dni 14, a po bezskutecznym upływie tego terminu przystąpi do przymusowego wykonania tego zarządzenia. Zażalenia wniesione przeciwko tym zarządzeniom, nie mają mocy wstrzymującej.

§ 6. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Uwaga. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 11 maja 1926.

Artykuł 5.

Duchowni w wykonywaniu swych urzędów cieszyć się będą szczególną opieką prawną. Na równi z urzędnikami państwowymi korzystać oni będą z prawa zwolnienia od zajęcia sądowego części swych uposażeń. Duchowni, którzy otrzymali święcenia, zakonnicy, którzy złożyli śluby, uczniowie seminarjów i nowicjusze, którzy wstąpili do seminarjów lub nowicjatów przed wypowiedzeniem wojny, będą zwolnieni ze służby wojskowej z wyjątkiem pospolitego ruszenia. W tym ostatnim wypadku, księża, posiadający święcenia kapłańskie, wykonywać będą w wojsku swój urząd kapłański, tak jednak, aby na tem nie ucierpiało dobro parafii, inni zaś członkowie duchowieństwa będą powołani do służby sanitarnej. Duchowni będą zwolnieni z obowiązków obywatelskich, niezgodnych z powołaniem kapłańskim, jako to: sędziów przysięgłych, członków trybunałów itd.

Do art. 5. 1) Zdanie pierwsze zapewnia duchownym szczególną opiekę prawną przy wykonywaniu przez nich czynności, związanych z ich urzędem. Opiekę tę określają już właściwe kodeksy karne, obowiązujące w Polsce.

2) W sprawie zwolnienia od zajęcia sądowego części uposażeń stosuje się do urzędników państwowych następujące postanowienia ustawy z dnia 17 lutego 1922 o państwowej służbie cywilnej (Dz. U. R. P. nr. 21, poz. 164), a mianowicie:

Art. 47. Uposażenie urzędników ulega zajęciu administracyjnemu tudzież zapowiedzeniu i zajęciu sądowemu nie więcej, niż do wysokości jednej piątej części sumy uposażenia lub wynagrodzenia, przypadającego do wypłaty.

Uwaga. Udzielona urzędnikowi zaliczka na uposażenie nie podpada pod pojęcie zajęcia administracyjnego, w odniesieniu więc do niej nie mają zastosowania postanowienia art. 47 ustawy o państwowej służbie cywilnej. Wyrok N. T. A. z dnia 5 marca 1926 r. L. Rej. 1554/25.

Art. 48. Tytułem wyjątku od powyższej zasady ogólnej (art. 47) uposażenie urzędników i wynagrodzenie praktykantów ulega zapowiedzeniu i zajęciu sądowemu za alimenty do wysokości $\frac{2}{5}$ uposażenia lub wynagrodzenia, przyczem pozostałe $\frac{3}{5}$ wolne są od wszelkich zapowiedzeń i zajęć.

Przy zbiegu zapowiedzeń za alimenty i za inne należności lub długi, $\frac{1}{5}$ część uposażenia lub wynagrodzenia staje się przedmiotem stosunkowego podziału zarówno na alimenty, jak na inne należności lub długi, drugą zaś $\frac{1}{5}$ część przekazuje się wyłącznie na zaspokojenie samych tylko alimentów, o ileby pierwsza $\frac{1}{5}$ część na nie przy zbiegu innych wierzycieli nie wystarczała.

Art. 49. Wyłącza się zupełnie z pod zapowiedzeń i zajęć, określonych w art 47 i 48:

- a) diety oraz koszty podróży i przesiedlenia w sprawach służbowych,
- b) wsparcia i zapomogi, przyznawane urzędnikowi lub praktykantowi na leczenie jego lub jego rodziny, na pogrzeb jego rodziców, żony lub dzieci, albo też z powodu klęski elementarnej lub innego nieszczęśliwego wypadku.

Dłużnikowi duchownemu przysługuje tak zwane „privilegium competentiae“, opierające się na can. 122 kodeksu prawa kanonicznego, w myśl którego wierzyciel obowiązany jest zostawić mu takie dochody, które są duchownemu konieczne do utrzymania. Duchowny jednak starać się winien jaknajprędzej dług zwrócić.

3) Co do powszechnego obowiązku służby wojskowej stosuje się postanowienia ustawy z dnia 23 maja

1924 o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz. U. R. P. nr. 61, poz. 609), a mianowicie art. 51, według którego zostają duchowni uznanych przez Państwo wyznań chrześcijańskich, którzy otrzymali wyższe święcenia, lub zostali ordynowani, klerycy katoliccy oraz nowicjusze zakonni, którzy złożyli uroczyste śluby zakonne, przy poborze zaliczeni do pospolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu. W razie powołania do służby wojskowej, po uprzednim zbadaniu ich zdolności fizycznej, pełnią oni czynności duszpasterskie. Klerycy oraz nowicjusze zakonni, którzy dostali tonsurę, mogą być użyty i do czynności sanitariuszy.

Rozporządzenie wykonawcze z dnia 21 marca 1925 do ustawy powyżej powołanej (Dz. U. R. P. nr. 37, poz. 253) postanawia w § 334 pomiędzy innemi, że duchowni wyznania katolickiego (obrazdki łacińskiego, ormiańskiego, grecko-unickiego), posiadający w stanie duchownym wyższe święcenia (subdjakonat, djakoniat, kapłaństwo, biskupstwo) oraz zakonnicy, którzy złożyli śluby zakonne, podlegają zaliczeniu do pospolitego ruszenia bez poddawania oględzinom lekarskim w komisji poborowej. Podług § 355 winni duchowni i zakonnicy powyżej wymienieni złożyć w czasie od 1-go kwietnia do 30 czerwca tego roku, w którym stają do poboru, do władzy administracyjnej I instancji (Starostwo, w miastach wyłączonych z powiatów Magistraty, w st. m. Warszawie Komisariat Rządu) zaświadczenie, wydane przez konsystorze diecezjalne, kurje biskupie, lub biskupów, oraz przełożonych zakonów, według następujących wzorów:

1) Zaświadczenie

dla biskupów, członków kapituł, rektorów seminarjów duchownych, przełożonych klasztorów, proboszczów, wikariuszów.

Kurja Biskupia (nazwa Kurji) zaświadcza, że (imię i nazwisko

duchownego) urodzony dnia roku . . .
w (miejsce urodzenia) jest
. (stanowisko duchownego
jak to: sufraganiem, rektorem seminarjum, przełożonym
klasztoru, proboszczem, wikariuszem) w
(dokładna nazwa biskupstwa, klasztoru, probostwa).

Niniejsze zaświadczenie Kurja Biskupia wydaje
. (imię i nazwisko du-
chownego) celem zaliczenia go do pospolitego ruszenia
bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu na
podstawie art. 51 ustawy o powszechnym obowiązku
służby wojskowej.

. (nazwa miejscowości) dnia
roku . . . nr. . . (bieżący wydanego zaświadczenia).
Pieczęć Kurji Biskupiej Podpis Biskupa lub zast.

Uwaga. Biskupom diecezjalnym wystawia zaświad-
czenie właściwy metropolita, względnie ten biskup,
który dla niego stanowi wyższą instancję, biskupom
sufraganom — biskup diecezjalny.

2) Zaświadczenie

dla profesorów lub innych funkcjonariuszów semina-
rjów duchownych tudzież kleryków, którzy otrzymali
tonsurę.

Rektor seminarjum (dokładna na-
zwa seminarjum, adres) zaświadcza, że
(imię i nazwisko duchownego) urodzony dnia
. roku . . . w (miejsce uro-
dzenia) obecnie jest profesorem, lub innym funkcyj-
nuszem albo też klerykiem, który otrzymał tonsurę
seminarjum (nazwa seminarjum).

Zaświadczenie niniejsze seminarjum wydaje . . .
. (imię i nazwisko duchownego) celem
zaliczenia go do pospolitego ruszenia bez poddawania
przeglądowi wojskowo-lekarskiemu na podstawie art.
51. ustawy o powszechnym obowiązku służby wojsko-
wej (nazwa miejscowości) dnia

roku . . . Nr. (bieżący wydanego zaświad-
czenia).

Pieczęć seminarjum. Podpis rektora lub jego zastępcy.

3) Zaświadczenie.

dla nowicuszów zakonnych, którzy dostali tonsurę, jako
też zakonników, którzy złożyli uroczyste śluby zakonne.

Przełożony Zakonu (dokładna na-
zwa zakonu i adres) zaświadcza, że
(imię i nazwisko zakonnika) urodzony dnia
roku . . . w (miejsce urodzenia)
jest nowicuszem zakonnym, który dostał tonsurę (za-
konnikiem, który złożył śluby zakonne).

Zaświadczenie niniejsze wydaje się
(imię i nazwisko zakonnika) celem zaliczenia go do po-
spolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojsko-
wo-lekarskiemu na podstawie art. 51 ustawy o po-
wszechnym obowiązku służby wojskowej.

. (nazwa miejscowości) dnia . . .
roku . . . , Nr. (bieżący wydanego zaświad-
czenia).

Pieczęć Zakonu.

Podpis przełożonego.

4) Zaświadczenie

dla profesorów wydziałów teologicznych rzymsko-kato-
lickich na uniwersytetach.

Seminarjum (Uniwersytet)
zaświadcza, że ksiądz (imię i nazwisko
duchownego) wyznania urodzony dnia
. roku . . . w (miejsce
urodzenia) jest profesorem w tutejszym (seminar-
jum) uniwersytecie.

Zaświadczenie niniejsze wydaje się
(imię i nazwisko duchownego) celem zaliczenia go do
pospolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojsko-
wo-lekarskiemu na podstawie art. 51 ustawy o po-
wszechnym obowiązku służby wojskowej.

Pieczęć.

Podpis rektora Uniwersytetu.

(albo Dyrektora Seminarjum).

Artykuł 6.

Nienaruszalność kościołów, kaplic i cmentarzy jest zapewniona, tak jednak, aby z tego powodu nie ucierpiało bezpieczeństwo publiczne.

Do art. 6. Poręczanie nietykalności kościołów, kaplic i cmentarzy mieści się w can. 1179 prawa kanonicznego.

Postanowienia art. 6 w dostatecznej mierze zapewniają władzom państwowym zastosowanie właściwych przepisów, dotyczących policyjnego bezpieczeństwa publicznego, jak n. p. przepisów policyjnej budowlanej.

Z nienaruszalności kościołów, kaplic i cmentarzy wynika zakaz:

a) używania tych instytucji do celów świeckich, nie mających nic wspólnego ze służbą Bożą, jak np. do świeckich zgromadzeń, wieców, przemówień publicznych itp.;

b) używania ich do celów bezbożnych i niemoralnych.

Przedmioty umieszczone w kościołach, kaplicach lub na cmentarzach a nie służące do służby Bożej, nie podpadają pod pojęcie nienaruszalności, czyli, że nie są wyjęte z pod jurysdykcji sądów cywilnych¹⁾.

Artykuł 7.

Wojska Rzeczypospolitej korzystać będą z wszelkich wyróżnień, jakich Stolica Apostolska udziela wojskom zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. W szczególności kapelani posiadają będą prawa proboszczowskie w stosunku do wojskowych i do ich rodzin i wykonywać będą czynności swego urzędu kościelnego pod jurysdykcją biskupa polowego, który będzie miał prawo ich wyboru. Stolica Apostolska przyzwala, aby duchowieństwo to, w spra-

¹⁾ Patrz również: Piekarski, Wyznanie religijne w Polsce, str. 27.

wach, dotyczących jego służby wojskowej, podlegało władzom wojskowym.

Do art. 7. Wykonaniem art. 7 jest następujące:

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministra Spraw Wojskowych, oraz Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 25 listopada 1926 r.

w sprawie organizacji kościelnej duchowieństwa wojskowego.

(Dz. U. R. P. nr. 124, poz. 714)

Na podstawie art. 7 Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, sporządzonego w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. i ratyfikowanego w Warszawie dnia 30 maja 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 72, poz. 501) i art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 roku o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko-Katolickiego (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 324) oraz mając na uwadze Dekret Nuncjusza Apostolskiego w Polsce z dnia 27 lutego 1926 r. zarządza się co następuje:

§ 1. W wykonaniu art. 7 konkordatu wprowadza się organizację kościelną duchowieństwa wojskowego na zasadach, ustalonych w załączonym statucie i wedle nadanej tym statutem duchowieństwu wojskowemu w Polsce jurysdykcji kościelnej.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Uwaga do § 2. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 22 grudnia 1926.

STATUT*)

Duszpasterstwa Wojskowego w Wojsku Polskiem, zatwierdzony przez Stolicę Apostolską dekretem Nuncjusza Apostolskiego w Polsce dnia 27 lutego 1926 r.

1-o. Zasady ogólne.

1.

Na czele duszpasterstwa Wojska lądowego i morskiego Rzeczypospolitej Polskiej w odniesieniu do katolików stoi Biskup Polowy.

2.

Wykonanie zarządzeń Biskupa Polowego w myśl przepisów Prawa Kanonicznego i rozkazów Ministra Spraw Wojskowych należy do Kurji Biskupiej.

3.

Sąd Biskupa Polowego znajduje się przy Kurji Biskupiej.

4.

Sąd Metropolitalny Warszawski stanowi drugą instancję dla spraw sądzonych w Sądzie Biskupa Polowego.

5.

Biskupowi Polowemu służy prawo mianowania Wikariuszy Jeneralnych.

6.

W okręgach wojskowych Rzeczypospolitej na czele duszpasterstwa wojskowego stoją Dziekani, wyznaczeni przez Biskupa Polowego.

7.

Czynności Dziekanów okręgowych określa Biskup Polowy.

8.

Pod względem duszpasterstwa wojskowego cały obszar Rzeczypospolitej podzielony zostaje przez Biskupa

*) Tekst łaciński podano przy art. 7 tekstu francuskiego.

Polowego na parafie wojskowe, na czele których stoją kapelani wojskowi, posiadający w stosunku do podległych osób jurysdykcję proboszczowską w myśl art. 7 konkordatu między Stolicą św. i Rzeczpospolitą Polską zawartego.

9.

Parafia wojskowa obejmuje osoby, należące do oddziałów, zakładów i „formacyj” wojskowych, oraz te wszystkie, które zostały powierzone opiece duchownej danego kapelana wojskowego, a mianowicie:

1) wszystkich szeregowych wojska zarówno lądowego jak i morskiego, a to:

- a) szeregowych wojska stałego z chwilą zaliczenia w stan wyżywienia;
- b) nadterminowych;
- c) podoficerów;
- d) rzemieślników wojskowych w zamkniętych obozach warownych oraz orkiestrantów;

2) wszystkich oficerów wojska zarówno lądowego jak i marynarki wojennej:

- a) zawodowych;
- b) należących do rezerwy armji, ponownie do służby czynnej powołanych;

3) duchownych wojskowych:

- a) zawodowych;
- b) rezerwowych, ponownie do służby czynnej powołanych;

4) uczni—wychowanków:

- a) szkół wojskowych;
- b) szkół, mających za cel przygotowanie chłopców do zawodu wojskowego;
- c) ochron wojskowych w zamkniętych obozach warownych;
- d) uczni-orkestrantów;

5) wszystkich powołanych pod broń z okazji mobilizacji całego Narodu dla obrony Rzeczypospolitej;

6) inwalidów wojennych, emerytów wojskowych, weteranów „powstań”, którzy znajdują się w szpitalach wojskowych;

7) emerytów wojskowych, powołanych ponownie do służby czynnej;

8) mężczyzn i kobiety, pełniących obowiązki w szpitalach i zakładach sanitarnych i tamże zamieszkujących;

9) jeńców wojennych, więźni oraz internowanych podczas wojny;

10) robotników i woźnice, pociągniętych do jakichkolwiek prac wojennych podczas wojny a znajdujących się poza swymi parafiami;

11) urzędników wojskowych, pełniących obowiązki w szpitalach wojskowych, więzieniach, szkołach i twierdзах;

12) rodziny wojskowych, służących w wojsku:

a) żonę, zamieszkałą ze swym mężem;

b) oraz dzieci, mieszkające wraz z rodzicami, przed ukończeniem 21 roku życia.

II. Jurysdykcja duchowieństwa wojskowego.

10.

Biskup Polowy wykonywa jurysdykcję w stosunku do kapłanów, wszystkich wojskowych oraz członków ich rodzin religii katolickiej wszystkich obrządków całej armii lądowej i marynarki wojennej Rzeczypospolitej.

11.

Prawo udzielania chrztu posiada kapłan wojskowy jedynie tym dzieciom, których ojciec lub owdowiała matka należą do parafii wojskowej, podległej jego opiece.

12.

Kapłan wojskowy posiada władzę słuchania spowiedzi świętej wszystkich wojskowych i ich rodzin oraz udzielania tymże Sakramentu Eucharystji.

13.

W zakresie administrowania Sakramentu Małżeństwa kapłan, posiadający jurysdykcję proboszczowską:

a) głosi zapowiedzi małżeństw, zawieranych przez wojskowych i ich rodziny (powierzonych jego opiece),

b) legalnie i ważnie błogosławi związki małżeńskie wojskowych i ich rodzin, względem których przysługują mu prawa proboszczowskie,

c) udziela delegacji do legalnego i ważnego błogosławienia małżeństw na terytorjum wyznaczonym mu przez biskupa polowego, wojskowych i ich rodzin, którzy należą do jego parafii wojskowej.

Uwaga. Jurysdykcja, przyznana kapłanom wojskowym, nie znosi jurysdykcji właściwych proboszczów co do ważności błogosławienia związków małżeńskich.

14.

Kapłan wojskowy posiada władze dokonania obrzędów pogrzebowych wojskowych i ich rodzin do jego parafii należących.

15.

Funkcje religijne kapłan wojskowy spełnia w kościele wojskowym; w braku takowego będzie mógł je spełniać w innym kościele, wyznaczonym mu przez biskupa polowego po uzyskaniu uprzednio zgody miejscowego ordynariusza.

16.

Do obowiązków kapłana wojskowego, pełniącego opiekę duszpasterską w parafii wojskowej, należy oświecanie religijne swoich parafjan, a w szczególności szeregowych i młodocianych.

III. Opieka duchowna w stosunku do osób obrządku grecko - katolickiego.

17.

Radcą biskupa polowego w sprawach liturgicznych dla obrządku grecko-katolickiego jest dziekan grecko-katolicki przy kurji biskupa polowego.

18.

Wojskowi i ich rodziny obrządku grecko - katolickiego podlegają opiece duchownej właściwego kapelana grecko - katolickiego, który stoi na czele parafii grecko - katolickiej, utworzonej przez biskupa polowego.

IV-o. Prowadzenie ksiąg parafialnych.

19.

Kapelani wojskowi — proboszczowie obowiązani są prowadzić księgi parafialne w myśl can. 470 Kodeksu prawa Kanonicznego.

Do punktu 19. Według can. 470 kodeksu prawa kanonicznego winien ten, kto posiada parafię prowadzić księgi parafialne, jako to: chrztów, bierzmowanych, małżeństw, zmarłych i spisy wiennych. Księgi te należy prowadzić według ogólnych praw kościelnych lub partykularnych przepisów. Księga ochrzczonych winna zawierać, że ochrzczony przyjął sakrament bierzmowania, że wstąpił w związek małżeński, albo że otrzymał wyższe święcenia, lub złożył uroczyste śluby zakonne. Szczegóły te umieszcza się i w duplikatach metryk. Przy końcu każdego roku proboszcz ma odesłać autentyczny odpis metryk do kurji diecezjalnej, z wyjątkiem spisu wiennych. Prócz tych ksiąg powinien istnieć inwentarz majątku kościelnego, księga fundacyj i stypendjów mszalnych, archiwum do przechowywania ksiąg metrykalnych, pism biskupich i innych dokumentów. Podczas wizytacji ma ordynariusz lub jego delegat przeglądać archiwum i sprawdzić, w jakim stanie się znajduje. Pleban winien czuwać, by akta nie dostały się w ręce osób obcych.

Can. 470 umieściliśmy przy tekście oryginalnym konkordatu.

20.

Kapelani wojskowi pełnią obowiązki „urzędników stanu cywilnego“ w stosunku do osób wojskowych i ich rodzin w myśl przepisów przez kurję wojskową wydanych.

Do pktu 20. Kapelanów wojskowych, pełniących obowiązki „urzędników stanu cywilnego“ obowiązuje poza tem:

a) Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 lutego 1927 r. o statystyce ruchu naturalnego ludności (Dz. U. R. P. Nr. 10, poz. 76),

b) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 maja 1927 r. w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o statystyce ruchu naturalnego ludności (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 450).

21.

Kapelani wojskowi administrują majątkiem kościelnym w myśl Prawa Kanonicznego tyt. XXVIII oraz przepisów wojskowych.

Do pktu 21. Tytuł 28 kodeksu prawa kościelnego składa się z 11 can. i to can. 1518—1528 włącznie, i normuje administrację majątku kościelnego w sposób następujący:

1) Papież jest najwyższym zarządcą wszystkich dóbr kościelnych (can. 1518).

2) W diecezji czuwa nad wszystkim majątkiem i wydaje szczegółowe instrukcje administracyjne w ramach prawnych zwyczajów i okoliczności biskup, o ile majątki nie są wyjęte z pod jego jurysdykcji (can. 1519).

3) Do pomocy w zarządzie powołuje biskup jako ciało doradcze osobną radę „Consilium administrationis“ i mianuje członków tejże komisji po wysłuchaniu kapituły. Zaleca się, by członkowie byli znawcami prawa kanonicznego i cywilnego. Prezesem rady jest ordynariusz. W niektórych wypadkach mogą członkowie nawet mieć władzę wyrażenia zgody w myśl ogólnych przepisów lub wedle dekretu nominacyjnego (can. 1520).

4) Poza tem mają być także ustanowione komisje d'a zarządu dóbr poszczególnych kościołów lub pobożnych instytucyj — o ile z natury prawa lub na podstawie

aktów fundacyjnych nie posiadają osobnego administratora. Członkami tychże komisji mogą być także osoby świeckie, cieszące się dobrą opinią w społeczeństwie. Ordynariusz jednak ma prawo wglądu i wydawania zarządzeń (can. 1521). Przed objęciem administracji winni członkowie tych rad składać przysięgę wobec miejscowego ordynariusza lub dziekana, że wiernie spełniać będą przyjęte obowiązki. Członkowie winni sporządzić i wszyscy podpisać w dwóch egzemplarzach inwentarz wszystkich rzeczy ruchomych i nieruchomych, przyczem każda rzecz ma być spisana z podaniem wartości. Jeden egzemplarz inwentarza będzie zachowany w archiwum danej instytucji — drugi zaś odesłany do kurji diecezjalnej (can. 1522).

5) Administracja obejmuje wszystko to, co odnosi się do zachowania majątku zakładowego, do jego ulepszenia, do pobierania dochodów z majątków. Zawiadowca winien a) zarządzać majątkiem kościelnym sumiennie i starannie, b) przestrzegać obowiązujących praw tak kanonicznego jak i cywilnego i stosować się do woli fundatorów, c) czuwać, by majątek kościelny nie zaginął i nie został roztrwoniony, d) prowadzić księgę dochodów i wydatków, e) baczyć, by dokumenty, na których się opierają prawa kościelne do poszczególnych posesyj nie zaginęły, f) starać się, by autentyki zostały przechowane w archiwum kurji (can. 1523).

6) Robotnikom kościelnym należy się za pracę godziwe wynagrodzenie, przyczem ma się dbać o to, by przy pracach dołożono wszelkiej staranności, dbano o zwyczajną pieczę, starano się o oszczędności. Poza tem należy pracownikom poruczyć czynności wykonalne i nie sprzeciwiające się zwyczajowi, wiekowi i płci (can. 1524).

7) Zarządcy — tak duchowni jak i świeccy — majątków kościelnych, katedralnych, instytutów religijnych i bractw — mają corocznie składać ordynariuszowi miejscowemu rachunki z administracji (can. 1525).

8) Do wytoczenia procesu sądowego przez zawiadowcę w imieniu kościoła, konieczne jest pisemne pozwolenie ordynariusza miejscowego lub dziekana, który o udzieleniu swego zezwolenia winien natychmiast powiadomić ordynariusza (can. 1526).

9) Uskutecznienie przez zarządcę aktów, wychodzących poza prawa administracji, może nastąpić jedynie za osobnem zezwoleniem (can. 1527). Kościół nie odpowiada za kontrakty, które zawiadowca zawarł bez zezwolenia uprawnionego przełożonego (can. 1527 § 2).

10) Administrator nie może samowolnie zrzec się przyjętych obowiązków. W razie, gdy kościół poniósł szkody wskutek samowolnego zrzeczenia się administracji, obowiązany jest do restytucji (can. 1528).

Can. 1518—1528 umieszczono przy tekście oryginalnym konkordatu.¹⁾

V-o. Uzupełnienie kadr duchowieństwa wojskowego.

22.

Na czas pokoju ilość kapłanów wojskowych ustala ustawa o etatach w wojsku polskiem.

23.

Każda diecezja dostarczy biskupowi polowemu który ma prawo wyboru, odnośną liczbę kapłanów do służby duszpasterskiej w wojsku.

24.

Wyznaczeni na stanowiska kapłanów wojskowych kandydaci, winni posiadać następujące kwalifikacje:

- a) obywatelstwo polskie,
- b) świadectwo lekarskie dobrego zdrowia i wytrzymałości fizycznej,
- c) nieprzekroczony 35 rok życia,
- d) przynajmniej trzy lata kapłaństwa,
- e) dobrą opinię ordynariusza (can. 117).

¹⁾ Patrz rozdział III.

25.

Mianowanie kapelanów wojskowych należy do ordynariusza polowego.

26.

Ilość kapelanów na czas wojny określa „plan mobilizacyjny” wojskowych, powoływanych pod broń. Księża przeznaczeni w wypadku mobilizacji do służby duszpasterskiej, należą do grupy kapelanów rezerwy armji; wszyscy inni zaliczają się do pospolitego ruszenia, zwołanego dla obrony Rzeczypospolitej. Ordynariusz, mając na uwadze dobro parafji, wykaże tych kapłanów, którzy na wypadek mobilizacji winni pozostać na swych stanowiskach.

27.

Każdy ordynariusz i przełożony zgromadzenia zakonnego co dwa lata wyznacza kapłanów, którzy z jego diecezji (wzgl. zgromadzenia) na wypadek wojny zaliczają się do rezerwy armji.

28.

Kapelani należący do rezerwy armji, wyznaczeni do służby duszpasterskiej winni odpowiadać warunkom, wymagany od kapelanów na czas pokoju.

29.

Kapelan, należący do rezerwy armji, który już został wyznaczony do służby duszpasterskiej na wypadek mobilizacji, nie może być bez zgody władz wojskowych, przez kurję biskupa polowego uzyskanej skreślony z listy kapelanów rezerwy ani też zwolniony z obowiązku stawiennictwa w wypadku mobilizacji.

30.

Z chwilą mobilizacji wszyscy kapelani, należący do rezerwy armji oraz wszyscy duchowni katolicy do służby sanitarnej powołani w myśl przepisów Stolicy Apostolskiej podlegają jurysdykcji biskupa polowego.

Artykuł 8.

W niedzielę i w dzień święta narodowego Trzeciego Maja księża, odprawiający nabożeń-

stwa, odmawiać będą modlitwę liturgiczną za pomyślność Rzeczypospolitej Polskiej i jej Prezydenta.

Do art. 8. Modlitwę liturgiczną za pomyślność Rzeczypospolitej Polskiej i jej Prezydenta, której tekst ustaliła konferencja biskupów polskich, odmawia się w sposób następujący:

Celebrans staje po głównej mszy t. z. bezpośrednio po odmówieniu ostatniej ewangelji, — zostawiwszy kielich na ołtarzu, — u stopni ołtarza, i stojąc odśpiewuje następujące wiersze i modlitwę:

V. *Salvum fac Rempublicam nostram, Domine.*

R. *Deus meus, sperantem in Te.*

V. *Mitte ei, Domine, auxilium de sancto.*

R. *Et de Sion tuere eam.*

V. *Nihil proficiet inimicus in ea.*

R. *Et filius iniquitatis non nocebit ei.*

V. *Fiat pax in virtute Tua.*

R. *Et abundantia in turribus Tuis.*

V. *Domine exaudi orationem meam.*

R. *Et clamor meus ad Te veniat.*

V. *Dominus vobiscum.*

R. *Et cum spiritu Tuo.*

Oremus.

Defende quaesumus, Domine, Beata Maria semper Virgine, Regina Poloniae et Sanctis nostris Patronis intercedentibus, istam ab omni adversitate Rempublicam; et toto corde Tibi prostratam, ab hostium propitius tuere clementer insidiis.

Praetende, Domine, quaesumus, famulo Tuo N (nunc Ignatio) Praesidi Reipublicae, dexteram coelestis auxilii; ut Te toto corde perquirat, et, quae digne postulat, assequi mereatur. Per Christum Dominum nostrum.

R. *Amen.*

V. *Divinum auxilium maneat semper nobiscum.*

R. *Amen.*

Po odśpiewaniu wstępuje po stopniach ołtarza, zabiera kielich i wychodzi do zakrystji. O ileby były przepisane jeszcze inne modlitwy, odmawia je po odśpiewaniu modlitwy za pomyślność Rzeczypospolitej i Jej Prezydenta. (Por. Miesięcznik kościelny dla Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej rocznik 40, nr. 8 z dnia 1 sierpnia 1925, poz. 92).

Artykuł 9.

Żadna część Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie zależała od biskupa, którego siedziba znajdowałaby się poza granicami Państwa Polskiego. Hierarchja katolicka w Rzeczypospolitej Polskiej będzie zorganizowana, jak następuje:

A. OBRZĄDEK ŁACIŃSKI.

- I. Prowincja kościelna gnieźnieńsko-poznańska:
Arcybiskupstwo gnieźnieńsko-poznańskie,
Diecezja chełmińska,
„ włocławska.

- II. Prowincja kościelna warszawska:
Arcybiskupstwo warszawskie,
Diecezja płocka,
„ sandomierska,
„ lubelska,
„ podlaska,
„ łódzka.

- III. Prowincja kościelna wileńska:
Arcybiskupstwo wileńskie,
Diecezja łomżyńska,
„ pińska.

- IV. Prowincja kościelna lwowska:
Arcybiskupstwo lwowskie,
Diecezja przemyska,
„ łucka.

V. Prowincja kościelna krakowska:
Arcybiskupstwo krakowskie,
Diecezja tarnowska,

„ kielecka,
„ częstochowska,
„ śląska.

B. OBRZĄDEK GRECKO-RUSIŃSKI.

Prowincja kościelna lwowska:
Arcybiskupstwo lwowskie,
Diecezja przemyska,
„ stanisławowska.

C. OBRZĄDEK ORMIAŃSKI.

Arcybiskupstwo lwowskie.

Stolica Apostolska nie przedsięwzięnie żadnej zmiany w powyższej hierarchji lub w rozgraniczeniu prowincyj i diecezji, jak tylko w zgodzie z Rządem Polskim, z wyjątkiem drobnych sprostowań granic, wymaganych dla dobra dusz.

Do art. 9. Jakkolwiek Kościół katolicki tworzy dla siebie jedną całość i wszyscy wierni podlegają papieżowi i uznają wszystkie zasady wiary katolickiej, to jednak z biegiem czasów wytworzyły się większe lub mniejsze różnice zewnętrzne uwydatniające się w języku liturgicznym i ceremonjach świętych. Różnice te nazywamy obrządkiem. W Polsce rozróżniamy obrządek zachodni (łaciński) i wschodni (grecko-rusiński i ormiański). Każdy obrządek tworzy dla siebie samoistną społeczność z własną hierarchją kościelną, z czego wypływa, że żaden duchowny nie ma prawa sam ze siebie przekazywać wiernych z jednego obrządku na drugi (can. 98, § 2). Również przejście na inny obrządek wymaga zezwolenia Stolicy Apostolskiej (can. 98, § 3).

Liczba powyżej podanych archidiecezji i diecezji jest ściśle określona i nie może być przez żadną władzę obu kontrahentów jednostronnie zniesiona.

Ustalenie nowych granic prowincyj kościelnych nastąpiło zgodnie z art. 26 przez bullę cyrkumskrypcyjną „Vixtum Poloniae unitas” z dnia 28 października 1925 (Acta Apostolicae Sedis Vol. 17, Num. 13).

Artykuł 10.

Tworzenie i przemiana beneficjów kościelnych, kongregacji i zakonów, jak również i ich domów i zakładów zależeć będzie od właściwej władzy kościelnej, która ilekroć powyższe zarządzenia pociągnęłyby za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, poweźmie te zarządzenia po porozumieniu się z Rządem. Cudzoziemcy nie będą otrzymywali stanowisk przełożonych prowincyj zakonnych, chyba za odpowiednim zezwoleniem Rządu.

Do art. 10. Jakkolwiek władze kościelne swobodnie decydują o tworzeniu i przemianie beneficjów kościelnych, kongregacji i zakonów, jak i ich domów i zakładów, (can. 147, 148, 1431, 1432, 1435 i t. d.), to jednak erekcja nowych beneficjów, pociągająca za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, wymaga uprzedniego porozumienia się z Rządem, co ma swoje uzasadnienie w zabezpieczeniu odnośnych beneficjów, w ustaleniu państwowego preliminarza budżetowego oraz w tem, że państwo zobowiązało się w art. 24 i w załączniku A do pewnych ściśle oznaczonych świadczeń pieniężnych na cele kościelne.

Wyraz „domy” oznacza poszczególne klasztory, czyli miejsca zamieszkania członków pewnej kongregacji i zakonu. Pod wyrażenie „zakłady” podpadają szpitale, ochronki i tym podobne instytucje.

Cudzoziemcy nie mogą otrzymać w Polsce stanowisk prowincyj zakonnych (prowincjałów), chyba za odpowiednim zezwoleniem Rządu.

Artykuł 11.

Wybór arcybiskupów i biskupów należy do Stolicy Apostolskiej. Jego Świątobliwość

zgadza się zwracać się do Prezydenta Rzeczypospolitej przed mianowaniem arcybiskupów i biskupów diecezjalnych, koadjutorów „cum iure successionis” oraz biskupa polowego, aby upewnić się, że Prezydent nie ma do podniesienia przeciw temu wyborowi względów natury politycznej.

Do art. 11. Obsadzanie stolic arcybiskupich i biskupich należy do Stolicy Apostolskiej z tem, że nominację uprzedza upewnienie, że Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nie ma zastrzeżeń natury politycznej. Jedyne względy natury politycznej mogłyby być powodem ewentualnych zastrzeżeń przeciw wyborowi.

Art. 11 utwierdza przepis can. 329 § 2, w myśl którego mianuje biskupów wyłącznie Papież.

Prawo inicjatywy w przedstawianiu kandydatów na biskupów przyznano Polsce episkopatowi i to „Decretum circa proponendos ad episcopale minist. pro divces. ritus lat. in Polonia” z dnia 20 sierpnia 1921 r. (Acta Sedes Ap. 1921 p. 430).

Artykuł 12.

Ordynariusze powyżsi, przed objęciem swych czynności, złożą na ręce Prezydenta Rzeczypospolitej przysięgę wierności według formuły następującej:

„Przed Bogiem i na Święte Ewangelie przysięgam i obiecuję, jak przystoi biskupowi, wierność Rzeczypospolitej Polskiej. Przysięgam i obiecuję, iż z zupełną lojalnością szanować będę Rząd, ustanowiony Konstytucją, i że sprawię, aby go szanowało moje duchowieństwo. Przysięgam i obiecuję poza tem, że nie będę uczestniczył w żadnym porozumieniu, ani nie będę obecny przy żadnych naradach, któreby mogły przynieść szkodę Państwu Polskiemu lub porządkowi publicznemu. Nie po-

zwole memu duchowieństwu uczestniczyć w takich poczynaniach. Dbając o dobro i interes Państwa, będę się starał o uchylanie od niego wszelkich niebezpieczeństw, o których wiedziałbym, że mu grożą“.

Do art. 12. Treścią przysięgi jest obietnica przed Bogiem i na Święte Ewangelje: a) wierności wobec Rzeczypospolitej Polskiej, opierającej się na art. 89 Konstytucji, według którego pierwszym obowiązkiem obywatela jest wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej, b) lojalnego poszanowania Rządu.

Poza tem z przysięgi wynika odpowiedzialność za duchowieństwo podległe składającemu przysięgę, z czego wypływa lojalność wobec Państwa nie tylko ze strony biskupów, lecz również ze strony podległego im duchowieństwa. Rozwinięciem gwarancji lojalnego zachowania się duchowieństwa, podległego władzy biskupa diecezjalnego jest art. 20 konkordatu.

Artykuł 13.

1) We wszystkich szkołach powszechnych z wyjątkiem szkół wyższych, nauka religii jest obowiązkową. Nauka ta będzie udzielana młodzieży katolickiej przez nauczycieli, mianowanych przez władze szkolne, które wybierać ich będą wyłącznie z pośród osób, upoważnionych przez ordynariuszów do nauczania religii. Właściwe władze kościelne nadzorować będą nauczanie religii pod względem jego treści i moralności nauczycieli.

W razie gdyby ordynariusz odebrał nauczycielowi dane mu upoważnienie, to ten ostatni będzie przez to samo pozbawiony prawa nauczania religii.

Te same zasady, dotyczące wyboru i odwoływania nauczycieli, będą stosowane do profesorów, docentów i asystentów uniwersy-

teckich na wydziałach teologii katolickiej (nauk kościelnych) uniwersytetów państwowych.

2) We wszystkich diecezjach Kościół katolicki posiadać będzie seminarja duchowne, odpowiedzialno do prawa kanonicznego, którymi będzie kierował i w których mianował nauczycieli.

Dyplomy naukowe, wystawione przez wyższe seminarja, będą wystarczały dla nauczania religii we wszystkich szkołach publicznych, z wyjątkiem szkół wyższych.

Do art. 13. Zdanie 1, punkt 1 wyraża zasadę art. 120 Konstytucji, w myśl którego w każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymywanym w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religii dla wszystkich uczniów obowiązkową. Wyrażenie „wszystkie szkoły, z wyjątkiem szkół wyższych“, użyte w zdaniu pierwszym pokrywa się niejako z wyrażeniem art. 120 Konstytucji a mianowicie „w każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18“.

Kierownictwo i nadzór nauki religii w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych. Nauka religii jest więc w myśl Konstytucji Polskiej przymusowym przedmiotem dla dzieci do lat 18 we wszystkich szkołach rządowych i samorządowych.

Zdania 2 i 3 punktu 1. Porównaj can. 1381 prawa kanonicznego, według którego prawem i obowiązkiem ordynariuszów jest czuwać, aby w żadnej szkole jego diecezji nie uczono, ani robiono niczego, co się sprzeciwia wierze i dobremu obyczajom. Prawo wizytowania szkół w zakresie religijnej i moralnej edukacji przez ordynariuszów przewiduje can. 1382. Tak zwane upoważnienie do nauczania religii (missia canonica — can.

1381 § 2) waruje dostateczny wpływ Kościoła na wychowanie religijne.

Władzom kościelnym przysługuje prawo nadzorowania nauki religii nie tylko co do jej treści, lecz i co do moralności nauczycieli. W razie stwierdzenia przez władze kościelne, że katecheta lub nauczyciel religii wykłada ją niezgodnie z nauką Kościoła, lub że prowadzi się niemoralnie, może Kościół odebrać mu misję kanoniczną. Odebranie zaś misji kanonicznej pozbawia ipso facto prawa nauczania religii. Fakt coinicjenta upoważnienia do nauczania religii winien być podany do wiadomości właściwym władzom szkolnym, które na odnośne postanowienie władzy kościelnej odpowiednio reagować winny. Tak np. w szkołach jednoklasowych będzie musiało nastąpić przeniesienie nauczyciela na inne stanowisko dla dobra służby, o ile oczywiście władza szkolna nie spełni obowiązku dostarczenia nauczyciela religii w inny sposób. W każdym razie nauczyciel bez misji kanonicznej nauki religii udzielać nie może.

Do punktu 2. Stosownie do postanowień prawa kanonicznego (can. 1354) Kościół katolicki ma posiadać w każdej diecezji seminarja duchowne, które ma kierować i dla których mianuje nauczycieli, z czego wypływa, iż w każdej diecezji może być seminarjum dla teologów (maius) i dla gimnazjastów (minus), chyba że się okaże konieczność utworzenia seminarjum wspólnego dla kilku diecezji (can. 1354 § 3). Troska o wychowanie i wykształcenie kleru jest pozostawiona biskupom w myśl can. 1352 prawa kanonicznego.

Ponieważ przy nauczycielach uczących w seminarjach diecezjalnych niema wzmianki, że rząd zgodę swą będzie wyrażał przy powoływaniu nowych profesorów, wnioskować by należało, że ordynariusz - biskup powołać może wedle swego swobodnego uznania potrzebną ilość profesorów seminaryjnych, do których dotacji rząd przyczynić się winien. To też załącznik A. do

konkordatu nie wspomina o ilości profesorów, ale podaje ich dotacje dla każdego na 600 punktów. To samo dotyczy liczby alumnów. Kościół ma prawo mianowania nauczycieli seminarjów duchownych bez żadnych ograniczeń. Państwu bowiem nie zastrzeżono żadnego wpływu na te nominacje¹⁾.

W wykonaniu art. 13 ukazały się następujące rozporządzenia, w szczególności:

I. Co do nauki szkolnej religii katolickiej.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 grudnia 1926 r. o nauce szkolnej religii katolickiej (Dz. U. R. P. nr. 1, poz. 9, ex 1927).

Na mocy art. 1 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. nr. 50, poz. 304) i art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324) o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego, zarządza się co następuje:

§ 1. Zgodnie z art. 120 Ustawy Konstytucyjnej i z art. 13 konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. z r. 1925, nr. 501) nauka religii katolickiej jest obowiązkową dla uczniów katolików we wszystkich szkołach (z wyjątkiem szkół wyższych) państwowych, publicznych i samorządowych oraz w szkołach prywatnych, korzystających z zasiłków państwowych lub samorządowych, albo posiadających prawa szkół państwowych lub publicznych.

§ 2. Obowiązek władz szkolnych dostarczenia nauczyciela religii istnieje, gdy liczba dzieci katolickich w szkole wynosi co najmniej dwanaście.

¹⁾ Patrz Piekarski, Wyznanie religijne w Polsce, str. 35.

Gdy ilość dzieci liczby tej nie osiąga, będą dzieci te łączone z dziećmi szkół sąsiednich. Gdyby i to nie było możliwem, inspektor szkolny lub dyrektor szkoły zwróci się do miejscowego duszpasterza, lub za porozumieniem się z ordynariuszem do osoby świeckiej o podjęcie się nauczania religii bez wynagrodzenia.

§ 3. Ilość godzin i plan nauki religii katolickiej ustala Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z kompetentnymi władzami kościelnymi.

Nauka religii udzielana będzie na podstawie podręczników, posiadających oprócz aprobaty Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, aprobatę kościelną i poleconych dla szkół przez właściwego Biskupa Diecezjalnego.

Do § 3. W szkolnictwie powszechnem wprowadzono następujące podręczniki:

ODDZIAŁ 2, 3.

Ks. W. Budzik. Nauka religii katolickiej. Warszawa. Książnica Atlas, 1925.

ODDZIAŁ III.

Ks. R. Filochowski. Katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii św. Wydanie 25-te. (Dla szkół powszechnych niżej zorganizowanych).

Ks. W. Gadowski. Mała biblijka. Wydanie 5-e. Książnica Polska, 1925 r.

Ks. T. Kowalewski. Krótka Historia Święta albo biblijna Starego i Nowego Testamentu oraz Mały Katechizm. Płock, 1920 r. Nakład autora.

Ks. E. Krauze. Krótki katechizm wiary i obyczajów Kościoła rzymsko-katolickiego. Wydanie 3. Włocławek, Księgarnia Szkolna.

Najkrótszy katechizm diecezjalny. Poznań, 1916 r. Księgarnia św. Wojciecha.

Nauka religii rzymsko-katolickiej dla pierwszych trzech

roczników szkoły powszechnej. Nakł. Księgarni św. Wojciecha. Poznań, 1925.

ODDZIAŁ 3, 4.

Ks. J. Boczar. Dzieje biblijne. Lwów, 1917 r. Zakład Ossolińskich.

Ten sam. Katechizm dla 3 i 4 klasy szkół ludowych. Lwów, 1919 r. Zakład Ossolińskich.

Ks. Dr. Bromboszcz Teofil. Mały katechizm katolicki dla średnich klas szkół powszechnych. Nakł. wydawcy. Katowice 1924.

Ten sam. Katechizm katolicki dla wiernych i szkół. Nakł. wydawcy. Katowice, 1924.

Ks. R. Filochowski. Wykład wiary katolickiej. Część I. Poznań. Księgarnia św. Wojciecha.

Ten sam. Krótki katechizm dla dzieci do pierwszej spowiedzi. Warszawa, 1921 r., Niemira.

Ks. W. Gadowski. Ilustrowany mały katechizm elementarny katolicki dla czteroklasowych szkół powszechnych. Lwów, Warszawa. Książnica Polska 1922 r.

Historja Święta dla katolickich szkół ludowych Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej. Poznań, 1921 r. Księgarnia św. Wojciecha.

Ks. Ign. Jasiński. Katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej Spowiedzi i Komunii św. Warszawa. „Polak-Katolik“.

Ks. Dr. W. Kalinowski. Krótka Historia Święta z wyjaśnieniem prawd religijno-moralnych. Księgarnia św. Wojciecha. Poznań—Warszawa, 1922 r.

Ks. J. Kruszyński. Krótka Historia Święta Starego i Nowego Testamentu. Wyd. III. Włocławek. Księgarnia Powszechna.

Ks. Biskup E. Likowski. Krótki katechizm dla Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej. Wydanie 16. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha.

Ks. J. Makłowicz. Nauka wiary i obyczajów dla niższych oddziałów szkół powszechnych. Kołomyja, 1923 r. Nakład autora.

- Ks. J. Makłowicz. Mały katechizm. Kołomyja.
Ks. W. Wołcz. Mała historia biblijna Starego i Nowego Przymierza. Lwów. Zakład Ossolińskich.

ODDZIAŁY 4 i 5.

- Ks. T. Kowalewski. Obszerniejsza historia święta Starego i Nowego Testamentu. Wydanie 15. Płock. 1920 r. Nkl. autora.
Pismo Święte. Wypisy wydane z polecenia i z przedmową J. Em. Ks. Kardynała Dalbora, Prymasa Polski. Nkl. Księgarni św. Wojciecha. Poznań, 1925 r.

ODDZIAŁ 5, 6.

- Ks. W. Gadowski. Dzieje biblijne w skróceniu dla szkół powszechnych. Wydanie 7. Lwów — Warszawa. Książnica Polska.
Ten sam. Ilustrowany większy elementarny katechizm katolicki. Lwów — Warszawa. Książnica Polska.
Ks. T. Kowalewski. Katechizm rzymsko-katolicki dla dzieci. Kurs wyższy. Płock, 1918 r. Nakład autora.
Ten sam. Nauka wiary i moralności katolickiej. Płock. 1919 r.
Ks. Biskup E. Likowski. Katechizm rzymsko-katolicki większy. Poznań — Warszawa. Księgarnia św. Wojciecha.
Ks. J. Szuster i ks. W. Wołcz. Dzieje biblijne Starego i Nowego Przymierza. Wydanie nowe, Lwów, 1921 r. Zakład Ossolińskich.

ODDZIAŁ 6.

- Ks. A. Jougan. Liturgia. Lwów, 1918 r. Altenberg.
Ks. Naskrecki. Liturgia, Warszawa, 1920 r. Kronika Rodzinna.

ODDZIAŁ 7.

- Ks. R. Archutowski. Krótka zarys historii Kościoła katolickiego. Podręcznik szkolny. Nkl. Księgarni św. Wojciecha. Poznań.

- Ks. D. Bączkowski. Krótka historia Kościoła rzymsko-katolickiego. Wyd. 6. Książnica-Atlas.
Ks. J. Boczar. Dzieje Kościoła katolickiego. Wydanie 5. Lwów. Zakład Ossolińskich.
Ks. W. Gadowski. Krótka historia Kościoła katolickiego. Nkl. J. Pisza w Tarnowie, 1925.

Środki naukowe.

Obrazy biblijne. Nkl. Księgarni św. Wojciecha.

§ 4. O udzieleniu urlopu, stabilizacji, zmianach w stosunku służbowym, rozwiązaniu stosunku służbowego, przeniesieniu w stan spoczynku, wdrożeniu śledztwa dyscyplinarnego, nałożeniu kary dyscyplinarnej lub porządkowej, lub orzeczeniu uwalniającem zawiadamia władza szkolna właściwego biskupa diecezjalnego.

Do § 4. Jeżeli do odpowiedzialności dyscyplinarnej jest pociągnięty duchowny nauczyciel religii a w skład właściwej Komisji Dyscyplinarnej nie wchodzi duchowny tegoż wyznania, Minister względnie Kurator Okręgu Szkolnego, powoła specjalnie dla tego wypadku duchownego tego wyznania, jako jednego z członków kompletu orzekającego. (Ustęp 4 art. 94 ustawy z 1. 7. 1926 o stosunkach służbowych nauczycieli Dz. U. R. P. nr. 92, poz. 530).

§ 5. Biskup diecezjalny wykonywa przysługujące mu prawo wizytacji i nadzoru osobiście lub przez wyznaczonych przez siebie odpowiednich kapłanów (wizytatorów religii), których nazwiska będą podane do wiadomości władz szkolnych.

§ 6. Wizytatorowie, inspektorowie szkolni oraz kierownicy szkół o poziomie średnim mają prawo wizytowania nauki religii katolickiej, nie mogą jednak egzaminować uczniów i winni ograniczyć się do uwag pedagogiczno-dydaktycznych.

Duchownego nauczyciela religii katolickiej w szkołach powszechnych może wizytować tylko inspektor szkolny lub wyższe władze szkolne. Natomiast kierow-

nicy szkół powszechnych mogą tylko być obecni na nauce religii, prowadzonej przez duchownych, bez prawa czynienia jakichkolwiek uwag.

Do § 6. Wizytatorowie, inspektorowie szkolni oraz dyrektorowie i kierownicy szkół o poziomie średnim, którzy nie są religii katolickiej nie mogą wizytować wcale nauki religii katolickiej. Również kierownicy szkół powszechnych, o ile nie są religii katolickiej, winni zaniechać hospitowania nauki tej religii. (Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 17 kwietnia 1926, nr. O. Prez. 3281/26).

§ 7. Praktyki religijne młodzieży szkolnej katolickiej należą do całości nauczania i wychowania religijnego. Młodzież szkolna jest obowiązana brać w nich udział. Praktyki religijne, obowiązujące młodzież szkolną, są normowane przez władzę duchowną w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i przez władze szkolne wprowadzane w czyn. Obowiązujące praktyki religijne są następujące:

- a) w niedziele i święta oraz na początku i na końcu roku szkolnego wspólne nabożeństwo z egzortą;
- b) co roku wspólne trzydniowe rekolekcje;
- c) trzy razy do roku (po rekolekcjach, na początku i przy końcu roku szkolnego) wspólna spowiedź i komunja św. dla młodzieży;
- d) wspólna modlitwa przed lekcjami i po lekcjach, przepisana przez właściwą władzę kościelną, a wprowadzona przez władze szkolne.

Czuwanie według istniejących rozporządzeń nad wykonaniem przez młodzież wspólnych praktyk religijnych jest obowiązkiem księży prefektów, dyrekcji i kierownictw szkół i członków grona nauczycielskiego.

Jednorazowe lub dłuższe zwolnienie uczniów, całych klas lub szkoły od poszczególnych obowiązujących wspólnych praktyk religijnych następuje po porozumieniu się dyrekcji i kierownictw szkół z księżmi prefektami.

Termin i miejsca praktyk religijnych układają dyrekcje i kierownictwa szkół z księżmi prefektami.

Do § 7 pkt. c. Obowiązek uczęszczania uczniów do spowiedzi nie narusza wolności sumienia. (Wyjaśnienie Ministra W. R. i O. P. udzielone posłowi Czapińskiemu.)

Do § 7 pkt. d. Zjazd Biskupów Polskich na sesji 6 z dnia 29 sierpnia 1919 zatwierdził następujący tekst modlitwy szkolnej:

Modlitwa przed lekcjami: „Duchu Święty, który oświecasz serca i umysły nasze, dodaj nam ochoty i zdolności, aby ta nauka była dla nas z pożytkiem doczesnym i wiecznym, przez Chrystusa Pana naszego, Amen.

Marjo, Królowo Korony Polskiej, módl się za nami“.

Modlitwa po lekcjach: „Dzięki Ci, Boże, za światło tej nauki. Pragnę, abym nią oświecony mógł Cię zawsze wielbić i wolę Twoją wypełniać na wieki. Przez Chrystusa Pana naszego, Amen“.

§ 8. Księża prefekci są nauczycielami i duszpastorzami młodzieży szkolnej w zakresie życia szkolnego. Jest więc ich szczególnym obowiązkiem czuwać nad życiem religijnym i narówni z innymi nauczycielami nad wychowaniem moralnym młodzieży szkolnej. Księża prefekci ze względu na swe stanowisko duszpasterskie mają obowiązek brać udział we wszystkich konferencjach omawiających sprawę wychowania młodzieży szkolnej.

§ 9. W budżecie corocznym każdej szkoły o poziomie średnim wyznacza się pewną kwotę na potrzeby religijne. Wysokość kwoty ustala się według przepisów, wydanych w tym względzie dla pokrywania wydatków szkoły.

§ 10. Na naukę śpiewu kościelnego należy poświęcić część czasu, przeznaczoną na obowiązkowe nauczania śpiewu. Nauczyciel śpiewu jest obowiązany porozumieć się z księdzem prefektem co do doboru pieśni religijnych.

§ 11. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Uwagi. Rozporządzenie weszło w życie dnia 8 stycznia 1927. Na mocy jego postanowień biskupi-ordynariusze władni są dla nadzoru nauki religii w szkołach powszechnych i średnich zamianować wizytatorów - kapłanów. Uczynił to już ks. Arcybiskup-Prymas dla archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej.

Kapłanom katolickim nie będą już wydawane osobne dyplomy na nauczycieli religii katolickiej w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich.

Stwierdzenie, czy duchowni nauczyciele religii katolickiej posiadają kwalifikacje zawodowe do nauczania religii w szkołach średnich ogólnokształcących, seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych, określone w par. 1 rozporządzenia z 10 grudnia 1925 r. należy do kompetencji właściwych Kuratorów Okręgów Szkolnych.

Kuratorja wyznaczają księżom prefektom szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich posiadającym kwalifikacje określone rozporządzeniem z 10 grudnia 1925 r. pobory od dnia 1 stycznia 1925 r. w myśl art. 31 ustawy z 9. 10. 1923 r. (Dz. U. R. P. nr. 116, poz. 924) t. j. takie, jakie otrzymują nauczyciele kwalifikowani, przyczem w aktach osobowych zaznacza się, iż dany ks. prefekt jest nauczycielem wykwalifikowanym.

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 10 grudnia 1925 zgodnie z art. 13 konkordatu odnosi się do księży katolickich wszystkich obrządków: rzymsko-katolickiego, grecko-katolickiego, ormiańsko-katolickiego. (Por. okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 4 czerwca 1926 r. nr. II 1510/26).

b) Dowód ukończenia Wydziału teologicznego Uniwersytetu lubelskiego uprawnia prefekta publicznej szko-

ły powszechnej do uposażenia z art. 43 ustawy uposażeniowej, gdyż absolutorjum z ukończenia Wydziału teologicznego Uniwersytetu Lubelskiego stanowi przewidziane w art. 43 ustawy uposażeniowej studia wyższe zakończone przepisaniem egzaminami. (Decyzja Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 11 czerwca 1926, nr. I 5980/26),

2. W sprawie postępowania przy mianowaniu mają zastosowanie:

a) Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie postępowania władz szkolnych przy mianowaniu nauczycieli religii katolickiej z dnia 24 kwietnia 1926 nr. O. Prez. 3284/26, (Dz. urz. Min. W. R. i O. P. nr. 9, poz. 104).

Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia r. 1925 o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324) zarządzam co następuje:

Jeżeli w publicznej szkole powszechnej zawakuje posada nauczyciela religii katolickiej, wówczas Inspektor Szkolny zwraca się do właściwego Biskupa Diecezjalnego z prośbą o wyznaczenie kandydata na wakujące stanowisko. W wypadkach, gdy stanowisko nauczyciela religii katolickiej wakuje w szkole państwowej o poziomie szkół średnich, o wyznaczenie kandydata na nauczyciela religii zwraca się do Biskupa Diecezjalnego Kuratorjum.

Po wyznaczeniu przez Biskupa Diecezjalnego kandydata, wymienione wyżej władze szkolne, o ile nie są uprawnione do mianowania nauczycieli religii przesyłają pismo Biskupa władzy, uprawnionej do mianowania dołączając akta sprawy i przedstawiają ze swej strony odpowiedni wniosek, kierując się przytem przepisami, obowiązującymi przy mianowaniu nauczycieli.

Władza uprawniona do mianowania nauczycieli religii, mianuje wskazanego przez Biskupa kandydata nauczycielem religii, wydaje zamianowanemu nauczyciela-

wi dekret nominacyjny i jednocześnie przesyła odpis dekretu nominacyjnego właściwemu Biskupowi Diecezjalnemu do wiadomości. Jeżeli władza, uprawniona do mianowania nie uważa za właściwe mianować nauczycielem religii katolickiej kandydata, wskazanego przez Biskupa Diecezjalnego, wówczas zwraca się do biskupa o wskazanie innego kandydata.

Postanowienia niniejszego okólnika obowiązują od dnia ogłoszenia. Z dniem tym tracą moc obowiązujące dotychczas przepisy w niniejszej sprawie.

Uwaga. Okólnik obowiązuje od dnia 1 czerwca 1926.

b) Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 grudnia 1926 nr. I 18458/26 w sprawie misji kanonicznej duszpasterzy.

Ponieważ duchowieństwo parafialne posiada misję kanoniczną do nauczania religii w szkołach powszechnych swych parafij mocą urzędu swojego duszpasterskiego, przeto przy powierzaniu nauki religii w szkołach powszechnych księżom, należącym do duchowieństwa parafialnego, nie należy od nich żądać przedkładania osobnej misji kanonicznej.

3. Co do kwalifikacji zawodowych:

a) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 10 grudnia 1925 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych duchownych rzymsko-katolickich do nauczania religii w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych. (Dz. U. R. P. nr. 131, poz. 938).

Na zasadzie art. 2 ustawy z dn. 26 września 1922 r., dotyczącej kwalifikacji zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych w brzmieniu, ogłoszonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 15 września 1924 r. (Dz. U. R. P. nr. 92, poz. 864) oraz art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwier-

dzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324), zarządza się co następuje:

§ 1. Zgodnie z art. 13 konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z 1925 r. nr. 72, poz. 501) kwalifikację zawodową do nauczania religii rzymsko-katolickiej w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych stanowi dla duchownych rzymsko-katolickich:

- a) świadectwo ukończenia studiów na wydziale teologii katolickiej ze stopniem naukowym lub bez stopnia naukowego w uniwersytetach i zakładach teologicznych w Polsce i zagranicą;
- b) świadectwo ukończenia studiów teologicznych w diecezjalnych seminarjach duchownych (art. 13 konkordatu).

§ 2. Do udzielania nauki religii potrzebuje duchowny rzymsko-katolicki oprócz kwalifikacji zawodowych jeszcze misji kanonicznej, udzielonej mu od właściwego biskupa.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Z tym dniem traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 24 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 36, poz. 246).

Uwaga. Rozporządzenie obowiązuje z dniem 31 grudnia 1925.

b) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 27 grudnia 1926 r. nr. II 6767/26 w sprawie kwalifikacji zawodowych duchownych rzymsko-katolickich. (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. nr. 2, poz. 27, ex. 1927).

Wyjaśniając § 1 punkt b. rozporządzenia z dnia 10 grudnia 1925 r. Dz. U. R. P. nr. 131, poz. 938, w sprawie kwalifikacji zawodowych duchownych rzymsko-kato-

lickich do nauczania religii w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych, oznajmiam, że za diecezjalne seminarja duchowne, których ukończenie stanowi, w myśl art. 13 konkordatu, kwalifikację zawodową do nauczania religii, należy uważać zakłady następujące:

- 1) seminarjum archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej w Poznaniu,
- 2) „ diecezji Chełmińskiej w Pelplinie,
- 3) „ „ Włocławskiej we Włocławku,
- 4) „ archidiecezji Warszawskiej w Warszawie,
- 5) „ diecezji Płockiej w Płocku,
- 6) „ „ Sandomierskiej w Sandomierzu,
- 7) „ „ Lubelskiej w Lublinie,
- 8) „ „ Podlaskiej w Janowie,
- 9) „ „ Łódzkiej w Łodzi,
- 10) „ archidiecezji Wileńskiej w Wilnie,
- 11) „ diecezji Łomżyńskiej w Łomży,
- 12) „ „ Pińskiej w Pińsku,
- 13) „ „ Przemyskiej w Przemyśle,
- 14) „ „ Łuckiej w Łucku,
- 15) „ „ Tarnowskiej w Tarnowie,
- 16) „ „ Kieleckiej w Kielcach,
- 17) „ archidiecezji Lwowskiej obrz. grecko-kat. we Lwowie,
- 18) „ diecezji Przemyskiej obrz. grecko-kat. w Przemyśle,
- 19) „ diecezji Stanisławowskiej obrz. grecko-kat. w Stanisławowie.

Ordynariusze udzielają misji katolickiej i przeznaczają prefektów do szkół z reguły z grona kleru świeckiego.

Jeżeliby na stanowisko prefekta wyznaczony został wyjątkowo członek kleru zakonnego, należy wówczas zwrócić się do Ministerstwa W. R. i O. P. o wyjaśnienie.

4. Co do wynagrodzenia:

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 1 marca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie wynagrodzenia duszpasterzy za udzielanie nauki religii w publicznych szkołach powszechnych. (Dz. U. R. P. nr. 27, poz. 163).

Na podstawie art. 7 ustawy z dnia 22 grudnia 1925 r. o środkach zapewnienia równowagi budżetowej (Dz. U. R. P. nr. 129, poz. 918) w porozumieniu z Ministrem Skarbu zarządza się co następuje:

§ 1. Wynagrodzenie duszpasterzy (proboszczów, wikariuszów) za udzielanie nauki religii w publicznych szkołach powszechnych ustala się na 60 (sześćdziesiąt) złotych rocznie za 1 godzinę nauki w tygodniu.

§ 2. Wynagrodzenie to płatne jest zdołu w 10 równych ratach. Wymierza je Kurator okręgu szkolnego, na podstawie wniosku inspektora szkolnego, opartego na zatwierdzonym przezeń rozkładzie zajęć.

§ 3. Za godziny lekcyjne, opuszczone przez duszpasterza bez usprawiedliwionego powodu kuratorjum potrąca duszpasterzowi przy najbliższej wypłacie po 1,50 zł (jeden złoty pięćdziesiąt groszy) za każdą opuszczoną godzinę nauki.

Opuszczenie godzin nauki z powodu choroby duszpasterza trwającej nie dłużej niż miesiąc, nie stanowi podstawy dla dokonania potrącenia, o którym mowa w ustępie pierwszym niniejszego paragrafu.

Jeżeli natomiast duszpasterz opuści naukę z powodu choroby, trwającej nieprzerwanie dłużej niż miesiąc, należy dokonać potrącenia, o którym mowa w ustępie pierwszym niniejszego paragrafu, za opuszczone godziny nauki w drugim i następnych miesiącach choroby.

§ 4. Za usprawiedliwioną uważa się nieobecność duszpasterza na lekcji spowodowaną eksportacją zwłok lub wyjazdem do chorego.

§ 5. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą obowiązującą od dnia 1-go stycznia 1926

Artykuł 14.

Dobra, należące do Kościoła, nie będą przedmiotem żadnego aktu prawnego, zmieniającego ich przeznaczenie, inaczej, jak za zgodą władzy duchownej, z wyjątkiem wypadków, przewidzianych przez ustawy o wywłaszczeniu dla celów regulacji dróg przewozowych i rzek, obrony państwowej oraz podobnych celów. W każdym razie przeznaczenie nieruchomości i ruchomości, poświęconych wyłącznie dla służby Bożej, jako to: kościołów, przedmiotów, służących do nabożeństwa, itp., nie będzie mogło być zmienione bez uprzedniego pozbawienia ich przez właściwą władzę kościelną ich charakteru rzeczy poświęconych.

Żadna budowa, przemiana lub restauracja kościołów i kaplic nie będzie dokonywana inaczej, jak tylko zgodnie z technicznymi i artystycznymi przepisami ustaw, dotyczących budowy gmachów i konserwacji zabytków.

W każdej diecezji utworzona będzie komisja, mianowana przez Biskupa w porozumieniu z właściwym ministrem, dla ochrony w kościołach i lokalach kościelnych starożytności, dzieł sztuki, dokumentów archiwalnych i rękopisów, posiadających wartość historyczną lub artystyczną.

Do art. 14. Art. 14 zapewnia, że dobra kościelne nie zostaną przeznaczone do innych celów — z wyjątkiem ewtl. wywłaszczenia dla celów komunikacji lub obrony państwa itd. — bez zezwolenia władzy duchownej (can. 1350, 1352 i 1353).

Komisję dla ochrony kościelnych zabytków sztuki przewiduje również can. 1164 k. kan.

Do art. 14, ustęp 2. Ochronę zabytków normuje Dekret Rady Regencyjnej z dnia 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury (Dz. P. P. P. nr. 16, poz. 36) o brzmieniu następującem:

Zasady ogólne.

Art. 1. Wszelkie zabytki kultury i sztuki, znajdujące się w granicach Państwa Polskiego, wpisane do inwentarza zabytków sztuki i kultury, podlegają opiece prawa.

Należące do Państwa Polskiego lub do jego obywateli lub do instytucji polskich zabytki sztuki i kultury, znajdujące się za granicą, mogą być przedmiotem szczególnych środków ochrony ze strony władzy państwowej polskiej oraz umów międzynarodowych stosownie do osobnych w tej mierze postanowień.

Art. 2. Opieka nad zabytkami sztuki i kultury należy do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 3. Czynności związane z opieką nad zabytkami sztuki i kultury sprawują konserwatorzy zabytków sztuki i kultury, mianowani przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Ilość i granica okręgów oraz siedziby i etaty konserwatorów określone będą osobnym rozporządzeniem ministerjalnem.

Art. 4. Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przysługuje prawo wydawania w zakresie niniejszej ustawy zarządzeń dotyczących się tak organizacji urzędu konserwatorskiego, jak również wogóle opieki nad zabytkami sztuki i kultury.

Art. 5. Z ramienia i pod kierunkiem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego prowa-

dzony będzie inwentarz zabytków sztuki i kultury, znajdujących się w granicach Państwa Polskiego.

Art. 6. Właściwe organy rządowe mają prawo badania przedmiotów będących w posiadaniu osób tak fizycznych jak i prawnych, a to w celu ustalenia wartości zabytkowej i zakwalifikowania poszczególnego przedmiotu do inwentarza zabytków sztuki i kultury.

Art. 7. W razie zakwalifikowania przedmiotu do inwentarza zabytków sztuki i kultury, właściwy urząd konserwatorski wyda na żądanie właściciela odpowiednie świadectwo.

Art. 8. Osoba uprawniona do rozporządzania zabytkiem zezwolić winna organom rządowym do tego powołanym na swobodne zbadanie zabytku lub jego stanu.

Art. 9. Księgi zawierające spis zabytków sztuki i kultury powinny być prowadzone i przechowywane przez konserwatorów w ten sposób, aby były one dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Art. 10. Wszystkie czynności władzy rządowej przewidziane w ustawie niniejszej, dokonywane będą przez konserwatorów, na których decyzje i czynności osobom interesowanym służy skarga do Ministra W. R. i O. P. w ciągu 4 tygodni od daty zawiadomienia o decyzji.

Art. 11. Wszelkie nieruchome i ruchome dzieła, świadczące o sztuce i kulturze epok ubiegłych, istniejące nie mniej, niż lat 50, korzystają z opieki prawa, zanim wpisane zostaną do inwentarza zabytków sztuki i kultury. Korzystają z niej także wszystkie wykopaliska, które z natury rzeczy nie mogą być uprzednio inwentaryzowane.

Dzieła ruchome, istniejące mniej niż 50 lat, mogą być — w wyjątkowych razach — uznane za zabytki na mocy specjalnej decyzji Ministra W. R. i O. P.

Zabytki nieruchome.

Art. 12. Za zabytki nieruchome w myśl ustawy niniejszej uznane być mogą:

- a) jaskinie, grodziska (tzw. szwedzkie góry i okopy), kurhany, mogiły, usypiska, cmentarzyska, ślady osad nawodnych, głązy ze stopami, misami, krzyżami, podkowami, baby kamienne itp.
- b) budowle zarówno murowane jak drewniane wraz z przynależnem im otoczeniem (ogrodem, placem), a choćby dochowane w późniejszej budowie części dawne (prezbyterja, kaplice, wieże, bramy, portale, kolumny, drzwi, kominki itp.) dzieła sztuk plastycznych z architekturą budynku związane (malowidła ścienne, rzeźby, sztukaterje itp.),
- c) luźno stojące pomniki, nagrobki, kapliczki, figury, krzyże, kolumny, słupy graniczne itp.,
- d) ruiny budowli, pomników i posągów,
- e) grupy budowli, wybitne pod względem estetycznym i znamienne bądź dla całych miast, osad, wsi, bądź dla ich dzielnic,
- f) na gruncie dochowane po dziś rozplanowania starych miast i dzielnic staromiejskich wraz z dawnymi historycznem nazwami ulic i placów,
- g) ogrody ozdobne oraz aleje stare cmentarne i przydrożne, drzewa sędziwe i okazałe, otaczające zameczyska, kościoły, kapliczki, figury, cmentarze itp.

Art. 13. Zabytki nieruchome nie mogą być burzone, niszczone, przerabiane, odnawiane, rekonstruowane, zdobione lub uzupełniane (nawet instalacjami) bez uprzedniego pozwolenia odpowiedniej władzy konserwatorskiej. Takie pozwolenie nieodzowne jest przy wszelkich zmianach zamierzonych w najbliższem otoczeniu ważniejszych zabytków nieruchomych.

Art. 14. Wykonanie — na zasadzie uzyskanego zgodnie z brzmieniem art. 13 pozwolenia — wszelkich robót, dotyczących zabytków nieruchomych, podlega kontroli konserwatora, w którego okręgu znajduje się dany zabytek. Konserwator ma prawo wstrzymania robót wykonywanych bez pozwolenia lub niewłaściwie, przyczem korzysta z poparcia miejscowych organów administracyjnych.

Art. 15. Każdy właściciel zabytku nieruchomego jest obowiązany utrzymywać go w stopniu niezbędnym dla zabezpieczenia jego istnienia. Rząd, jeżeli są ku temu wyjątkowe powody, może dopomagać właścicielowi do utrzymania zabytku.

Art. 16. Jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo zniszczenia lub uszkodzenia zabytków nieruchomych, rząd ma prawo wywłaszczać je lub ograniczyć ich użytkowanie.

Art. 17. Rząd ma prawo niedopuszczyć do niszczenia, zasłaniania lub szpecenia widoków na zabytki lub z zabytków nieruchomych.

Zabytki ruchome.

Art. 18. Za zabytki ruchome w myśl ustawy niniejszej uznane być mogą:

- a) przedmioty związane bezpośrednio z przeznaczeniem budynku (ołtarze, ambony, chrzcielnice, stalle, pomniki, nagrobki, trumny w grobach kościelnych wraz z ukrytymi w nich dziełami pracy ręcznej, epitafja, tablice, vota, szaty i naczynia obrzędowe, dzwony itp.), oraz kolekcje przedmiotów, przechowywanych w muzeach, w skarbcach i składach świątyń, w zgromadzeniach cechowych, po magistratach itp.,
- b) dzieła sztuk plastycznych: obrazy, rzeźby, rycin,
- c) dzieła sztuk zdobniczych i kunsztów cechowych: zbroje, oręże, rzędy, pojazdy, chorągwie, sztandary, arrasy, dywany, makaty, pasy, ki-

limy, hafty, koronki, ubiory, meble, sprzęty, naczynia, zegary, świeczniki, wyroby złotnicze, emalia, szkło, ceramika, kraty, okucia, zamki, godła, znaki itp.,

- d) monety, modele, pieczęcie, tłoki miennicze,
- e) druki, archiwalia, rękopisy zwykłe i ozdobne, oprawy ksiąg,
- f) ludowe sprzęty domowe i wyroby przemysłu ludowego.

Art. 19. Zabrania się wywozu z granic Państwa Polskiego zabytków ruchomych i ich części.

Art. 20. Zabytki ruchome, o ile są własnością kraju, miast, gmin administracyjnych lub wyznaniowych, parafij, oraz instytucji społecznych nie mogą być niszczone, usuwane, sprzedawane, zamieniane, przerabiane, odnawiane lub rekonstruowane bez uprzedniego pozwolenia odpowiedniej władzy konserwatorskiej; przewożenie wymienionych zabytków ruchomych na wystawy publiczne wymaga pozwolenia konserwatora, w którego okręgu znajduje się dany zabytek.

Art. 21. Wykonanie — na zasadzie uzyskanego zgodnie z brzmieniem artykułu 20 pozwolenia — wszelkich robót dotyczących zabytków ruchomych podlega kontroli konserwatora, w którego okręgu znajduje się dany zabytek. Konserwator ma prawo wstrzymywania robót, wykonywanych bez pozwolenia lub niewłaściwie, przyczem korzysta z poparcia miejscowych organów administracyjnych.

Art. 22. Jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo zniszczenia, uszkodzenia lub wywozu zagranicę zabytków ruchomych, będących własnością prywatną a mających wybitne znaczenie narodowe, rząd ma prawo wywłaszczać je na rzecz jednego z muzeów narodowych.

Wykopaliska i znaleziska.

Art. 23. Za zabytki tej kategorii są uważane:

- a) wykopaliska, świadczące o dawnej kulturze (groby, pola urn i urny, narzędzia kamienne, wyroby kruszczowe i szklane, tkaniny, ceramika, monety, broń i t. p.
- b) znaleziska przypadkowe na powierzchni ziemi, lub na dnie zbiorników wody, mające cechy dawnej kultury, z rodzaju wyżej wymienionych, oraz takie, jak skarby i archiwalia, ukryte w murach, puszkach, skrytkach itp.

Art. 24. Właściciele lub dzierżawcy gruntów, na których znalazły się wykopaliska, bądź kierownicy robót, podczas których na wykopaliska natrafiono, bądź też ci, którzy odkrycia dokonali, obowiązani są niezwłocznie zawiadomić o tem najbliższy urząd konserwatorski, który celem zabezpieczenia wykopaliska lub znaleziska wyda decyzję nakazującą wstrzymanie robót i określającą sposób dalszego ich prowadzenia, środki tymczasowe w razie ich potrzeby zastosuje miejscowa władza administracyjna.

Art. 25. Wszelkie prywatne poszukiwania archeologiczne wymagają pozwolenia Ministra W. R. i O. P. i podlegają jego kontroli.

Art. 26. Zabrania się wywozu z granic Państwa Polskiego zabytków tej kategorii.

Art. 27. Rząd ma prawo użytkowania lub wywłaszczenia dla badań naukowych terenu, na którym dokonano odkrycia. Rząd ma też prawo przedkupu wykopalisk i znalezisk w ciągu trzech miesięcy od daty zawiadomienia.

Postępowanie przy wywłaszczaniu zabytków i odszkodowaniu.

Art. 28. Wywłaszczenie zabytku ruchomego art. 29 może nastąpić nie inaczej, jak na mocy reskryptu Rady Regencyjnej, na wniosek Ministra W. R. i O. P.

Art. 29. Konserwator może przed wydaniem reskryptu Rady Regencyjnej zarządzić tymczasowe środki zapobiegawcze, a w ich liczbie i objęcie przez siebie lub przekazanie do jednego z muzeów narodowych zagrożonego zabytku.

Art. 30. Jeżeli właściciel zabytku ruchomego poniósł przez wywłaszczenie lub ograniczenie własności stratę materialną, to może on w terminie rocznym, licząc od doręczenia lub ogłoszenia decyzji ostatecznej o której mowa w artykule 28 złożyć konserwatorowi żądanie wypłaty określonej sumy tytułem odszkodowania.

Art. 31. Jeżeli żądane odszkodowanie nie przekracza trzech tysięcy marek (4500 koron) w takim razie przyznanie wynagrodzenia należy do decyzji konserwatora.

Jeżeli wysokość odszkodowania przekracza 3 tysiące marek (4500 koron), konserwator przedstawia rzecz ze swoim wnioskiem do decyzji Ministra W. R. i O. P.

Jednocześnie z wydaniem decyzji, przyznającej żądane odszkodowanie w całości lub w części, konserwator, względnie Minister zarządzi wypłatę tegoż.

Art. 32. Jeżeli decyzja konserwatora względnie Ministra, co do wysokości odszkodowania nie czyni zadość żądaniu petenta, w takim razie może on wytoczyć akcję sądową przeciwko Skarbowi publicznemu w terminie miesięcznym od dnia doręczenia mu decyzji.

Art. 33. Wywłaszczenie nieruchomości ulega ogólnym przepisom o wywłaszczeniu nieruchomości na użytek publiczny.

Odpowiedzialność za wykroczenia przeciwko przepisom.

Art. 34. Winni przekroczenia przepisów ustawy niniejszej ulegną w drodze sądowej karze do 3-ch miesięcy aresztu oraz w razie zniszczenia zabytku lub zmniejszenia jego wartości wskutek uszkodzenia grzywnie, równającej się wartości zniszczonego przedmiotu lub zmniejszeniu jego wartości wskutek uszkodzenia.

W razie potajemnego wywozu lub usiłowania wywozu z granic Państwa przedmiotów, objętych ustawą niniejszą ulegną one w drodze sądowej konfiskacie na rzecz jednego z muzeów narodowych.

Art. 35. Sprzedaż, zamiana, zastaw lub darowizna zabytków ruchomych oraz wykopalisk i znalezisk, stanowiących własność gmin, miast, parafij oraz instytucyj publicznych, uskuteczniiona bez pozwolenia konserwatora jest nieważna.

Uwaga. Dekret Rady Regencyjnej z 31 października 1918 dz. pr. p. 36 o opiece nad zabytkami sztuki i kultury obowiązuje w Małopolsce na zasadzie rozporządzenia komisji rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego oraz Górnej Orawy i Spisza z 1 marca 1919 dz. urzęd. kom. rząd. p. 39. Wyrok N. T. A. z dnia 31 grudnia 1926. L. Rej. 1129/24 (O. S. P. t. VI, nr. 242).

Poza tem ukazało się rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych oraz Ministra Sztuki i Kultury z dnia 20 lutego 1920 o włączeniu urzędów konserwatorskich w skład urzędów wojewódzkich (Dz. U. R. P. nr. 12, poz. 97), według którego:

a) konserwatorowie zabytków sztuki i kultury wchodzą w skład właściwych Urzędów Wojewódzkich (art. 1);

b) czynności władzy rządowej, przewidziane w dekrete o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z dnia 31 października 1918 r. (Dz. Praw Kr. P., nr. 16, poz. 36) sprawuje Wojewoda przy pomocy konserwatorów w I instancji (art. 2);

c) na decyzję i czynności Wojewody służy osobom interesowanym skarga do Ministra Sztuki i Kultury, obecnie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, i to w ciągu dni 14, od dnia zawiadomienia o decyzji (art. 3).

Do pktu b. i c. zajęła judykatura Najwyższego Trybunału Administracyjnego następujące stanowisko:

„W sprawach z dekretu Rady Regencyjnej z 31 października 1918 r. (Dz. Pr., poz. 36) o opiece nad zabytkami sztuki i kultury powołany jest do orzekania w I instancji Wojewoda, a w II instancji Minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego“. (Por. wyrok N. T. A. z 31 grudnia 1926 L. Rej. 1129/24 — Patrz O. S. P. t. VI. nr. 242).

Do ustępu 3. W wykonaniu ustępu 3 ukazało się rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 grudnia 1925 w sprawie komisyj mieszanych dla ochrony zabytków sztuki i kultury, znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych. (Dz. U. R. P. nr. 6, poz. 35).

Na mocy art. 14 konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską, podpisanego w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 27, poz. 501) oraz art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Dla ochrony znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych starożytności, dzieł sztuki, dokumentów archiwalnych i rękopisów posiadających wartość historyczną lub artystyczną, tworzy się w każdej diecezji komisję, składającą się z ordynariusza, jako przewodniczącego i czterech osób, wśród których winien znajdować się konserwator państwowy zabytków sztuki i kultury, lub inny przedstawiciel Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Ordynariusz przesyła listę wybranych przez siebie osób Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w celu uzyskania jego opinii.

Komisja rozpoczyna swe czynności, skoro Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wyrazi zgodę na proponowanych czterech członków komisji, albo jeżeli w ciągu 42 dni licząc od daty stempla pocz-

towego pisma ordynariusza, nie nadejdzie odpowiedź Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Uwaga do § 1. Bierne zachowanie się Ministra W. R. i O. P. w ciągu 42 dni od daty stempla pocztowego na pismo ordynariusza, sprawia w sposób pośredni pozytywną zgodę na rozpoczęcie czynności komisji mieszanej w składzie przez ordynariusza ustalonym. Późniejsze od powyższego terminu zarzuty Ministra W. R. i O. P. przeciw wyborowi członków K. M. nie mają żadnego skutku prawnego, gdyż milczenie Ministra w ciągu 42 dni, jako akt administracyjny, urosło w moc prawną, która nie podlega rewizji.

§ 2. Komisja ma nazwę „Komisja mieszana do opieki nad zabytkami kościelnymi“ (krócej: Komisja Mieszana Konserwatorska) i ma za zadanie wykonywanie opieki nad wymienionymi w § 1 zabytkami.

Dokumenty, mające w myśl prawa kanonicznego charakter tajny, między innymi przechowywane w tajemnicy archiwum biskupim oraz przedmioty specjalnego kultu n. p. obrazy cudowne, wyjęte są z pod działania komisji.

§ 3. Siedzibą komisji jest miejsce rezydencji ordynariusza.

§ 4. W komisji mieszanej przewodniczy ordynariusz lub wyznaczony przez niego zastępca.

§ 5. Członkowie komisji powołani są na lat trzy, po upływie których mogą być powołani ponownie.

W razie śmierci lub ustąpienia członka komisji w ciągu trzechlecia biskup powołuje na jego miejsce inną osobę trybem przepisany w § 1.

§ 6. Zabezpieczenie środków pieniężnych dla prowadzenia biurowości komisji będzie przedmiotem osobnego zarządzenia.

§ 7. Posiedzenia komisji odbywają się z reguły raz na kwartał na wezwanie przewodniczącego.

Do ważności uchwał wymagana jest obecność przewodniczącego i przynajmniej dwóch członków.

Uchwały komisji zapadają zwykłą większością głosów; przy równym podziale głosów, głos przewodniczącego przeważa.

§ 8. Komisja rozpatrzy przygotowane przez proboszczów, rektorów kościołów i przełożonych klasztorów inwentarze przedmiotów zabytkowych oraz także inwentarze i spisy państwowe i utworzy wspólny inwentarz diecezjalny zabytków kościelnych ruchomych.

§ 9. Zabytki objęte inwentarzem diecezjalnym pozostają pod opieką rektorów, lub przełożonych instytucji, do których przedmioty te należą.

Podlegają one periodycznej kontroli komisji mieszanej lub delegowanych przez nią ekspertów.

§ 10. Zabytki ruchome kościelne nie mogą być niszczone, usuwane, sprzedawane, zamieniane, przerabiane, odnawiane lub rekonstruowane bez pozwolenia komisji mieszanej konserwatorskiej. Przewożenie wymienionych zabytków na wystawy publiczne wymaga również pozwolenia komisji.

Roboty mające na celu przerabianie, odnawianie, lub rekonstrukcję przedmiotów zabytkowych, podlegają kontroli komisji mieszanej.

§ 11. Koszty konserwacji zabytków kościelnych ponoszą instytucje będące ich właścicielami, z ewentualną pomocą ze Skarbu Państwa.

§ 12. Restauracja obrazów objętych diecezjalnym inwentarzem zabytków wymaga osobnego pisemnego pozwolenia ordynariusza.

§ 13. Przed wydaniem zarządzeń, co do konserwacji zabytków kościelnych nieruchomości władze państwowe zasięgają opinii właściwego ordynariusza.

§ 14. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Do § 14. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 20 stycznia 1926.

Artykuł 15.

Duchowni, ich majątek oraz majątek osób prawnych kościelnych i zakonnych podlegać będą opodatkowaniu narówni z osobami i majątkiem obywateli Rzeczypospolitej oraz osób prawnych świeckich, z wyjątkiem wszakże budynków, poświęconych służbie Bożej, seminariów duchownych, domów przygotowawczych dla zakonników i zakonnic, domów mieszkalnych zakonników i zakonnic, składających służby ubóstwa, oraz dóbr i praw majątkowych, których dochody są przeznaczone na cele kultu religijnego i nie przyczyniają się do dochodów osobistych beneficjarjuszów. Pomieszczenia biskupów i duchowieństwa parafialnego, oraz ich lokale urzędowe będą traktowane przez Skarb na równi z pomieszczeniami urzędowymi funkcjonariuszów i lokalami instytucji państwowych.

Do art. 15. Kościoły, świątynie i lokale, przeznaczone wyłącznie na stałe domy modlitwy, należące do uznanych w Państwie wyznań religijnych, jak i lokale, zajmowane przez instytucje naukowe, oświatowe, dobroczynne i wyznaniowe, z wyjątkiem części tych lokali, odnajmowanych lub oddawanych bezpłatnie do użytkowania osobom trzecim, nie podlegają podatkowi od lokali (pkty 1 i 3 art. 3 ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 o podatku od lokali, Dz. U. R. P. nr. 94, poz. 550).

Art. 15 nie zwalnia duchowieństwa katolickiego od opłacania państwowego podatku dochodowego, majątkowego, jak i podatków komunalnych opartych na ustawie o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

Artykuł 16.

Wszystkie polskie osoby prawne kościelne i zakonne mają, zgodnie z przepisami prawa

powszechnie obowiązującego, prawo nabywania, odstępowania, posiadania i administrowania, według prawa kanonicznego, swego majątku ruchomego i nieruchomego, jak również prawo stawania przed wszelkimi instancjami i władzami państwowymi dla obrony swych praw cywilnych. Osoby prawne kościelne i zakonne są uznawane za polskie, o ile cele, dla których powstały, dotyczą spraw kościelnych lub zakonnych Polski, i o ile osoby, upoważnione do reprezentowania ich i do zarządzania ich dobrami, przebywają stale na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej. Osoby prawne kościelne i zakonne, nie odpowiadające powyższym warunkom, korzystać będą z praw cywilnych, przyznawanych przez Rzeczpospolitą cudzoziemcom.

Do art. 16. Każda instytucja, której Kościół przyznaje charakter „osoby prawnej“ (can. 100 i 1495) posiada w Polsce takie same prawa, jakie jej przyznaje prawo kościelne, o ile jest polska, t. zn. o ile cele, dla których powstała, dotyczą spraw kościelnych lub zakonnych Polski, i o ile osoby upoważnione do jej reprezentowania i do zarządzania jej dobrami przebywają stale na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 16 przyznaje kościelnym i zakonnym osobom prawnym te same prawa nabywania, odstępowania, posiadania i administrowania majątkiem ruchomym i nieruchomym, które przysługują świeckim osobom prawnym, z tem, że administrowanie majątkiem nastąpić winno „według prawa kanonicznego“. W myśl tego postanowienia § 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 kwietnia 1927 o utworzeniu Komisji Nadzwyczajnej do walki z nadużyciami, naruszającymi interesy Państwa (Dz. U. R. P. nr. 41, poz. 369) wyłącza z pod działalności komisji zakłady, fun-

dacie i stowarzyszenia, służące wyłącznie celom religijnym.

Prócz tego mają osoby prawne kościelne i zakonne prawo samodzielnego stawania przed wszystkimi władzami państwowymi w obronie swych praw cywilnych. Wykonaniem tego postanowienia jest:

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 1925 o uchyleniu ciężącego na Prokuratorji Generalnej obowiązku zastępowania majątków kościelnych (Dz. U. R. P. nr. 127, poz. 904).

Na zasadzie § 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 9 grudnia 1924 r. o zmianie ustroju Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. R. P. nr. 107, poz. 967) zarządza się co następuje:

§ 1. Uchyła się ciężący na Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej z mocy przepisów dotychczasowych obowiązek prawnego zastępowania Kościoła katolickiego, innych kościołów i wyznań religijnych oraz instytucyj kościelnych.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1926 r.

Odnosnie osób prawnych kościelnych i zakonnych ukazał się:

Komunikat Ministerstwa Sprawiedliwości w sprawie przepisów prawa kościelnego o osobach prawnych kościelnych i zakonnych (Dz. U. M. Spr. z 15 maja 1926, str. 175 i dalsze).

Ze względu na postanowienia konkordatu z 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 72, poz. 501) o prawie własności osób prawnych kościelnych i zakonnych Biuro Episkopatu Polskiego w Warszawie pismem z dnia 29 kwietnia 1926 r. nr. 438/26 zakomunikowało Ministerstwu Sprawiedliwości, że Zjazd Biskupów Polskich na konferencji w dniach 2 do 5 marca 1926 r. podzielił zapatrywanie swego referenta, iż do zawierania

aktów prawnych, dotyczących majątku kościelnego są uprawnieni: 1) dla całej diecezji ordynariusz lub osoba, przez niego upoważniona, 2) dla zakonników prowincjał lub osoba, przez niego delegowana.

Biuro Episkopatu Polskiego nadesłało jednocześnie następujący wyciąg z prawa kanonicznego o osobach prawnych kościelnych i zakonnych:

OSOBY PRAWNE MORALNE.

1. Zasady.

Can. 99. In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae morales, publica auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, Seminaria, beneficia, etc.

Can. 100. § 1. Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina; ceterae inferiores personae morales in Ecclesia eam sortiuntur sive ex ipso iuris praescripto sive ex speciali competentis Superioris ecclesiastici concessione data per formale decretum ad finem religiosum vel caritativum.

Can. 102. § 1. Persona moralis, natura sua, perpetua est; extinguitur tamen si a legitima autori-

Kan. 99. W Kościele o-prócz osób fizycznych są także osoby moralne, utworzone przez władzę kompetentną (publiczną), które dzielą się na osoby moralne kolegjalne i niekolegjalne jak kościoły, seminarja, beneficia i t. d.

Kan. 100. § 1. Kościół katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi z samego ustanowienia Bożego; inne niższe osoby moralne w Kościele są niemi albo z prawa kościelnego albo też ze specjalnego nadania, które zwierzchnik udziela przez formalny dekret dla celu religijnego lub miłosiernego.

Kan. 102. § 1. Osoba moralna z natury swej jest wieczysta; przestaje jednak istnieć, gdy prawo-

tate suprimatur, vel si per centum annorum spatium esse desievit.

Can. 1489. § 1. Hospitalia, orphanotrophia aliaque similia instituta, ad opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, possunt ab Ordinario loci erigi et per eius decretum persona iuridica in Ecclesia constitui.

2. Osoby moralne, wskazane wyraźnie w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Z ustanowienia Bożego: Kościół Katolicki i Stolica Apostolska.

Can. 100. § 1. Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina; ceterae inferiores personae morales in Ecclesia eam sortiuntur sive ex ipso iuris praescripto sive ex speciali competentis Superioris ecclesiastici concessione data per formale decretum ad finem religionis vel caritativum.

Z PRAWA KOŚCIELNEGO.

a) Kolegjalne:

Zakon, Prowincja, Zgromadzenia Zakonne:

Can. 1557. § 2. Tribunalibus vero Sedis Apostoli-

wita władza ją zniesie albo gdy przez przeciąg 100 lat nie istniała.

Kan. 1489. § 1. Szpitale. ochrony dla sierot i inne podobne instytucje, przeznaczone dla dzieł religii lub miłosierdzia czy co do ciała, czy też co do duszy, mogą być przez ordynariusza miejscowego erygowane i jako osoba prawna w Kościele przez jego dekret ustanowione.

Kan. 100. § 1. Kościół katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi z samego ustanowienia Bożego; inne niższe osoby moralne w Kościele są nimi albo z prawa kościelnego albo też z specjalnego nadania, które zwierzchnik udziela przez formalny dekret dla celu religijnego lub miłosierdnego.

Kan. 1557. § 2. Trybuna-

cae reservatur iudicare: 2-o Dioeceses aliasve personas morales ecclesiasticas quae Superiorem infra Romanum Pontificem non habent, uti religiones exemptas, Congregationes monasticas, etc.

Can. 536. § 1. Si persona moralis (sive religio, sive provincia, sive domus) debita et obligationes contraxerit etiam cum Superiorum licentia, ipsa tenetur de eisdem respondere.

rezerwuje się (prawo) sądzenia 2-o Diecezji i innych osób moralnych kościelnych, które zwierzchnika (innego) poza Ojcem Świętym nie mają, jak zakony wyjęte, Kongregacje zakonne itd.

Kan. 536. § 1. Jeśli osoba moralna (czyto zakon, czy prowincja, czy też dom) zaciągnęła pożyczki i zobowiązania, choćby ze zgodą zwierzchników, obowiązana jest sama za nie odpowiadać

b) Niekolegjalne.

Diecezja:

Can. 1557. § 2. Tribunalibus vero Sedis Apostolicae reservatur iudicare: 2-o. Dioeceses aliasve personas morales ecclesiasticas quae Superiorem infra Romanum Pontificem non habent, uti religiones exemptas, Congregationes monasticas etc.

Kan. 1557. § 2. Trybunałom zaś Stolicy Świętej rezerwuje się (prawo) sądzenia: 2-o. Diecezji i innych osób moralnych kościelnych, które zwierzchnika (innego) poza Ojcem Świętym nie mają, jak zakony wyjęte, kongregacje zakonne itd.

Wikariusz Apostolski.

Can. 294. § 1. Vicarii et Praefecti Apostolici iisdem iuribus et facultatibus in suo territorio gaudent, quae in propriis dioecibus competunt Episco-

Kan. 294. § 1. Wikariusze i Prefekci Apostolscy na swoim terytorjum korzystają z tych samych praw i upoważnień, jakie przysługują we wła-

pis residentialibus, nisi
quid Apostolica Sedes re-
servaverit.

snych diecezjach bisku-
pom rezydującym, jeśli
Stolica Święta nie sobie
nie zastrzegła.

Dobra stołowe biskupie.

Can. 1423. § 2. Nequeunt
(Ordinarii) vero paroe-
ciam unire cum mensa
capitulari vel episcopali,
cum monasteriis, ecclesiis
religiosorum aut alia per-
sona morali, neque cum
dignitatibus et beneficiis
ecclesiae cathedralis vel
collegiatae;

Kan. 1423. § 2. Nie mo-
gą zaś (ordynariusze) łą-
czyć parafii z mensą kapi-
tułną czy biskupią, z kla-
sztorami, z kościołami za-
konnymi, albo inną osobą
moralną, tudzież z prelatu-
rami i beneficjami kate-
dralnymi lub kolegiackie-
mi;

Seminarjum.

Can. 99. In Ecclesia,
praeter personas physicas,
sunt etiam personae mora-
les, publica auctoritate
constitutae, quae distin-
guuntur in personas mora-
les collegiales et non colle-
giales, ut ecclesiae, semi-
naria, beneficia, etc.

Kan. 99. W Kościele o-
prócz osób fizycznych są
także osoby moralne, u-
tworzone przez władzę
kompetentną (publiczną),
które dzielą się na osoby
moralne kolegialne i nie-
kolegialne, jak kościoły,
seminaria, beneficia itd.

Kościół kapitułny.

Can. 471. § 1. Si paroe-
cia pleno iure fuerit unita
domui religiosae, ecclesiae
capitulari vel alii personae
morali, debet constitui vi-
carius, qui actualem cu-
ram gerat animarum, assi-
gnata eidem congrua fruc-

Kan. 471. § 1. Jeśli para-
fja zostanie pełnem praw-
nem złączona z domem
zakonu, z kościołem kapi-
tułnym albo z inną osobą
moralną, w takim razie na-
leży ustanowić wikariusza,
który ma wykony-

tuum portione, arbitrio
Episcopi.

wać czynne duszpaster-
stwo i wyznaczyć dla nie-
go dostateczne, zdaniem
biskupa, dochody.

Kościół każdy.

Can. 99. In Ecclesia,
praeter personas physicas,
sunt etiam personae mora-
les, publica auctoritate
constitutae, quae distingu-
untur in personas morales
collegiales et non collegia-
les, ut ecclesiae, seminaria,
beneficia, etc.

Kan. 99. W Kościele o-
prócz osób fizycznych, są
także osoby moralne, u-
tworzone przez władzę
kompetentną (publiczną),
które dzielą się na osoby
moralne kolegialne i nie-
kolegialne, jak kościoły,
seminaria, beneficia itd.

Can. 1495. § 1. Ecclesia
catholica et Apostolica Se-
des nativum ius habent li-
bere et independenter a ci-
vili potestate acquirendi,
retinendi et administrandi
bona temporalia ad fines
sibi proprios prosequen-
dos.

Kan. 1495. § 1. Kościół
katolicki i Stolica Święta
mają prawo wrodzone
swobodnego i od władzy
świeckiej niezależnego
nabywania, posiadania i
zarządzania dóbr doczes-
nych dla dopięcia swych
celów.

§ 2. Etiam ecclesiis sin-
gularibus aliisque personi-
bus moralibus, quae ab
ecclesiastica auctoritate in
iuridicam personam erec-
tae sint, ius est, ad nor-
mam sacrorum canonum,
bona temporalia acquiren-
di, retinendi et admini-
strandi.

§ 2. Również kościoły
poszczególne i inne osoby
moralne, które władza ko-
ścielna ustanowiła jako o-
soby prawnicze, mają pra-
wo, podług prawdy świę-
tych kanonów, dobra do-
czesne nabywać, posiadać
i zarządzać.

Kościół zakonny.

Can. 1432. § 2. Nequeunt
(Ordinarii) vero paroe-
ciam unire cum mensa capita-

Kan. 1423. § 2. Nie mo-
gą zaś (ordynariusze) łą-
czyć parafii z mensą kapi-

ri vel episcopali, cum monasteriis, ecclesiis religionum aut alia persona morali, neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae;

Mensa kapitułna.

Can. 1423. § 2. Nequeunt (Ordinarii) vero parociam unire cum mensa capitulari vel episcopali, cum monasteriis, ecclesiis religionum aut alia persona morali, neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae;

Beneficjum.

Can. 99. In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae morales, publica auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, semina-ria, beneficia, etc.

Can. 1409. Beneficium ecclesiasticum est ens iudicium a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio ad-nexos.

tulną czy biskupią, z klasztorami, z kościołami zakon-nemi, albo inną osobą moralną, tudzież z prela-turami i beneficjami kate-dralnemi lub kolegiackie-mi;

Kan. 1423. § 2. Nie mogą zaś (ordynariusze) łączyć parafji z mensą ka-pitułną czy biskupią, z kla-sztorami, z kościołami za-konnemi, albo inną osobą moralną, tudzież z prela-turami i beneficjami kate-dralnemi lub kolegiackie-mi;

Kan. 99. W Kościele o-prócz osób fizycznych są także osoby moralne, u-tworzone przez władzę kompetentną (publiczną), które dzielą się na osoby moralne kolegjalne i nie-kolegjalne, jak kościoły, seminarja, beneficja itd.

Kan. 1409. Beneficjum jest jednostką prawniczą, ustanowioną na stałe przez kompetentnego zwierzchnika kościelnego a składającą się z urzędu świętego i z prawa do po-boru dochodów z wyposa-żenia, przyłączonego do tegoż urzędu.

Klasztor.

Can. 1423. § 2. Nequeunt (Ordinarii) vero parociam unire cum mensa capitulari vel episcopali, cum monasteriis, ecclesiis religionum aut alia persona morali, neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae;

Kan. 1423. § 2. Nie mogą zaś (ordynariusze) łączyć parafji z mensą ka-pitułną czy biskupią, z kla-sztorami, z kościołami za-konnemi, albo inną osobą moralną, tudzież z prela-turami i beneficjami kate-dralnemi lub kolegiackie-mi;

Dom zakonny.

Can. 536. § 1. Si persona moralis (sive religio, sive provincia, sive domus) debita et obligationes contraxerit etiam cum Superiorum licentia, ipsa tene-tur de eisdem respondere.

Kan. 536. § 1. Jeśli osoba moralna (czyto zakon, czy prowincja, czy też dom) zaciągnęła pożyczki i zobowiązania, choćby ze zgodą zwierzchników, o-bowiązana jest sama za nie odpowiadać.

3. Osoby moralne, ubocznie jako osoby moralne prawne w Kodeksie Prawa Kanonicznego wskazane.

a) Kolegjalne.

Bractwo: Can. 708. Confraternitates nonnisi per formale erectionis decretum constitui possunt; pro piis autem unionibus sufficit Ordinarii approbatio, qua ob-tenta, ipsae, licet morales personae non sint, capaces tamen sunt obtinendi gratias spirituales ac praesertim indulgentias.

Kapituła katedralna i kolegiacka: Can. 391 § 1. Capitulum canonicorum sive cathedrale, sive collegiale seu collegiatum est clericorum collegium ideo institutum, ut sollemniorem cultum Deo in ecclesia exhibeat et, si agatur de Capitulo cathedrali, ut Episcopum, ad normam sacrorum canonum, tanquam eiusdem senatus et consilium, adiuvet, ac, sede vacante, eius vices suppleat in dioecesis regimine.

Zgromadzenie konsultorów diecezjalnych: Can. 427. Coetus consultorum dioecesanorum vice Capituli cathedralis, qua Episcopi senatus, supplet; quare quae canones ad gubernationem dioecesis, sive sede plena sive ea impedita aut vacante, Capitulo cathedrali tribuunt, ea de coetu quoque consultorum dioecesanorum intelligenda sunt.

Rada administracyjna diecezjalna: Can. 1520 § 3. Loci ordinarius in administrativis actibus maioris momenti Concilium administrationis audire ne praetermittat; huius tamen sodales votum habent tantum consultivum, nisi iure communi in casibus specialiter expressis vel ex tabulis foundationis eorum consensus exigatur.

Rada fabryki kościoła: Can. 1183 § 1. Si alii quoque, sive clerici sive laici, in administrationem bonorum alicuius ecclesiae cooptentur, iidem omnes una cum administratore ecclesiastico, de quo in can. 1182, aut eius vicem gerente, eoque praeside, constituunt Consilium fabricae ecclesiae.

Administradorowie dóbr kościelnych parafjalnych: Can. 1521 § 1. Praeter hoc dioecesanum Consilium administrationis, Ordinarius loci in administrationem bonorum, quae ad aliquam ecclesiam vel locum pium pertinent et ex iure vel tabulis foundationis suum non habent administratorem, assumat viros providos, idoneos et boni testimonii, quibus, elapso triennio, alios sufficiat, nisi locorum circumstantiae aliud suadeant.

Deputowani do Seminarjów dla zarządu dobrami doczesnymi: Can. 1359 § 1. Dioecesanis Seminariis bini constituentur coetus deputatorum, alter pro disciplina, alter pro administratione bonorum temporalium.

Stowarzyszenie bez ślubów: Can. 676 § 1. Societas eiusque provinciae et domus capaces sunt acquirendi et possidendi bona temporalia.

Prowincja takiegoż stowarzyszenia: Can. 676 § 1. Societas eiusque provinciae et domus capaces sunt acquirendi et possidendi bona temporalia.

b) Niekolegjalne.

Kardynał: Can. 240 § 1. Cardinalis ad sedem suburbicariam promotus et in eiusdem possessionem canonice immissus est verus Episcopus suae dioecesis, eaque potestate in eam pollet, quam Episcopi residentiales in propria dioecesi obtinent. § 2. Ceteri Cardinales in suis titulis vel diaconiis, postquam eorundem canonici possessionem ceperint, omnia possunt quae locorum Ordinarii in suis ecclesiis, exceptis ordine iudiciorum et qualibet iurisdictione in fidelas, sed salva potestate in iis, quae ad disciplinam, morum correctionem, servitium ecclesiae pertinent.

Biskupi: Can. 1182 § 1. Firmo praescripto can. 1519—1528, administratio bonorum, quae destinata sunt reparandae decorandaeque ecclesiae divinoque in eadem cultui exercendo, pertinet, nisi aliud ex speciali titulo vel legitima consuetudine constet, ad Episcopum cum Capitulo, si de ecclesia cathedrali agatur; ad Capitulum ecclesiae collegiatae, si de collegiata; ad rectorem, si de alia ecclesia.

Ordynariusze: Can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

Prelatury: Can. 405 § 1. Dignitates, canonici et beneficiarii, capta legitime beneficii sui possessione ad normam can. 1443—1445, statim pro gradu suo acquirunt, praeter insignia ac privilegia propria, scamnum in choro, ius percipiendi fructus ac distributiones, ac vocem in capitulo ad normam can. 411, § 3.

Kanonicy: Can. 405 § 1. Dignitates, canonici et beneficiarii, capta legitime beneficii sui possessione ad normam can. 1443—1445, statim pro gradu suo acquirunt, praeter insignia ac privilegia propria, scannum in choro, ius percipiendi fructus ac distributiones, ac vocem in capitulo ad normam can. 411, § 3.

Radcy diecezjalni: Can. 423. In quibus dioecesis nondum constitui potuit restituere cathedrale canonicorum Capitulum, instituuntur ab Episcopo, salvis peculiaribus Apostolicae Sedis praescriptis, consultores dioecisani, hoc est sacerdotes pietate, moribus, doctrina ac prudentia commendati.

Uniwersytet katolicki i Fakultet katolicki: Can. 1376 § 2. Universitas vel Facultas catholica, etiam religiosiis familiis quibuslibet concredita, sua debet habere statuta a Sede Apostolica probata.

Rektor Uniwersytetu katolickiego: Can. 1397 § 1. Omnium fidelium est, maxime clericorum et in dignitate ecclesiastica constitutorum eorumque, qui doctrina prae-cellant, libros quos perniciosos iudicaverint, ad locorum Ordinarios aut ad Apostolicam Sedem deferre; id autem peculiari titulo pertinet ad Legatos Sanctae Sedis, locorum Ordinarios, atque Rectores Universitatum catholicarum.

Rektor Seminarium diecezjalnego: Can. 480 § 3. Si ecclesia coniuncta sit cum Seminario aliove collegio, quod a clericis regitur, Superior Seminarii vel collegii est simul ecclesiae rector, nisi aliter loci Ordinarius constituerit.

Kurja diecezjalna (Can. 363). Wikariusz Generalny (Can. 366, 198):

Can. 363 § 1. Curia dioecisana constat illis personis, quae Episcopo aliive qui, loco Episcopi, dioecesi regit, opem praestant in regimine totius dioecesis.

Can. 366 § 1. Quoties rectum dioecesis regimen id exigat, constituendus est ab Episcopo Vicarius Gene-

ralis, qui ipsum potestate ordinaria in toto territorio adiuvet.

Can. 118 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiat, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio, Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

Funkcjonariusz kościelny: Can. 145 § 1. Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus, quod in spiritualem finem legitime exercetur; stricto autem sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis.

Opat: Can. 323 § 1. Abbas vel Praelatus nullius easdem potestates ordinarias easdemque obligationes cum iisdem sanctionibus habet, que competunt Episcopis residentialibus in propria dioecesi.

Prałaci niezależni: Can. 323 § 1. Abbas vel Praelatus nullius easdem potestates ordinarias easdemque obligationes cum iisdem sanctionibus habet, que competunt Episcopis residentialibus in propria dioecesi.

Can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiat, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis

Przełożeni i funkcjonariusze zakonu, prowincji, domu zakonnego:

Can. 532 § 1. Bona tum religionis, tum provinciae domusque, administrentur ad normam constitutionum. § 2. Expensas et actus iuridicos ordinariae administrationis valide, praeter Superiores, faciunt, intra fines sui muneris, officiales quoque, qui in constitutionibus ad hoc designantur.

Can. 193 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

Can. 516 § 1. Supremus religionis aut monasticae Congregationis Moderator, Superior provincialis et localis saltem formatae domus habeant suos consiliarios, quorum consensum aut consilium exquirant ad normam constitutionum et sacrorum canonum.

Wikariusz tak zwany „foraneus“ czyli dziekan: Can. 450 § 1. Vicarius foraneus sigillum habeat vicariatus proprium. § 2. Praecedit omnibus parochis aliisque sacerdotibus sui districtus.

Proboszcz: Can. 470 § 4. Paroeciali utatur (parochus) sigillo habeatque tabularium, seu archivum, in quo memorati libri custodiantur una cum Episcoporum epistolis, aliisque documentis, necessitatis vel utilitatis causa servandis; quae omnia, ab Ordinario vel eius delegato visitationis vel alio opportuno tempore inspicienda, religiose caveat, ne ad extraneorum manus perveniant.

Can. 1182 § 3. Parochus missionarius, rector saecularis ecclesiae, sive saecularis is sit sive religiosus, debet huiusmodi oblationes administrare ad normam sa-

crorum canonum, deque eis rationem loci Ordinario reddere ad normam can. 1525.

Kościół katedralny: Can. 1299 § 1. Defuncti Episcopi residentialis, etiamsi cardinalitia dignitate fulserit, sacra supellex cedit ecclesiae cathedrali, exceptis annulis et crucibus pectoralibus etiam cum sacris reliquiis, salvo praescripto can. 1288.

Rektor kościoła: Can. 1182 § 3. Parochus, missionarius, rector saecularis ecclesiae, sive saecularis is sit sive religiosus, debet huiusmodi oblationes administrare ad normam sacrorum canonum, deque eis rationem loci Ordinario reddere ad normam can. 1525.

Quasi proboszcz: Can. 451 § 1. Parochus est sacerdos vel persona moralis, cui paroecia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda. § 2. Parochis aequiparantur cum omnibus iuribus et obligationibus paroecialibus et parochorum nomine in iure veniunt: 1-o Quasi parochi, qui quasi-paroecias regunt, de quibus in can. 216 § 3.

Wikariusz stały: Can. 471 § 1. Si paroecia pleno iure fuerit unita domui religiosae, ecclesiae capitulari vel alii personae morali, debet constitui vicarius, qui actuale curam gerat animarum, assignata eidem congrua fructuum portione, arbitrio Episcopi.

Notarius: Can. 503. Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis possunt notarios constituere, sed tantum pro negotiis ecclesiasticis suae religionis.

Can. 373 § 1. Episcopus praeter cancellarium potest alios quoque notarios constituere, quorum scriptura aut subscriptio publicam fidem facit.

Beneficjant: Can. 1472. Quilibet beneficiarius, capta legitime beneficii possessione, omnibus iuribus fruitur tam temporalibus quam spiritualibus, quae beneficio annexa sint.

Ekonom zakonny. Can. 516 § 2. Sint etiam pro administratione bonorum temporalium oekonomi: generalis, qui religionis universae bona administret, provin-

ciae, localis, qui singularum domorum; qui omnes officio suo fungantur sub directione Superioris.

Przełożony domu zakonnego czyli antistita: Can. 533 § 1. Pro pecuniae quoque collocatione servetur praescriptum can. 532 § 1; sed praeivium consensum Ordinarii loci obtinere tenentur: 1-o Antistita monialium et religionis iuris diocesani pro cuiusvis pecuniae collatione; imo, si monialium monasterium sit Superiori regulari subiectum, ipsius quoque consensus est necessarius.

Ekonom diecezjalny: Can. 442. Oeconomus rerum ecclesiarum et proventuum curam et administrationem gerat, sub auctoritate tamen Vicarii Capitularis.

Ekonom seminarjum: Can. 1359 § 1. Diocesanis Seminariis bini constituantur coetus deputatorum, alter pro disciplina, alter pro administratione bonorum temporalium.

§ 2. Utrumque deputatorum coetum constituunt bini sacerdotes, ab Episcopo, audito Capitulo, electi; sed excluduntur Vicarius Generalis, familiares Episcopi, rector Seminarii, oekonomus, et confessarii ordinarii.

Dom stowarzyszenia bez ślubów: Can. 676 § 1. Societas eiusque provinciae et domus capaces sunt acquirendi et possidendi bona temporalia.

Artykuł 17.

Osoby prawne kościelne i zakonne mają prawo zakładania, posiadania i zarządzania, według prawa kanonicznego i zgodnie z powszechnem prawem państwowem, cmentarzy, przeznaczonych do grzebania katolików.

Do art. 17. Artykuł 17 wyraża zasadę art. 113 Konstytucji. Cmentarz bowiem jest jednym ze „zакладów dla celów wyznaniowych“, o których wspomina art. 113 Konstytucji, gwarantujący każdemu związkowi religijnemu prawo posiadania i używania zakładów dla celów wyznaniowych.

O cmentarzach traktuje kap. I (can. 1205—1214 włącznie) prawa kanonicznego, umieszczony przy art. 17 tekstu oryginalnego.

Oдноśnie prawa zakładania, posiadania i zarządzania cmentarzy, przeznaczonych do grzebania zgodnie z powszechnem prawem państwowem mają zastosowanie dzielnicowe przepisy prawne. Tak n. p. na terenie b. dz. pruskiej wymaga się do zakładania albo zmiany użytkowania miejsc pogrzebowych zatwierdzenia uchwały Dozoru kościelnego przez władzę nadzorczą (§ 50 pkt. 5 ustawy z dnia 20 czerwca 1875 Zbiór ustaw str. 241), t. j. właściwego wojewody (rozp. z 17. 4. 1893 i 24. 5. 1893 Dz. Urz. M. Spr. Wewnętrznych, str. 157). Właściwy jest ten wojewoda w którego okręgu uchwalająca gmina kościelna się znajduje, a nie wojewoda sąsiedniego województwa, na którego terytorjum miejsce pogrzebowe ma być założone. (Rozp. z 24. 4. 1902 G. I 2279). To samo odnosi się do zezwoleń na wyzbycie się miejsca przeznaczonego do grzebania, które nastąpić może po upływie 40 lat od chwili zamknięcia cmentarza, jak i na skrócenie okresu 40-letniego. Miejsca przeznaczone do grzebania są „res extra commercium“.

Artykuł 18.

Duchowni i wierni wszelkich obrządków, znajdujący się poza swymi diecezjami, podlegać będą ordynariuszom miejscowym według przepisów prawa kanonicznego.

Do art. 18. Z art. 18 w związku z art. 9¹⁾ konkordatu ustanawiającym granice obszarów, wypływa, że duchowni i wierni obrządku łacińskiego, przebywający poza granicą swej diecezji podlegać będą zawsze ordynariuszowi miejscowemu obrządku łacińskiego, podczas gdy duchowni i wierni obrządków wschodnich, gdy się znajdują poza diecezjami obrządku grecko-ruskiego względnie ormiańskiego, podlegać będą ordynariuszom miejscowym obrządku łacińskiego.

¹⁾ Patrz str. 42.

Artykuł 19.

Rzeczpospolita zapewnia właściwym władzom prawo nadawania, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, funkcji, urzędów i beneficjów kościelnych. Przy nadawaniach beneficjów proboszczowskich stosowane będą następujące zasady:

Na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej nie mogą otrzymywać, chyba za zezwoleniem Rządu polskiego, beneficjów proboszczowskich: 1) cudzoziemcy nienaturalizowani, jako też osoby, które nie odbyły studiów teologicznych w instytucjach teologicznych w Polsce lub instytucjach papieskich; 2) osoby, których działalność jest sprzeczna z bezpieczeństwem Państwa.

Przed dokonaniem nominacji na te beneficja, władza duchowna zasięgnie wiadomości od właściwego Ministra Rzeczypospolitej, aby się upewnić, iż żaden z powodów, przewidzianych powyżej pod punktami 1) i 2), nie stoi temu na przeszkodzie. W razie, gdyby wspomniany Minister nie przedstawił, w ciągu dni 30, zarzutów takich przeciw osobom, których nominacja jest zamierzona, władza kościelna nominacji dokona.

Do art. 19 ustęp 3. Bierne zachowanie się Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w terminie 30 dniowym sprawia pozytywną zgodę na zamierzoną przez władzę kościelną nominację. Ewentualne późniejsze zarzuty nie naruszają ważności nominacji dokonanej przez władzę kościelną.

Do art. 19. Wykonaniem art. 19 jest rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 5 września 1925 wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o wykonaniu art. 19 kon-

kordatu w sprawie obsadzenia beneficjów proboszczowskich (Dz. U. R. P. nr. 98, poz. 696).

Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Za instytucje teologiczne w Polsce w rozumieniu ustępu 2 art. 19 konkordatu (Dz. U. R. P. nr. 72, poz. 501) uważa się seminarja duchowne, które Kościół katolicki według art. 13 p. 2 konkordatu ma posiadać we wszystkich diecezjach oraz wydziały teologiczne katolickie przy uniwersytetach w Polsce.

Za instytucje papieskie w rozumieniu ustępu 2 art. 19 konkordatu uważa się te zakłady wychowawcze i naukowe dla wykształcenia kapłanów, których statuty zostały nadane przez Stolicę Apostolską.

§ 2. Zapytania ze strony władzy duchownej wystosowane w myśl ustępu 3 art. 19 konkordatu do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, należy wnosić za pośrednictwem właściwego urzędu wojewódzkiego, który odnośne pismo władzy duchownej przedłoży Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z własną opinią.

§ 3. W razie istnienia zarzutów, przewidzianych pod punktem 1 i 2 w drugim ustępie art. 19 konkordatu, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zawiadomi właściwą władzę kościelną za pośrednictwem urzędu wojewódzkiego o swoim sprzeciwie, przedstawiając zarzuty, na których go opiera.

§ 4. Bieg trzydziestodniowego terminu wysłania odpowiedzi Ministra (art. 19 konkordatu) rozpoczyna się od dnia następującego po dniu nadania na pocztę pisma władzy kościelnej, zawiadamiającego o zamierzonej nominacji. Jeżeli ostatni dzień terminu przypada na niedzielę lub święto, termin kończy się dopiero w następującym dniu powszednim.

§ 5. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Uwaga. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 28 września 1925.

Artykuł 20.

W razie, gdyby władze Rzeczypospolitej miały podnieść przeciw danemu duchownemu zarzuty co do jego działalności, jako sprzecznej z bezpieczeństwem Państwa, Minister właściwy przedstawi wspomniane zarzuty ordynariuszowi, który, zgodnie z tymże Ministrem, poweźmie w ciągu trzech miesięcy odpowiednie zarządzenia. W razie rozbieżności między ordynariuszem a Ministrem, Stolica Apostolska poruczy rozwiązanie sprawy dwom duchownym, przez nią wybranym, którzy, zgodnie z dwoma delegatami Prezydenta Rzeczypospolitej, poweźmą postanowienie ostateczne.

Do art. 20. Artykuł 20 rozwija gwarancję lojalnego zachowania się duchowieństwa, podległego władzy ordynariuszowi, przewidzianą w art. 12¹⁾ konkordatu. Ustanowiona w tymże artykule rota przysięgi nakłada na ordynariusza obowiązek złożenia obietnicy szanowania z zupełną lojalnością rządu, ustanowionego Konstytucją i dolożenia starań „aby go szanowało podległe mu duchowieństwo“. Przytem składający przysięgę przyrzeka nie pozwolić podległemu sobie duchowieństwu uczestniczyć w takich poczynaniach, któreby mogły przynieść szkodę Państwu Polskiemu lub porządkowi publicznemu. Działalność duchownego, sprzeczna z bezpieczeństwem Państwa, wykazana przez władze polskie a przedstawiona przez Ministra ordynariuszowi, sprawia, że ordynariusz z tymże Ministrem wyda „odpowiednie zarządzenia“, czyli stosuje względem niełojalnego duchownego kościelne środki karne.

¹⁾ Patrz str. 45.

Patrz poza tem okólnik Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 sierpnia 1925 nr. 1084/I N. 25, umieszczony przy art. 22¹⁾.

Artykuł 21.

Prawo patronatu, zarówno państwowego, jak osób prywatnych, pozostaje w mocy aż do nowego układu. Prezenta godnego duchownego na wakujące stanowisko dokonywana będzie przez patrona w ciągu dni 30-tu, według listy trzech nazwisk, przedstawionej przez ordynariusza. Jeżeli w ciągu dni 30 prezenta nie zostanie wykonana, obsadzenie odnośnego beneficjum stanie się wolne. W wypadkach, w których chodzi o beneficjum proboszczowskie, ordynariusz, przed dokonaniem nominacji, zasięgnie, zgodnie z art. 19, zdania właściwego Ministra.

Do art. 21. Prawo patronatu, instytucji ustanowionej w tytule 25, kap. IV, can. 1448—1471 kodeksu prawa kanonicznego, jest to suma przywilejów i obowiązków, jakie z woli Kościoła mają katolicy fundatorowie kościołów, kaplic, beneficjatorów, lub ci, którzy prawnie je nabyli od pierwotnych (can. 1448). Pomiędzy innemi przysługuje patronowi prawo wskazywania biskupowi osoby, której ma być nadany urząd i beneficjum kościelne (can. 1458). Instytucja patronatu, powstała w wiekach średnich, nie ma w obecnych czasach żywotności. Z jednej strony Kościół dąży do likwidacji prawa patronatów, w szczególności w can. 1450 zabrania w przyszłości tworzyć patronat pod jakimkolwiek tytułem, a w can. 1451 poleca ordynariuszom usuwać istniejące patronaty. Can. 1452 jednakże przewiduje możliwość utworzenia patronatów ludowych. Takie patronaty ustanowiono np. w Szwajcarii i w północnych Wło-

¹⁾ Str. 97 i dalsze.

szech. Z drugiej strony i państwo dąży do zniesienia przestarzałej tej instytucji. To też art. 21 posiada charakter tymczasowy — prawo patronatu bowiem pozostaje w mocy „aż do nowego układu“.

Ustanowiony w can. 1457 termin czteromiesięczny celem dokonania prawa wyboru został skrócony na termin trzydziestodniowy. Jeżeli w terminie trzydziestodniowym prezena nie zostanie dokonana, beneficjum staje się „liberae collationis“ (can. 1458 § 1), czyli że beneficjum stanie się wolne, a oznaczenie kandydata należy do biskupa z tem, że przed powołaniem proboszcza na beneficjum proboszczowskie, zasiągnie, w myśl art. 19, zdania Ministra.

Prawo prezenty patronatu państwowego wykonywa imieniem Rządu w b. zaborze pruskim wojewoda, a w b. zaborze austriackim Minister W. R. i O. P.

Artykuł 22.

W razie, gdyby duchowni lub zakonnicy byli oskarżeni przed sądami świeckimi o zbrodnie, przewidziane przez prawa karne Rzeczypospolitej, sądy wspomniane zawiadomią niezwłocznie właściwego ordynariusza o każdej sprawie tego rodzaju i, w danym razie, przesyła mu akt oskarżenia oraz wyrok sądowy wraz z jego motywami. Ordynariusz, względnie jego delegat, po zakończeniu przewodu sądowego, będą mieli prawo zapoznania się z odośnośnemi aktami. W razie aresztowania lub uwięzienia wspomnianych powyżej osób, władze cywilne zachowywać będą względy, należne ich stanowi i stopniowi hierarchicznemu.

Duchowni i zakonnicy będą zatrzymywani w areszcie i będą odbywali kary pozbawienia wolności w pomieszczeniach, oddzielonych od pomieszczeń dla osób świeckich, o ile nie zostali pozbawieni godności kościelnej przez wła-

ściwego ordynariusza. W razie skazania ich na areszt wyrokiem, będą odbywali te karę w klasztorze lub w innym domu zakonnym, w pomieszczeniach na ten cel przeznaczonych.

Do art. 22. W wykonaniu ustępu 1 ukazał się:

a) Okólnik Ministra Sprawiedliwości z d. 28 sierpnia 1925 nr. 1084/1 U./25 w sprawie zawiadamiania wojewodów i ordynariuszy o przestępstwach popełnionych przez duchownych i zakonników (Dz. Urz. Min. Sprawiedliwości nr. 17, str. 313).

W wykonaniu artykułów 20 i 22 konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską (Dz. U. R. P. nr. 72, poz. 501 i 502) zarządzam co następuje:

Władze wymiaru sprawiedliwości winny o każdym wypadku przestępstwa dokonanego przez katolickiego duchownego lub zakonnika zawiadamiać:

- a) właściwego terytorjalnie wojewodę t. j. według obszaru, na którym duchowny (zakonnik) ma swą siedzibę urzędową (klasztor pobytu),
- b) ordynariusza, któremu duchowny lub zakonnik podlega.

Jeśli nawet ordynariuszem nie jest arcybiskup lub biskup diecezjalny (lub osoba ich zastępująca) należy zawiadomienia przysyłać właściwemu terytorjalnie arcybiskupowi lub biskupowi z prośbą o skierowanie do właściwego ordynariusza.

Zawiadomienia obejmują:

doniesienie o wszczęciu postępowania karnego (nie wyłączając dochodzeń sądowych lub prokuratorskich) z oznaczeniem ustawowem przestępstwa (t. j. wymienienie artykułu lub paragrafu ustawy) i opisem stanu faktycznego, zawiadomienie o wdrożeniu śledztwa (wstępne), udzielenie odpisu wyroku (skazującego lub uniewinniającego) wraz z jego motywami, albo innej decyzji (uchwały, postępowania) kończącej postępowanie karne, zawiadomienie o uwięzieniu (prewen-

cyjnym lub celem wykonania kary) z wymienieniem więzienia, zmianie więzienia i o zwolnieniu z więzienia.

Do wysyłania zawiadomień są obowiązani:

1) w okręgach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie prokuratorzy (podprokuratorzy) przy sądach właściwych; w sprawach zaś należących do właściwości sądów pokoju, te sądy;

2) w okręgach sądów apelacyjnych we Lwowie i Krakowie i sądu okręgowego w Cieszynie właściwe sądy (sędziowie śledczy), a urzędy prokuratorskie, gdy chodzi o przesłanie odpisu aktu oskarżenia (wniosku o ukaranie w postępowaniu uproszczonym);

3) w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu i sądu okręgowego w Katowicach właściwe urzędy prokuratorskie; w sprawach zaś z oskarżenia prywatnego sądy powiatowe.

Udzielenie odpisu orzeczenia Sądu Najwyższego należy w okręgach wymienionych pod 2 do sądu, któremu Sąd Najwyższy zwraca akta sprawy, w okręgach wymienionych pod 1 i 3 do prokuratorów przy takich sądach; w sprawach zaś oskarżenia prywatnego do sądu pierwszej instancji. Postanowienie to ma odpowiednie zastosowanie, jeśli sąd apelacyjny jest sądem rewizyjnym.

Po prawomocnem ukończeniu postępowania karnego należy na żądanie ordynariusza zezwolić jemu lub delegatowi przez niego wymienionemu na zapoznanie się z aktami sprawy w sądzie albo w urzędzie prokuratorskim lub wojewódzkim. Jeśli siedziba ordynariusza nie znajduje się w siedzibie władzy, która akta ma w przechowaniu, należy je w tym celu przesłać do sądu lub urzędu prokuratorskiego lub wojewódzkiego właściwego dla siedziby ordynariusza. Na żądanie właściwego wojewody należy mu akta sprawy prawomocnie ukończonej udzielić do wglądu z zastrzeżeniem zwrotu.

b) ROZPORZĄDZENIE

Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 1927 r. w sprawie wykonania kary więzienia i aresztu zapobiegawczego na duchownych i zakonnikach. (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. r. 1927 nr. 5 z dnia 1 marca 1927, str. 66).

Na podstawie art. 22 konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. nr. 72, poz. 501 i 502) zarządzam co następuje:

§ 1. Duchowni świeccy i zakonnicy, skazani na karę więzienia (zwykłego i zastępującego dom poprawy t. j. na czas do lat 6) lub twierdzy według kodeksu karnego z 1903 r., więzienia zwykłego według ustawy karniej z 1852 r. albo więzienia (do lat 5) lub twierdzy według kodeksu karnego z 1871 r., korzystają przy wykonywaniu kary z następujących ulg regulaminu więziennego, o ile nie zostali pozbawieni godności kościelnej przez właściwego ordynariusza:

- a) odbywają karę w celach pojedynczych;
- b) mają prawo do odprawiania Mszy świętej w granicach zarządzeń ordynariusza, przyczem w czasie Mszy świętej w kaplicy więziennej nie mogą być obecni więźniowie;
- c) w ciągu całego czasu trwania kary mają być odseparowani od więźniów innych kategorii i nie mogą stykać się z nimi ani podczas spaceru, nabożeństwa, pracy i innych okresów życia więziennego;
- d) mają prawo posiadania własnej pościeli, noszenia własnego ubrania (duchownego lub świeckiego stosownie do zarządzenia ordynariusza) oraz bielizny;
- e) mają prawo żywienia się na koszt własny lub zakupywania żywności dodatkowej w granicach umiarkowanych — z funduszy złożonych do depozytu więziennego lub otrzymanych w drodze wynagrodzenia za pracę;

- f) mogą korzystać z brewjarza, książek, gazet, pism itp. treści religijnej, a także ogólnej w granicach regulaminu więziennego;
 - g) korzystać z półgodzinnego spaceru na dziedzińcu więziennym;
 - h) nie mogą być do nich stosowane żadne inne kary dyscyplinarne poza karą nagany, pozbawienia ulg i przywilejów (przewidzianych regulaminem więziennym), postu na czas do jednego tygodnia, pozbawienia pościeli na czas do jednego tygodnia, ściemnienia celi na czas do dwóch dni, zwiększenia ilości przymusowej pracy lub zmniejszenia wynagrodzenia, przyznanego za pracę;
- w razie zastosowania kary postu, pozbawienia pościeli i ściemnienia celi należy niezwłocznie zawiadomić lekarza, aby mógł przedstawić swój wniosek w przedmiocie zamierzonej lub wykonanej kary, ewentualnie wcześniejszego jej przerwania;
- i) nie mogą być zatrudnieni pracą, uwłaczającą ich godności duchownej, w szczególności nie mogą być używani do robót gospodarczych w więzieniu. Przy wyborze zatrudnienia dla tej kategorii więźniów należy stosować pracę kancelaryjną, biblioteczną itp.;
 - j) więźniów tej kategorii należy transportować osobno od innych więźniów, przytem nie mogą być prowadzeni przez ulicę w ubraniu duchownem ani też w kajdanach.

§ 2. Dla duchownych świeckich i zakonników, skazanych na kary przewidziane w paragrafie poprzednim, przeznaczają się poniżej wskazane więzienia:

1) Dla Diecezji: Gnieźnieńskiej, Poznańskiej, Chełmińskiej, Śląskiej i Włocławskiej — Wronki w województwie poznańskim.

2) Dla Diecezji: Krakowskiej, Tarnowskiej, Przemyskiej, obrz. łac., Przemyskiej obrz. gr. kat., Lwowskiej obrz. łac., Lwowskiej obrz. gr. kat., Lwowskiej obrz. ormiańskiego, Stanisławowskiej obrz. gr. kat., Łuckiej — Drohobycz w województwie lwowskim.

3) Dla Diecezji: Warszawskiej, Częstochowskiej, Kieleckiej, Sandomierskiej, Lubelskiej, Pińskiej, Podlańskiej, Wileńskiej, Łomżyńskiej, Płockiej i Łódzkiej — Warszawa-Mokotów.

§ 3. Duchowni świeccy i zakonnicy pozostający w areszcie zapobiegawczym (tymczasowem przytrzymaniu — areszcie śledczym) korzystają z praw przewidzianych w przepisach ogólnych a nadto mają do nich zastosowanie postanowienia § 1 lit. a), b), c) d), f), i).

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Artykuł 23.

Żadna zmiana w języku, używanym w diecezjach obrządku łacińskiego do kazań, nabożeństw dodatkowych i wykładów innych, niż wykłady nauk świętych w seminarjach, nie będzie dokonywana inaczej, jak za specjalnem upoważnieniem Konferencji Biskupów Obrządku łacińskiego.

Do art. 23. Według art. 23 nie może biskup ani tem mniej proboszcz samowolnie zmieniać języka kazań i nabożeństw dodatkowych. Ograniczenie praw języka polskiego na rzecz języka białoruskiego, litewskiego lub niemieckiego nastąpić może jedynie za specjalnem upoważnieniem Konferencji Biskupów Obrządku łacińskiego. To samo odnosi się do wykładów w Seminarjach duchownych, których przedmiotem nie są „nauki święte“ czyli nauki teologiczne.

Artykuł 24.

1. Rzeczpospolita Polska uznaje prawo osób prawnych kościelnych i zakonnych do wszystkich majątków ruchomych i nieruchomości, kapitałów, dochodów oraz innych praw, które te osoby prawne posiadają obecnie na obszarze Państwa Polskiego.

2. Rzeczpospolita Polska zgadza się, aby wspomniane powyżej prawa własności, w razie, gdyby nie były jeszcze wpisane do ksiąg hipotecznych na imię posiadających je osób prawnych (biskupstw, kapituł, kongregacji, zakonów, seminarjów, beneficjów proboszczowskich, innych beneficjów etc.), zostały do nich wpisane, a to na podstawie deklaracji właściwego ordynariusza, poświadczonej przez właściwą władzę cywilną.

3. Sprawa dóbr, których Kościół został pozbawiony przez Rosję, Austrię i Prusy, a które obecnie znajdują się w posiadaniu Państwa Polskiego, zostanie załatwiona przez układ późniejszy. Do tego czasu Państwo Polskie zapewnia Kościołowi uposażenia roczne, nie niższe, jako wartość rzeczywista, od uposażeń, które rządy rosyjski, austriacki i pruski wypłacały Kościołowi na ziemiach, należących obecnie do Rzeczypospolitej Polskiej. Uposażenia wspomniane będą obliczane i rozdzielane według wskazań, zawartych w załączniku A¹⁾. W razie parcelacji rzeczonych dóbr, mensy biskupie, seminarja i beneficja proboszczowskie, nie posiadające obecnie ziemi lub posiadające ją w ilościach niedostatecznych otrzymują ją na własność, w miarę

¹⁾ Patrz str. 104—106.

rozporządzalności, aż do wysokości 180 hektarów na mensę biskupią, 180 hektarów na seminarjum i, zależnie od gatunku ziemi, od 15 do 30 hektarów na beneficjum proboszczowskie. Suma ryczałtowa pieniężnych uposażeń, oznaczona w załączniku A, będzie zmniejszona w diecezjach, w których te ziemie będą nadane, o 50 złotych rocznie od każdego hektara, nadanego w sposób powyższy.

4. Utrzymane zostanie przeznaczenie dóbr, które Rzeczpospolita Polska rewindykowała by u dawnych państw rozbiorczych, jako następczyni w prawach państw powyższych z tytułu ich prawnego stosunku do osób prawnych kościelnych i zakonnych w Polsce, dotyczącego już to prestacji, zapewnionych przez te państwa osobom prawnym kościelnym i zakonnym, już to zarządu dóbr nieruchomości i kapitałów, przeznaczonych dla Kościoła.

5. Aby polepszyć gospodarcze i społeczne położenie ludności rolniczej i aby wzmocnić bardziej pokój chrześcijański kraju, Stolica Apostolska zgadza się, aby Rzeczpospolita Polska wykupiła od beneficjów biskupich, od seminarjów, od beneficjów kapitułarnych, od beneficjów proboszczowskich oraz od zwykłych beneficjów, posiadających dobra ziemskie, te ilości ziemi rolnej, któreby przewyższały dla każdej z wyżej wymienionych jednostek: 15 do 30 hektarów, zależnie od gatunku ziemi, dla probostwa i zwykłego beneficjum, 180 hektarów dla Kapituły, 180 hektarów dla mensy biskupiej i 180 hektarów dla seminarjum. W diecezjach, w których seminarja nie posiadają ziem rolnych oddzielnie od ziem, po-

siadanych przez biskupstwo, przyznane im będzie z ziem, należących do biskupstwa, 180 hektarów wolnych od wykupu, niezależnie od 180 hektarów, przeznaczonych dla mensy biskupiej.

6. Wymienione powyżej prawne osoby kościelne będą miały prawo wybrać same z dóbr, do nich należących, parcele ziemi, które w ilościach, wskazanych powyżej, pozostaną ich własnością.

7. Cena wykupu ziem, wskazanych powyżej, zostanie wypłacona według przepisów, stosowanych przy wykupie ziem, będących własnością osób prywatnych, i pozostanie do rozporządzenia Kościoła.

8. Stolica Apostolska zgadza się także, aby ziemie rolne, należące do domów kongregacji i zakonów, oraz do ich zakładów dobroczynnych, uważanych każdy z osobna za oddzielną jednostkę rolną, zostały wykupione przez Państwo, zgodnie z przepisami, które będą stosowane do wykupu dóbr, należących do osób prawnych świeckich, z prawem dla każdego z domów, wspomnianych powyżej, jako też dla każdego z ich zakładów dobroczynnych, zachowania co najmniej 180 hektarów ziemi rolnej.

9. Osoby prawne kościelne i zakonne będą miały prawo, narówni z osobami prawnymi świeckimi, bezpośredniego dokonywania parcelacji ziem rolnych, do nich należących.

Do art. 24, pkt. 3.

Załącznik A.

Uposażenia, przyznane Kościołowi katolickiemu przez Państwo Polskie zgodnie z artykułem 24 niniej-

szego konkordatu, obliczane będą w następujący sposób:

I. Uposażenia duchowieństwa¹⁾:

Uposażenia miesięczne według bieżącej mnożnej dla urzędników państwowych.

1. Kardynałowie: 2 500 punktów oraz 800 zł na utrzymanie kapelanów, powozów itd.
2. Arcybiskupi: 2 000 punktów oraz 600 zł na utrzymanie kapelanów, powozów itd.
3. Biskupi diecezjalni: 1 700 punktów oraz 600 zł na utrzymanie kapelanów, powozów itd.
4. Biskupi pomocniczy: 1 250 punktów.
5. Członkowie Kapituł: 600 punktów.
6. Proboszczowie: 270 punktów.
7. Rektorowie kościołów filialnych, wikariusze i urzędnicy konsystorza: 200 punktów.
8. Zakonnicy kongregacji, pobierający uposażenie od Państwa: 125 punktów.
9. Profesorowie seminarjów: 600 punktów.
10. Uczniowie seminarjów: 125 punktów.
11. Audytor Trybunału Świętej Roty: (uposażenie profesorów zwyczajnych na uniwersytetach).
12. Sekretarz Audytora: 600 punktów.
13. Nauczyciele Instytutów Teologicznych, mający prawa profesorów gimnazjalnych: (uposażenie nauczycieli szkół średnich).

II. Uposażenie emerytalne roczne: 383 413 zł.

1. Pensje emerytalne duchowieństwa: 254 117 zł.
2. Pensje emerytalne wdów i sierot po duchownych grecko-katolickiego obrządku: 129 296 zł

III. Uposażenie ^{czne} ~~route~~ chórów katedralnych i niższych urzędników kościelnych: 63 298 zł.

¹⁾ Norma uposażenia duchowieństwa ma charakter prowizoryczny, czego dowodem obliczanie poborów nie w złotych, ale w „punktach uposażeniowych“.

IV. Koszta roczne administracji kościelnej: 750 940 zł.

1. Wizytacje pasterskie biskupów: 340 000 zł.
2. Konsystorze biskupie: 66 000 zł.
3. Prowadzenie ksiąg parafialnych: 197 940 zł.
4. Wydatki na pocztę: 147 000 zł.

V. Zapomoga roczna dla zakładów kościelnych: 20 900 zł.**VI. Roczny fundusz budowlany: 1 016 000 zł.****VII. Inne wydatki rocznie: 45 500 zł.**

Uposażenia powyższe będą przyznawane przez Ministra Skarbu każdej diecezji oddzielnie, w sumach rzeczaltowych, ustalonych według wyszczególnionych budżetów, które przedstawiać będą właściwi ordynariusze. Przy rozdziale pomiędzy diecezje całości uposażenia, przyznanego przez Państwo proboszczom, brany będzie w rachubę dochód z ziem, posiadanych przez beneficja proboszczowskie.

W razie potrzeby, i o ile położenie finansowe Państwa na to pozwoli, uposażenia powyższe zostaną powiększone dostatecznie, aby zapewnić stosowny byt materialny proboszczom oraz innym członkom duchowieństwa, a to na zasadzie specjalnej umowy, dotyczącej tzw. „iura stolae“.

Rozdział uposażeń, wyliczonych powyżej, powierzony będzie w każdej diecezji ordynariuszowi, który, po wejściu w moc niniejszego konkordatu, złoży przysięgę wierności, przewidzianą w artykule 12.

Do punktów 3 i 5 — 9 art. 24. Według art. 2 pkt. 1 b ustawy o reformie rolnej z dnia 28. 12. 1925 (Dz. U. R. P. nr. 1, poz. 1, ex 1926) podlegają reformie rolnej majątki tak zw. „martwej ręki“ (duchownych, biskupich, kapitułnych, klasztornych, plebańskich, kościelnych), a to zgodnie z postanowieniami układu ze Stolicą Apostolską, ratyfikowanego w ustawie z dnia 23 kwietnia 1923 (Dz. U. R. P. nr.

47, poz. 324). Rada Ministrów na wniosek Ministra Reform Rolnych, przedłożony w porozumieniu z Ministrem W. R. i O. P., wyda szczegółowe przepisy, określające tryb przejęcia i parcelacji dóbr t. zw. „martwej ręki“, a to zgodnie z treścią pp. 3 i 5—9 art. 24 układu z Stolicą Apostolską (art. 94 ustawy o reformie rolnej).

Zapowiedziane rozporządzenie Rady Ministrów dotąd się nie ukazało.

Podnieść wypada, iż parcelacji podlegają jedynie ziemie rolne. Lasy, tereny przemysłowe, górnicze itp. nie podlegają przymusowej parcelacji.

Z postanowienia art. 24 i załącznika A, pkt. 9, 10 i 13 wynika wyraźnie, że państwo obowiązało się do utrzymania seminarjów duchownych.

Artykuł 25.

Wszystkie ustawy, rozporządzenia lub dekrety, sprzeczne z postanowieniami poprzednich artykułów, tracą moc prawną z chwilą wejścia w życie niniejszego konkordatu.

Do art. 25. Wszystkie prawa i rozporządzenia przeciwne postanowieniom konkordatu zostały ipso facto zniesione od chwili wejścia jego w życie. Przepisy prawne, które straciły moc obowiązującą z chwilą wejścia w życie konkordatu wymienia następujący:

Okólnik Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1925 r. wydany w porozumieniu z Ministrami Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu, zawierający instrukcje celem wykonania art. 25 konkordatu co do ustaw, rozporządzeń i dekretów sprzecznych z postanowieniami konkordatu. (Monitor Polski nr. 204).

I

Z dniem 3 sierpnia rb. wszedł w życie konkordat, zawarty między Rzeczypospolitą Polską a Stolicą Apostolską, ogłoszony w Dzienniku Ustaw R. P. z dnia 18

lipca 1925 r. nr. 72, poz. 501, a zatwierdzony ustawą z dnia 23 kwietnia 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324),

Celem ułatwienia władzom wykonawczym zajmowania jednolitego stanowiska wobec przepisu art. 25 konkordatu, stwierdza się, że do przepisów prawnych, których jako sprzecznych z konkordatem a częściowo i z Konstytucją nie należy nadal stosować wobec Kościoła katolickiego i Jego członków, zaliczyć należy następujące:

A. Obowiązujące w Województwach: Pomorskiem, Poznańskim i Górnośląskiej części Województwa Śląskiego:

Pruska ustawa o wykształceniu duchownych i nadawaniu im stanowisk (Gesetz über die Vorbildung und Anstellung der Geistlichen) z dnia 11 maja 1873 r. (Zb. u. str. 191).

Pruska ustawa z dnia 21 maja 1874 r. (Zb. u. str. 139) wyjaśniająca i uzupełniająca ustawę z dnia 11 maja 1873 r. (Gesetz vom 21. 5. 1874 wegen Deklaration und Ergänzung des G. v. 11. 5. 1873).

Pruska ustawa o kościelnej władzy dyscyplinarnej i utworzeniu królewskiego Trybunału dla spraw kościelnych (Gesetz über die kirchliche Disciplinargewalt) und die Errichtung des königlichen Gerichtshofes für kirchliche Angelegenheiten (z dnia 12 maja 1873 r. Zb. u. str. 198).

Pruska ustawa o ograniczeniu prawa stosowania kościelnych środków karnych i dyscyplinarnych (Gesetz über die Grenzen des Rechts zum Gebrauche kirchlicher Straf- und Zuchtmittel) z dnia 13 maja 1873 r. (Zb. u. str. 205).

Pruska ustawa o zarządzie wakujących biskupstw katolickich (Gesetz über die Verwaltung erledigter katholischer Bistümer) z dnia 20 maja 1874 r. (Zb. u. str. 135).

Pruska ustawa o zakonach duchownych i pokrewnych im kongregacjach Kościoła katolickiego (Gesetz betr. die geistlichen Orden und ordensähnlichen Kongregationen der katholischen Kirche) z dnia 31 maja 1875 r. (Zb. u. str. 217).

Pruska ustawa o prawach starokatolickich związków kościelnych do majątku kościelnego (Gesetz, betr. die Rechte der altkatholischen Kirchengemeinschaften an dem kirchlichen Vermögen) z dnia 4 lipca 1875 r. (Zb. u. str. 333).

Pruska ustawa o prawach państwowego nadzoru nad zarządem majątku w diecezjach katolickich (Gesetz über die Aufsichtsrechte des Staates bei der Vermögensverwaltung in den katholischen Diözesen) z dnia 1 czerwca 1876 r. (Zb. u. str. 149).

Rozporządzenie o zaprzysięganiu katolickich biskupów (arcybiskupów, książąt-biskupów) w pruskiej monarchji (Verordnung betr. die Vereidigung der katholischen Bischöfe (Erzbischöfe, Fürstbischöfe) (in der Preussischen Monarchie) z dnia 13 lutego 1887 r. (Zb. u. str. 11).

Powszechne Prawo Krajowe dla państw pruskich (Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten) (cz. II, tytuł 11 z wyjątkiem §§: 183 — 192 wł., 327, 329 — 352 wł., 400 — 411 wł., 418 — 434 wł., 446 — 468 wł., 475 — 477 wł., 568 — 617 wł., 707 — 765 wł., 784 — 798 wł., i 818 — 938).

B. Obowiązujące w województwach: warszawskiem i w m. st. Warszawie, łódzkim, lubelskim, kieleckim, białostockim, nowogródzkim, poleskim, wołyńskim i ziemi wileńskiej:

Księga pierwsza ustawy obcych wyznań (Zb. pr. tom 11, cz. I, wydanie z 1896 r. w kontynuacji z 1912).

Z ustawy budowlanej (Zb. pr. tom 12, wydanie z 1896 r. w kontynuacji z 1912 r. (art. 139 z wyjątkiem pierwszego zdania — z uwagą drugą art. 140 z wyjątkiem pierwszego zdania — z uwagą i art. 141).

Z ustawy o stanach (Zb. pr. tom 9, wydanie z 1896 r. w kontynuacji z r. 1912) — artykuły 454—476 włącznie.

Z ustawy o zarządzie gub. Król. Pol. (Zb. pr. tom 2, wydanie z 1896 r. w kontynuacji z r. 1912) — punkty 13 i 14 z art. 18, punkt 10 z art. 103.

Ze zbioru Praw Cywilnych (Zb. pr. tom 10, cz. 1, wydanie z 1896 r. w kontynuacji z 1912 r.), artykuły: 65 i 67 z uwagami 72 do 75 włącznie, 1489 i 1503.

Z prawa o małżeństwie 1836 r. (Dz. Pr. 18) — artykuły: część 198-go od słowa „wyjawszy“ aż do końca, 199—203 włącznie.

Ukaz z dnia 4 listopada 1870 r. (Dz. pr. tom 70, str. 463).

Postanowienia komitetu zarządzającego w Królestwie Polskim z dnia 29 grudnia 1870 r. (10 stycznia 1871 r.) (Dz. pr. tom 71, str. 75).

Uchwała komisji do spraw Król. Pol. z dnia 26 listopada 1872 r. (Zb. pr. i rozp. nr. 8 z 1873 r., poz. 73),

C. Obowiązujące w województwach: krakowskim, lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim i cieszyńskiej części województwa śląskiego:

Dekret kanc. Nadw. z dnia 17 czerwca 1786 r. (odnośnie postanowień dotyczących prezenty).

Dekret kanc. Nadw. z dnia 7 stycznia 1782 r. (titulus mensae).

Dekret kanc. Nadw. z dnia 17 kwietnia 1800 r. L. 846 (udzielanie tytułu stołu z funduszu religijnego).

Dekret kanc. Nadw. z dnia 2 kwietnia 1802 r. L. 151 o uregulowaniu duchowieństwa świeckiego i zakonnego, tudzież duchownych zakładów naukowych (seminaria biskupie).

Dekret kanc. Nadw. z dnia 1 września 1808 r. L. 17780 o obowiązku plebanów do składania i utrzymywania „fundus instructus“.

Dekret kanc. Nadw. z dnia 23 stycznia 1812 r. L. 18 w sprawie oddania zarządu majątku beneficjatom parafjalnym.

Dekret kanc. Nadw. z dnia 29 października 1812 r. L. 14200 (odnośnie postanowień dotyczących seminarjów).

Dekret kanc. Nadw. z dnia 30 stycznia 1812 r. L. 1302 o odbieraniu inwentarza.

Dekret Nadw. z dnia 25 kwietnia 1817 r. (Zb. ust. sąd. nr. 1332) o postępowaniu w razie śmierci beneficjanta.

Dekret Gub. z dnia 9 września 1820 r. L. 42039 w sprawie zarządu interkalarnego i postępowania przy wydzierżawianiu temporaljów plebańskich.

Dekret kanc. Nadw. z dnia 31 października 1847 r. L. 37104 — o dotacji pogłównej dla zakonów jałmużniczych.

Rozporządzenie Cesarskie z dnia 23 kwietnia 1850 r. (Dz. p. p. nr. 157) — o ustanawianiu katechetów i profesorów teologii, tudzież o uniwersyteckich studiach teologicznych.

Rozporządzenie Min. Wyznań i Oświaty z dnia 20 czerwca 1860 r. (Dz. p. p. nr. 162) o pozbywaniu i obciążaniu majątku kościołów i beneficjów katolickich, tudzież zakładów duchownych.

Rozporządzenie Min. Sprawiedliwości z dnia 13-go lipca 1860 r. (Dz. p. p. nr. 175) o pozbywaniu i obciążaniu majątków kościołów i beneficjów katolickich i zakładów duchownych.

Reskrypt Min. Wyznań i Oświaty z dnia 15 kwietnia 1861 r. L. 3251 C. M. w sprawie pozwolenia na sprzedaż dóbr klasztornych.

Ustawa z dnia 7 maja 1874 r. (Dz. p. p. nr. 50), stanowiąca przepisy o uregulowaniu zewnętrznych stosunków prawnych Kościoła katolickiego z wyjątkiem §§ 23—37 włącznie i 32—34 włącznie.

Ustawa z dnia 7 maja 1874 r. (Dz. p. p. nr. 51), którą reguluje się datki do funduszu religijnego celem pokrycia potrzeb wyznania katolickiego.

Ustawa z dnia 1 maja 1889 r. (Dz. p. p. nr. 68) o poborach i emerytowaniu systemizowanego personelu nauczycielskiego w rzymsko-kat. i grecko-kat. teologicznych zakładach naukowych diecezjalnych.

Ustawa z dnia 7 stycznia 1894 r. (Dz. p. p. nr. 15) o polepszeniu poborów dygnitarzy i kanoników kapituł metropolitalnych, katedralnych i konkatedralnych Kościoła katolickiego w obrządku łacińskim, greckim i ormiańskim.

Ustawa z dnia 19 września 1898 r. (Dz. p. p. nr. 176), mocą której wydaje się postanowienia o dotacji katolickiego duchowieństwa parafjalnego.

Ustawa z dnia 19 lutego 1902 r. (Dz. p. p. nr. 48), którą wydaje się postanowienia co do emerytury katolickich pasterzy duchownych, pełniących obowiązki przy zakładach powszechnie użytecznych, tudzież kapłanów, sprawujących służbę urzędników przy katolickich ordynariatach, konsystorzach i seminarjach biskupich.

Ustawa z dnia 24 lutego 1907 r. (Dz. p. p. nr. 56), którą ustanawia się podwyższenie minimalnego dochodu i emerytur duszpasterzy katolickich w miarę czasu służby.

Ustawa z dnia 28 marca 1918 r. (Dz. p. p. nr. 115), którą ustanawia się podwyższenie minimalnego dochodu i poborów spoczynkowych dla duszpasterzy katolickich, jako też minimalnego dochodu dygnitarzy i kanoników przy kapitułach metropolitalnych, katedralnych i konkatedralnych Kościoła katolickiego, a to obrządku łacińskiego, greckiego i ormiańskiego.

II.

Nie będą również stosowane do Kościoła katolickiego i Jego członków wszelkie późniejsze przepisy ustawodawstwa byłych państw zaborczych, wydane na mocy powyższych ustaw i w przedmiotach temi ustawami uregulowanych.

B. Konkordat nie uchylił mocy obowiązującej art. 196 prawa o małżeństwie w brzmieniu, nadanem mu przez prawo z 1891 r. Orzeczenie pełnego składu izby pierwszej sądu najwyższego z 8 listopada 1926 r. I. 260/25, (Orzecznictwo Sądów Polskich tom VI, str. 152), gdzie pomiędzy innymi czytamy:

„Może powstać pytanie (nie podnoszone w skardze kasacyjnej), czy przepis art. 196, jak zresztą całe prawo o małżeństwie z r. 1836, o ile nie jest zgodne z prawem kanonicznym, nie zostało uchylone przez art. 114 Konstytucji z dn. 17 marca 1921 r., stanowiący, iż Kościół rzymsko-katolicki rządzi się własnymi prawami oraz przez konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską z dn. 10 lutego 1925 r. (Dz. Ust. nr. 72, poz. 501), którego artykuł 1 zapewnia Kościołowi wykonywanie jego jurysdykcji zgodnie z prawem kanonicznym, artykuł zaś 25 opiewa, iż wszystkie ustawy i dekrety sprzeczne z postanowieniami poprzednich artykułów, tracą moc prawną z chwilą wejścia w życie konkordatu. Co się tyczy Konstytucji, to powołany art. 114 nie stanowi, by Kościół katolicki w tych dziedzinach swej działalności, które rodzą skutki prawne natury świeckiej czy to w zakresie prawa prywatnego, czy publicznego, mógł stosować własne prawa nawet wówczas, gdy stoją one w sprzeczności z ustawami państwa. Co zaś do konkordatu, to przedewszystkiem należy zaznaczyć, iż na rozstrzygnięcie sprawy niniejszej konkordat w żadnym razie nie może mieć wpływu, gdyż został zawarty już po wydaniu wyroku przez sąd apelacyjny. Zresztą konkordat w niczem powyższych wywodów nie osłabia. Uznanie jurysdykcji sądów duchownych katolickich w granicach, oznaczonych przez kanony, wobec istnienia małżeństw mieszanych byłoby równoznaczne z uznaniem prawa kanonicznego za obowiązujące dla osób innych wyznań, co oczywiście byłoby sprzeczne z jedną z naczelných zasad Konstytucji, która uznaje równouprawnienie wyznań. Wresz-

cie, jak przekonywa przytoczone podczas dyskusji sejmowej w sprawie ustawy o zatwierdzenie konkordatu (spraw. stenogr. 187 posiedzenia sejm) wyjaśnienie na komisji sejmowej przedstawicieli rządu, przez których konkordat był podpisany (art. 1 konkordatu), przyznana Kościołowi katolickiemu jurysdykcja odnosi się do wiernych t. j. do tych, którzy się tej jurysdykcji dobrowolnie poddali¹⁾; powołany zaś art. 25 konkordatu ma na myśli zniesienie tych ustaw państw zaborczych, które wyraźnie były przeciwko Kościołowi katolickiemu wymierzone. Wobec tego sąd najwyższy dochodzi do wniosku, iż i po zawarciu i ratyfikacji konkordatu w d. 10 lutego 1925 r. art. 196 pr. małżeńskiego wyłączający jurysdykcję sądów duchownych rzymsko-katolickich w sprawach o ważności małżeństw mieszanych, zawartych w kościołach ewangelickich lub prawosławnych, nadal obowiązuje; konkordat o tyle tylko wniósł zmianę, iż sędziowie duchowni, biorący udział w wydaniu powyższych sprawach wyroków, opartych na zasadach prawa kanonicznego, nie mogą ulegać odpowiedzialności karnej za niezachowanie przepisów prawa cywilnego. Jednakże udzielanie ślubów katolikom, których małżeństwo, zawarte z osobami wyznania ewangelickiego lub prawosławnego tylko w kościele ewangelickim lub prawosławnym (art. 196 wobec utraty mocy przez art. 200 oraz art. 204 pr. małż. w brzmieniu nadanem w r. 1891, ma zastosowanie również do małżeństw osób, wyznających religię rz. kat. z osobami, wyznającymi religię prawosławną, zawartych w kościele prawosławnym) było unieważnione przez sąd duchowny rzymsko-katolicki, bez uprzedniego złożenia dowodu, że poprzedni związek małżeński, przez zwierzchność duchowną katolicką został unieważniony lub rozwiązany, należy uznać za przeciwne obowiązujące-

¹⁾ Patrz: Konkordat Polski ze Stolicą Apostolską, str. 81 (Lwów, 1925), i str. 19 niniejszej pracy.

mu w państwie porządkowi prawnemu i nie mające oparcia w konkordacie (niezgodne nawet z wykładnią prawa kanonicznego, przyjętą przez Stolicę Apostolską *Acta Apostolicae Sedis* t. 11, str. 479, pytanie 17, ustęp 2-gi orzeczenia komisji papieskiej, powołanej do autentycznej interpretacji kodeksu kanonicznego z dn. 16 października 1919 r.)¹⁾

Artykuł 26.

Stolica Apostolska dokona, w ciągu trzech miesięcy od wejścia w życie niniejszego konkordatu i w porozumieniu z Rządem, utworzenia i rozgraniczenia prowincji kościelnych oraz diecezji, wyliczonych w artykule 9. Granice prowincji kościelnych i diecezji będą odpowiadać granicom Państwa Polskiego.

Dobra kościelne, położone w Polsce, lecz należące do prawnych osób kościelnych i zakonnych, których siedziba znajduje się poza granicami Państwa Polskiego i odwrotnie, będą przedmiotem konwencji oddzielnej.

Do art. 21. Zob. Bulę cyrkumskrypcyjną „*Vixdum Poloniae unitas* z dnia 28 października 1925 — str. 147 i dalsze.

Artykuł 27.

Konkordat niniejszy wejdzie w życie w dwa miesiące po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

¹⁾ Pytanie 17 ustęp 2 orzeczenia Komisji papieskiej mówi: „*Aust catholica pars, quae cum acatholica, spre-tis Ecclesiae legibris, in temper sectae protestanticae (in loco certe antehac obnoscio cap. Tamoetsi bom Tridenti ne Temere) matrimonium contrahit, obtento civili divortio, in facie Ecclesiae novum matrimonium cum catholico consorte inire vult*“.

Sporządzono w Rzymie, dziesiątego lutego, tysiąc dziewięćset dwudziestego piątego roku.

(—) Piotr Kardynał Gasparri

(—) Władysław Skrzyński (—) Stan. Grabski

Zaznajomiwszy się z powyższym konkordatem, uznaliśmy go i uznajemy za słuszny, zarówno w całości jak i każde z zawartych w nim postanowień, oświadczamy, że jest przyjęty, ratyfikowany i zatwierdzony i przyrzekamy, że będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydaliśmy Akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej.

W Warszawie, dnia 30 maja 1925 roku.

(—) S. Wojciechowski.

Przez Prezydenta Rzeczypospolitej

Prezes Rady Ministrów: (—) W. Grabski

(L. S.) Minister Spraw Zagranicznych:

(—) Al. Skrzyński

§ 3.

OŚWIADCZENIE RZĄDOWE

z dnia 9 czerwca 1925 r.

w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Rzymie dn. 10 lutego 1925 r.

Podaje się niniejszem do wiadomości, że w dniu 2 czerwca 1925 r. w Warszawie nastąpiła wymiana dokumentów ratyfikacyjnych konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Rzymie d. 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 47, poz. 324),

Uwaga. Konkordat wszedł w życie z dniem 3 sierpnia 1925 r.

Tekst oryginalny konkordatu:

CONCORDAT

— ENTRE

LE SAINT SIEGE

ET

LA RÉPUBLIQUE DE POLOGNE.

Au nom de la Très-Sainte et Indivisible Trinité.

SA SAINTETÉ LE PAPE PIE XI

et

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE DE POLOGNE, M. STANISLAS WOJCIECHOWSKI.

Animés du désir de déterminer la situation de l'Eglise Catholique en Pologne et d'établir les règles qui régiront d'une manière digne et stable les affaires ecclésiastiques sur le territoire de la République,

Ont décidé à ces fins de conclure un Concordat.

En conséquence, Sa Sainteté le Pape Pie XI et le Président de la République de Pologne, M. Stanislas Wojciechowski, ont nommé leurs Plénipotentiaires respectifs.

SA SAINTETÉ:

Son Eminence Révérendissime le Cardinal PIERRE GASPARRI, Son Secrétaire d'Etat;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE:

Son Excellence M. LADISLAS SKRZYŃSKI, Ambassadeur de la République de Pologne près le Saint-Siège;

M. le Professeur STANISLAS GRABSKI, Député à la Diète de Pologne, ancien Ministre des Cultes et de l'Instruction Publique.

LES PLÉNIPOTENTIAIRES susnommés après l'échange de leurs pleins pouvoirs, ont arrêté les dispositions suivantes, auxquelles désormais les hautes Parties contractantes s'engagent à se conformer.

Article 1.

L'Église Catholique, sans distinction de Rites, jouira dans la République de Pologne d'une pleine liberté. L'État garantit à l'Église le libre exercice de Son pouvoir spirituel et de Sa juridiction ecclésiastique, de même que la libre administration et gestion de Ses affaires et de Ses biens, conformément aux Lois divines et au Droit Canon.

Article 2.

Les Évêques, le Clergé et les fidèles communiqueront librement et directement avec le Saint-Siège. Dans l'exercice de leurs fonctions, les Évêques communiqueront librement et directement avec leur Clergé et leurs fidèles et publieront de même leurs instructions, leurs ordonnances et leurs lettres pastorales.

Article 3.

Afin de maintenir les relations amicales entre le Saint-Siège et la République de Pologne, un Nonce Apostolique résidera en Pologne et un Ambassadeur de la République résidera auprès du Saint-Siège. Les pouvoirs du Nonce Apostolique en Pologne s'étendront sur le territoire de la Ville Libre de Dantzig.

Article 4.

Les autorités civiles prêteront leur appui à l'exécution des décisions et des décrets ecclésiastiques: a) au cas de destitution d'un ecclésiastique, de sa privation d'un bénéfice de

l'Église, après promulgation d'un décret canonique relatif à la destitution ou privation susmentionnées, ou au cas de défense du port de l'habit ecclésiastique, b) au cas de perceptions de taxes ou prestations destinées à des buts ecclésiastiques et prévues par les lois de l'État, c) dans tous les autres cas prévus par les lois en vigueur.

Article 5.

Les ecclésiastiques jouiront dans l'exercice de leur ministère d'une protection juridique spéciale. À l'égal des fonctionnaires de l'État, ils bénéficieront du droit d'exemption de la saisie judiciaire pour une partie de leurs traitements. Les ecclésiastiques ayant reçu les ordres, les religieux ayant prononcé leurs vœux, les élèves des Séminaires et les novices, qui se seraient présentés aux Séminaires et aux Noviciats avant une déclaration de guerre, seront exemptés du service militaire, excepté les cas de levée en masse. Dans ces derniers cas les prêtres ordonnés exerceront dans l'armée leur ministère, sans qu'il soit porté préjudice, cependant, aux intérêts des paroisses, tandis que les autres membres du Clergé seront affectés au service sanitaire. Les ecclésiastiques seront libérés des fonctions civiles, incompatibles avec la vocation sacerdotale, telles que celles de jurés, de membres des Tribunaux, etc.

Article 6.

L'immunité des églises, des chapelles et des cimetières est assurée, sans que cependant la sécurité publique ait à en souffrir.

Article 7.

Les armées de la République de Pologne jouiront de toutes les exemptions qui sont accordées

aux armées par le Saint-Siège, selon les prescriptions du Droit Canon. En particulier, les aumôniers auront, par rapport aux militaires et à leurs familles, les droits de curé et exerceront les fonctions de leur ministère sous la juridiction d'un Évêque d'Armée, qui aura le droit de les choisir. Le Saint-Siège permet que ce Clergé, en ce qui concerne son service militaire, soit soumis aux autorités de l'Armée.

A l'art. 7. Pour l'exécution de l'article 7 a paru l'ordonnance suivante du Président du conseil du 25. 11. 1926:

STATUTA

Curam spiritualem militum Exercitus Poloni spectantia approbata a S. Sede Apostolica decreto Nuncii Apostolici Poloniae de die 27 februarii a. D. 1926.

1-o. Principia generalia.

1.

Curae spirituali Exercitus terrae et maris Reipublicae Poloniae, quantum ad catholicos attinet, Episcopus Castrensis praeest.

2.

Executio mandatorum Episcopi Castrensis, juxta praescripta Juris Canonici et decreta Ministri Rerum Militarium, ad eiusdem Curiam pertinet.

3.

Tribunal Episcopi Castrensis in ejus Curia residet.

4.

Tribunal Metropolitani Varsaviense constituit secundam instantiam pro causis judicatis in tribunali Episcopi Castrensis.

5.

Episcopo Castrensi jus est Vicarios Generales nominandi.

6.

In districtibus militaribus Reipublicae curae spirituali militum praesunt Decani, ab Episcopo Castrensi destinati.

7.

Functiones Decanorum districtuum definiuntur ab Episcopo Castrensi.

8.

Totum territorium Reipublicae — quod attinet curam spiritualem militum — ab Episcopo Castrensi dividitur in parochias militares, quibus praesunt Capellani militares, jurisdictione parochorum erga suos instructi ad normam Art. 7 Concordati inter S. Sedem et Rempublicam Poloniam.

9.

Parochia militaris complectitur personas pertinentes ad turmas, instituta ac „formationes“ militares atque illas omnes, quae commissae sunt curae spirituali relativi Capellani militaris, nimirum:

1. omnes milites gregarios exercitus tum terrae, tum maris, scilicet:

- a) milites gregarios aciei destinatos, a tempore quo sustentari incipiunt;
- b) eos, qui, termino absoluto, ultra in militia manent;
- c) milites superioris ordinis (sous-officiers);
- d) opifices militares in castris munitis clausis atque musicos militares;

2. omnes praefectos militum (officiers) exercitus tum terrae, tum maris:

- a) stabiles;
- b) ad copias subsidiarias pertinentes, quum, ad arma iterum vocati, in activo servitio reperiuntur;

3. clericos militares:

- a) stabiles;

- b) subsidiarios, quum, ad arma iterum vocati, in servitio activo reperiuntur;
- 4. discipulos — alumnos:
 - a) scholarum militarium;
 - b) scholarum pueris ad militiam instituendis destinatarum;
 - c) orphanotrophiorum militarium in castris munitis clausis;
 - d) discipulos musicae addiscendae operam navantes;
- 5. omnes ad arma vocatos occasione convocationis totius Nationis ad Rempublicam defendendam;
- 6. milites debiles, emeritos militares, veteranos „rebellionum“ qui in valetudinariis militaribus inveniuntur;
- 7. emeritos militares, quum ad arma denuo vocati, in activo servitio reperiuntur;
- 8. mares ac feminas, qui in valetudinariis militaribus institutisque sanitatem exercitus spectantibus, muneribus funguntur, in eisdemque degunt;
- 9. captivos, in carceribus detentos ac eos, qui tempore belli in aliquo speciali loco, securitatis causa, detinentur;
- 10. operarios et aurigas, ad quoscumque militares labores tempore belli vocatos atque extra parochias suas commorantes;
- 11. officiales militares, qui in valetudinariis militaribus carceribus, scholis ac castellis muneribus funguntur;
- 12. familias militum, militia in acie fungentium:
 - a) uxor, cum suo viro degens;
 - b) pariterque liberi una cum parentibus habitantes, ante 21 aetatis annos expletos.

II-o. Iurisdictio cleri militaris.

10.

Episcopus Castrensis jurisdictionem exercet in capellanos, milites omnes ac membra eorundem familiarum religionis catholicae omnium rituum totius Exercitus terrae et maris Reipublicae.

11.

Capellanus militaris, illos solos infantes jus habet baptizandi, cuius pater, aut vidua mater pertinent ad parochiam militarem, curae eius commissam.

12.

Capellanus militum potestatem habet excipiendi sacramentales confessiones omnium militum earumque familiarum, eisdemque Sacramentum Eucharistiae administrandi.

13.

Quod administrationem Sacramenti Matrimonii attinet, Capellanus, qui jurisdictione parochi praeditus est:

- a) facit publicationes matrimoniorum, quae a militibus earumque familiis (suae curae commissis) contrahuntur;
- b) licite et valide benedicit nuptiis militum earumque familiarum, erga quas iura parochi sibi competunt;
- c) delegationem dat ad licitam et validam benedictionem matrimoniorum in territorio ipsi ab Ordinario Castrensi assignato, militum earumque familiarum, quae ad eius parochiam militarem pertinent.

Adnotatio: Jurisdictio, Capellanis militaribus concessa, jurisdictionem propriorum parochorum quoad validam benedictionem matrimoniorum non tollit.

14.

Capellanus militum ius habet ad sacra funebria peragenda militum earundemque familiarum ad eius parochiam pertinentium.

15.

Functiones religiosas Capellanus militaris persolvit in ecclesia militari; quae si non habeatur in alia ecclesia ei ab Ordinario Castrensi designata, praevio consensu Ordinarii loci, peragere poterit.

16.

Ad officia Capellani militaris, curam animarum in parochia militari habentis, spectat institutio religiosa parochianorum suorum, praecipue militum gregariorum ac juvenum.

III-o. Cura spiritualis relate ad personas ritus graeco-catholici.

17.

Consiliarius Episcopi Castrensis in quaestionibus liturgicis, ritum graeco-catholicum spectantibus, est Decanus ritus graeco-catholici, qui Curiae Episcopi Castrensis addictus est.

18.

Milites earumque familiae, ritus graeco-catholici, subiacent curae spirituali proprii Capellani graeco-catholici, qui praeest parochiae graeco-catholicae, ab Episcopo Castrensi constitutae.

IV-o. Conscriptio librorum parochialium.

19.

Capellani militares parochi conficere debent libros parochiales ad normam Can. 470 Codicis Juris Canonici.

A § 19. Can. 470 determine:

§ 1. Habeat parochus libros paroeciales, idest librum baptizatorum, confirmatorum, matrimoniorum, defunctorum; etiam librum de statu animarum accurate conficere pro viribus curet; et omnes hos libros, secundum usum ab Ecclesia probatum vel a proprio Ordinario praescriptum, conscribat ac diligenter asservet.

§ 2. In libro baptizatorum adnotetur quoque si baptizatus confirmationem receperit, matrimonium contraxerit, salvo praescripto can. 1107, aut sacrum subdiaconatus ordinem susceperit, vel professionem sollemnem emiseric, eaeque adnotationes in documenta accepti baptismatis semper referantur.

§ 3. In fine cuiuslibet anni parochus authenticum exemplar librorum paroecialium ad Curiam episcopalem transmittat, excepto libro de statu animarum.

§ 4. Paroeciali utatur sigillo habeatque tabularium, seu archivum, in quo memorati libri custodiantur una cum Episcoporum epistolis, aliisque documentis, necessitatis vel utilitatis causa servandis; quae omnia, ab Ordinario vel eius delegato visitationis vel alio opportuno tempore inspicienda, religiose caveat ne ad extraneorum manus perveniant.

20.

Capellani militares munere „officialium status civilis“ funguntur relate ad personas militares earumque familias, convenienter praescriptis a Curia militari editis.

21.

Capellani militares bona ecclesiastica iuxta mentem iuris canonici Tit. 28 atque praescripta militaria, administrant.

Remarque. Le titre 28 cor. jur. can. contient 11 can., specialement can. 1518—1528, qui déterminent:

Can. 1518. Romanus Pontifex est omnium bonorum ecclesiasticorum supremus administrator et dispensator.

Can. 1519. — § 1. Loci Ordinarii est sedulo advigilare administrationi omnium bonorum ecclesiasticorum quae in suo territorio sint nec ex eius iurisdictione fuerint subducta, salvis legitimis praescriptionibus, quae eidem potiora iura tribuant.

§ 2. Habita ratione iurium, legitimarum consuetudinum et circumstantiarum, Ordinarii, opportune editis peculiaribus instructionibus intra fines iuris communis, universum administrationibus bonorum ecclesiasticorum negotium ordinandum curent.

Can. 1520. — § 1. Ad hoc munus rite obeundum quilibet Ordinarius in sua civitate episcopali Consilium instituat, quod constet praeside, qui est ipsemet Ordinarius, et duobus vel pluribus viris idoneis, iuris etiam civilis, quantum fieri potest, peritis, ab ipso Ordinario audito Capitulo, eligendis, nisi iure vel consuetudine peculiari iam alio aequivalenti modo legitime fuerit provisum.

§ 2. Citra apostolicum indultum, ii a munere administratoris excluduntur, qui cum Ordinario loci primo vel secundo consanguinitatis vel affinitatis gradu coniuncti sint.

§ 3. Loci Ordinarius in administrativis actibus maioris momenti Consilium administrationis audire ne praetermittat; huius tamen sodales votum habent tantum consultivum, nisi iure communi in casibus specialiter expressis vel ex tabulis foundationis eorum consensus exigatur.

§ 4. Sodales huius Consilij insiurandum de munere bene ac fideliter adimplendo coram Ordinario emittant.

Can. 1521. § 1. Praeter hoc dioecesanum Consilium administrationis, Ordinarius loci in administrationem bonorum quae ad aliquam ecclesiam vel locum pium pertinent et ex iure vel tabulis foundationis suum non habent administratorem, assumat viros providos, idoneos et boni testimonii, quibus, elapso triennio, alios sufficiat, nisi locorum circumstantiae aliud suadeant.

§ 2. Quod si laicis partes quaedam in administratione bonorum ecclesiasticorum vel ex legitimo foundationis seu erectionis titulo vel ex Ordinarii loci volun-

tate competant, nihilominus universa administratio nomine Ecclesiae fiat, ac salvo iure Ordinarii visitandi, exigendi rationes et praescribendi modum administrationis.

Can. 1522 Antequam administratores bonorum ecclesiasticorum, de quibus in can. 1521, suum munus ineant:

1° Debent se bene et fideliter administraturos coram Ordinario loci vel vicario foraneo iureiurando cavere;

2° Fiat accuratum ac distinctum inventarium, ab omnibus subscribendum, rerum immobilium, rerum mobilium pretiosarum aliarumve cum descriptione atque aestimatione earundem; vel factum antea inventarium acceptetur, adnotatis rebus quae interim amissae vel acquisitae fuerint;

3° Huius inventarii alterum exemplar conservetur in tabulario administrationis, alterum in archivio Curiae; et in utroque quaelibet immutatio adnotetur quam patrimonium subire contingat.

Can. 1523. Administratores bonorum ecclesiasticorum diligentia boni patrisfamilias suum munus implere tenentur; ac proinde debent:

1° Vigilare ne bona ecclesiastica suae curae credita quoquo modo pereant aut detrimentum capiant;

2° Praescripta servare iuris tam canonici quam civilis, aut quae a fundatore vel donatore vel legitima auctoritate imposita sint;

3° Reditus bonorum ac proventus accurate et iusto tempore exigere exactosque loco tuto servare et secundum fundatoris mentem aut statutas leges vel normas impendere;

4° Pecuniam ecclesiae, quae de expensis supersit et utiliter collocari potest, de consensu Ordinarii, in emolumentum ipsius ecclesiae occupare;

5° Accepti et expensi libros bene ordinatos habere;

6° Documenta et instrumenta, quibus iura ecclesiae in bona nituntur, rite ordinare et in ecclesiae archivo vel armario convenienti et apto custodire; authentica vero eorum exemplaria, ubi commodè fieri potest, in archivo vel armario Curiae deponere.

Can. 1524. Omnes et praesertim clerici, religiosi ac rerum ecclesiasticarum administratores, in operum locatione debent assignare operariis honestam iustamque mercedem; curare ut iidem pietati, idoneo temporis spatio, vacent; nullo pacto eos abducere a domestica cura parsimoniaeque studio, neque plus eisdem imponere operis quam vires ferre queant neque id genus quod cum aetate sexuque dissideat.

Can. 1525. § 1. Reprobata contraria consuetudine administratores tam ecclesiastici quam laici cuiusvis ecclesiae etiam cathedralis aut loci pii canonice erecti aut confraternitatis singulis annis officio tenentur reddendi rationem administrationis Ordinario loci.

§ 2. Si ex peculiari iuri aliis ad id designatis ratio reddenda sit, tunc etiam Ordinarius loci vel eius delegatus cum his admittatur, ea lege ut aliter factae liberationes ipsis administratoribus minime suffragentur.

Can. 1526. Administratores litem nomine ecclesiae ne inchoent vel contestentur, nisi licentiam obtinuerint scripto datam Ordinarii loci, aut salem, si res urgeat, vicarii foranei, qui statim Ordinarium de concessa licentia certiore reddere debet.

Can. 1527. § 1. Nisi prius ab Ordinario loci facultatem impetraverint, scriptis dandam, administratores invalide actus ponunt qui ordinariae administrationis fines et modum excedant.

§ 2. Ecclesia non tenetur respondere de contractibus ab administratoribus sine licentia competentis Su-

terioris initis, nisi quando et quatenus in rem suam versum sit.

Can. 1528. Etsi ad administrationem non teneantur titulo beneficii vel officii ecclesiastici, administratores qui munus expresse vel tacite susceptum arbitrato suo dimittunt ita ut damnum exinde ecclesiae obveniat, ad restitutionem tenentur.

V-o. Complementum numeri cleri militaris.

22.

Numerum Capellanorum militarium tempore pacis praefinitur lege de „muneribus stabilibus“ (etat) in exercitu polono.

23.

Quaevis dioecesis Episcopo Castrensi, cui jus eligendi competit, praestitutum numerum sacerdotum pro cura animarum in exercitu praesentabit.

24.

Candidati, ad munus Capellanorum militarium electi, sequentes qualitates habeant oportet:

- a) sint cives poloni;
- b) habeant testimonium medici de bona valetudine ac tolerantia phisica laborum;
- c) sint aetatis annorum 35 nondum expletorum;
- d) sacerdotes fuerint saltem a tribus annis;
- e) habeant bonum testimonium Ordinarii (can. 117).

25.

Nominatio Capellanorum militum ad Ordinarium Castrensem spectat.

26.

Numerus Capellanorum tempore belli praefinitur „ordine convocationis“ militum ad arma (seu vulgo „mobilisationis“). Sacerdotes, in casu „mobilisationis“ ad curam spiritualem praesignati, pertinent ad Capellanos copiarum subsidiarum; omnes alii adnumerantur copiis, quae, occasione convocationis totius populi ad

Rempubicam defendendam convocatae sunt. Ordinarius, bono parochiarum prae oculis habito, praesignabit eos sacerdotes, qui in casu „mobilisationis“ in officio suo manere debebunt.

27.

Quivis Ordinarius atque Praepositus Congregationis Religiosae singulis biennibus destinat sacerdotes, qui ex eius dioecesi (rel. Congregatione) pro casu belli tamquam Capellani copiarum subsidiarum militiae adscribuntur.

28.

Capellani copiarum subsidiarum praesignati ad curam animarum iisdem qualitatibus, quae a Capellanis tempore pacis requiruntur, praediti esse debent.

29.

Capellanus copiarum subsidiarum, qui pro casu „mobilisationis“ ad curam spiritualem iam praesignatus est, non potest sine consensu potestatum militarium, per Curiam Episcopi Castrensis obtento, de tabulis Capellanorum copiarum subsidiarum eximi atque a necessitate comparandi in casu „mobilisationis“ liberari.

30.

A momento „mobilisationis“ omnes Capellani copiarum subsidiarum omnesque clerici catholici ad servitia, sanitatem spectantia, vocati, juxta praescripta Sedis Apostolicae iurisdictioni Episcopi Castrensis subiacent.

Article 8.

Les dimanches et le jour de la fête nationale du Trois Mai, les prêtres officiants réciteront une prière liturgique pour la prospérité de la République de Pologne et de son Président.

Article 9.

Aucune partie de la République de Pologne ne dépendra d'un Évêque dont le siège se trou-

verait en dehors des frontières de l'État polonais. La Hiérarchie catholique dans la République de Pologne sera constituée comme suit:

A) RITE LATIN.

I. Province ecclésiastique de Gniezno et Poznan:

Archidiocèse de Gniezno et Poznan.

Diocèse de Chelmno.

„ de Wloclawek.

II. Province ecclésiastique de Varsovie:

Archidiocèse de Varsovie.

Diocèse de Plock.

„ de Sandomierz.

„ de Lublin.

„ de Podlachie.

„ de Łódz.

III. Province ecclésiastique de Wilno:

Archidiocèse de Wilno.

Diocèse de Lomza.

„ de Pinsk.

IV. Province ecclésiastique de Lwów:

Archidiocèse de Lwów.

Diocèse de Przemysl.

„ de Luck.

V. Province ecclésiastique de Cracovie:

Archidiocèse de Cracovie.

Diocèse de Tarnów.

„ de Kielce.

„ de Czestochowa.

„ de Silésie.

B) RITE GRECO - RUTHENE.

Province ecclésiastique de Lwów:

Archidiocèse de Lwów.

Diocèse de Przemysl.

„ de Stanislawów.

C) RITE ARMÉNIEN.

Archidiocèse de Lwów.

Le Saint-Siège ne procédera à aucune modification de la hiérarchie ci-dessus ou de la circonscription des provinces et diocèses, sinon en accord avec le Gouvernement polonais, sauf pour les petites rectifications de limites exigées par le bien des âmes.

Article 10.

La création et la modification des bénéfices ecclésiastiques, des Congrégations et Ordres religieux, ainsi que de leurs Maisons et établissements, dépendra de l'autorité ecclésiastique compétente, laquelle, toutes les fois que les dites mesures entraîneraient des dépenses pour le Trésor de l'État, y procédera après entente avec le Gouvernement. Les étrangers ne recevront pas la charge de supérieurs des Provinces des Ordres religieux, à moins d'avoir obtenu du Gouvernement une autorisation à cet effet.

Article 11.

Le choix des Archevêques et des Evêques appartient au Saint-Siège. Sa Sainteté consent à s'adresser au Président de la République, avant de nommer les Archevêques et les Evêques diocésains, les coadjuteurs cum iure successionis, de même que l'Evêque d'Armée, pour s'assurer que le Président n'a pas de raisons de caractère politique à soulever contre ces choix.

Article 12.

Les Ordinaires ci-dessus, avant d'assumer leurs fonctions, prêteront, entre les mains du Président de la République, un serment de fidélité d'après la formule suivante:

„Devant Dieu et sur les Saints Évangiles, je jure et je promets, comme il convient à un Evêque, fidélité à la République de Pologne. Je jure et je promets de respecter en toute loyauté et de faire respecter par mon Clergé le Gouvernement établi par la Constitution. Je jure et je promets en outre que je ne participerai à aucun accord, ni n'assisterai à aucun conseil pouvant porter atteinte à l'État polonais ou à l'ordre public. Je ne permettrai pas à mon Clergé de participer à de telles actions. Soucieux du bien et de de l'intérêt de l'État, je tâcherai d'en écarter tout danger dont je le saurais menacé.“

Article 13.

1-0. Dans toutes les écoles publiques, à l'exception des écoles supérieures, l'enseignement religieux est obligatoire. Cet enseignement sera donné à la jeunesse catholique par des maîtres nommés par les autorités scolaires qui les choisiront exclusivement parmi les personnes autorisées par les Ordinaires à enseigner la Religion. Les autorités ecclésiastiques compétentes surveilleront l'enseignement religieux en ce qui concerne son contenu et la morale des enseignants.

Au cas où l'Ordinaire retirerait à un enseignant l'autorisation qu'il lui aurait donnée, ce dernier sera par là même privé du droit d'enseigner la Religion.

Les mêmes principes, concernant le choix et la révocation des enseignants, seront appliqués aux professeurs, aux agrégés et aux adjoints universitaires des facultés de Théologie catholique (Sciences ecclésiastiques) des Universités de l'État.

2-o. Dans tous les diocèses l'Église catholique possèdera des Séminaires ecclésiastiques en conformité avec le Droit Canon, qu' Elle dirigera et dont Elle nommera les enseignants.

Les brevets d'études délivrés par les grands Séminaires seront suffisants pour enseigner la Religion dans toutes les écoles publiques, exceptées les écoles supérieures.

Article 14.

Les biens appartenant à l'Église ne seront soumis à aucun acte juridique, modifiant leur destination, sans le consentement des autorités ecclésiastiques, sauf les cas prévus par les lois sur l'expropriation pour cause de systématisation des voies de transport et des rivières, de défense nationale et causes similaires. En tout cas la destination des immeubles et meubles, consacrés exclusivement au service divin, tels que les églises, les objets de culte etc. ne pourra être modifiée sans que l'autorité ecclésiastique compétente les ait privés au préalable de leur caractère sacré.

Aucune construction, modification ou restauration des églises et chapelles n'aura lieu qu'en accord avec les prescriptions techniques et artistiques des lois concernant la construction des bâtiments et la conservation des monuments.

Dans chaque diocèse sera formée une commission nommée par l'Évêque, d'accord avec le Ministre compétent, pour la conservation dans les églises et les locaux ecclésiastiques d'antiquités, d'oeuvres d'art, de documents d'archives et de manuscrits possédant une valeur historique ou artistique.

Article 15.

Les ecclésiastiques, leurs biens et les biens des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses sont imposables à l'égal des personnes et des biens des citoyens de la République et des personnes juridiques laïques, à l'exception toutefois des édifices consacrés au service divin, des Séminaires ecclésiastiques, des maisons de formation des religieux et religieuses, de même que des maisons d'habitation des religieux et religieuses qui ont fait voeu de pauvreté, et des biens et titres dont les revenus sont destinés aux besoins du culte religieux et ne contribuent pas aux revenus personnels des bénéficiaires. Les habitations des Evêque et du Clergé paroissial, de même que leurs locaux officiels, seront traités par le Fisc à l'égal des habitations officielles des fonctionnaires et des locaux des Institutions de l'État.

Article 16.

Toutes les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses polonaises ont, selon les règles du droit commun, le droit d'acquérir, de céder, de posséder et d'administrer, conformément au Droit Canon, leurs biens meubles ou immeubles, de même que le droit d'ester devant toute instance ou autorité de l'État pour la défense de leurs droits civils. Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses sont reconnues comme polonaises en tant que les fins pour lesquelles elles ont été établies concernent les affaires ecclésiastiques ou religieuses de la Pologne, et que les personnes, autorisées à les représenter et à administrer leurs biens, résident dans les territoires de la République de Pologne. Les personnes juri-

diques et religieuses, qui ne répondraient pas aux conditions ci-dessus, jouiront des droits civils accordés par la République aux étrangers.

Article 17.

Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses ont le droit d'établir, de posséder et d'administrer, selon le Droit Canon et d'accord avec le droit commun de l'État, des cimetières à la sépulture des catholiques.

À l'art. 17. Caput I Lib. III Cod. Iuris Canonici. De coemeteriis.

Can. 1205. — § 1. Cadavera fidelium sepelienda sunt in coemeterio quod, secundum ritus in probatis liturgicis libris traditos, sit benedictum, sive sollemni sive simplici benedictione ab iis data de quibus in can. 1155, 1156.

§ 2. In ecclesiis cadavera ne sepeliantur, nisi agatur de cadaveribus Episcoporum residentialium, Abbatum vel Praelatorum nullius in propria ecclesia sepeliendis, vel Romani Pontificis, regaliū personarum aut S. R. E. Cardinalium.

Can. 1206. — § 1. Ius est catholicae Ecclesiae possidendi propria coemeteria.

§ 2. Sicubi hoc Ecclesiae ius violetur nec spes sit ut violatio reparetur, curent locorum Ordinarii ut coemeteria, societatis civilis propria, benedicantur, si, qui in eis condi solent, sint maiore ex parte catholici, aut saltem ut in eis catholici spatium habeant, idque benedictum, sibi reservatum.

§ 3. Si ne hoc quidem obtineri possit, toties quoties benedicantur, secundum ritus in probatis liturgicis libris traditos, singuli tumuli.

Can. 1207. Quae de interdicto, violatione, reconciliatione ecclesiarum canones praescribunt, etiam coemeteriis applicentur.

Can. 1208. — § 1. Paroeciae suum quaeque coemeterium habeant, nisi unum pluribus commune ab Ordinario loci sit legitime constitutum.

§ 2. Religiosi exempti possunt habere coemeterium proprium, a communi coemeterio distinctum.

§ 3. Etiam aliis personis moralibus vel familiis privatis permitti potest ab Ordinario loci peculiare sepulcrum, extra commune coemeterium positum, et ad instar coemeterii benedictum.

Can. 1209. — § 1. Tum in coemeteriis paroecialibus, ex licentia scripta Ordinarii loci eiusve delegati, tum in coemeterio proprio alius personae moralis, ex licentia scripta Superioris, fideles sibi suisque exstruere possunt sepulcra particularia; quae, de consensu eiusdem Ordinarii aut Superioris, possunt quoque alienare.

§ 2. Sepulcra sacerdotum et clericorum, ubi fieri potest, a sepulcris laicorum separata sint ac decentiore loco sita; praeterea, ubi id commodum fuerit, alia pro sacerdotibus, alia pro inferioris ordinis Ecclesiae ministris parentur.

§ 3. Etiam infantium corpuscula, quatenus commodè fieri potest, speciales et separatos ab aliis loculos et sepulturas habeant.

Can. 1210. Quodlibet coemeterium sit undique apte clausum et caute custoditum.

Can. 1211. Caveant Ordinarii locorum, parochi ac Superiores, ad quos spectat, ne in coemeteriis epitaphia, laudationes funebres ornatusque momementorum quidquam prae se ferant a catholica religione ac pietate absonum.

Can. 1212. Praeter coemeterium benedictum alius, si haberi queat, sit locus, clausus item et custoditus, ubi ii humentur quibus sepultura ecclesiastica non conceditur.

Can. 1213. Nullum corpus sepeliatur, praesertim si mors repentina fuerit, nisi post congruum temporis intervallum, quod satis sit ad omnes prorsus de vero obitu dubitationem tollendam.

Can. 1214. — § 1. Nullum cadaver perpetuae sepulturae ecclesiasticae ubivis traditum exhumare licet, nisi de licentia Ordinarii.

§ 2. Ordinarius licentiam nunquam concedat, si cadaver ab aliis corporibus certo discerni nequeat.

Article 18.

Les ecclésiastiques et les fidèles de tous les Rites, se trouvant hors de leurs diocèses, seront soumis à l'Ordinaire local selon les règles du Droit Canon.

Article 19.

La République garantit le droit autorités compétentes d'attribuer les fonctions, les charges et les bénéfices ecclésiastiques d'après les prescriptions du Droit Canon. À l'attribution des bénéfices paroissiaux seront appliquées les règles suivantes:

Dans les territoires de la République de Pologne ne peuvent pas obtenir des bénéfices paroissiaux, à moins d'avoir reçu le consentement du Gouvernement polonais: 1° les étrangers non-naturalisés, ainsi que les personnes dont l'éducation théologique n'a pas été faite dans les Instituts théologiques de Pologne ou dans des Instituts pontificaux; 2° les personnes dont l'activité est contraire à la sécurité de l'État.

Avant de procéder aux nominations à ces bénéfices, l'autorité ecclésiastique s'informera auprès du Ministre compétent de la République

pour s'assurer qu'aucune des raisons, prévues ci-dessus aux points 1° et 2°, ne s'y opposerait. Au cas où le Ministre susmentionné ne présenterait pas, dans le délai de 30 jours, de telles objections contre la personne dont la nomination est envisagée, l'autorité ecclésiastique procédera à la nomination.

Article 20.

Au cas où les autorités de la République auraient à soulever contre un ecclésiastique des objections au sujet de son activité comme contraire à la sécurité de l'État, le Ministre compétent présentera lesdites objections à l'Ordinaire qui, d'accord avec ce Ministre, prendra dans les trois mois les mesures appropriées. Au cas d'une divergence entre l'Ordinaire et le Ministre, le Saint-Siège confiera la solution de la question à deux ecclésiastiques de Son choix, lesquels, en accord avec deux déléguées du Président de la République, prendront une décision définitive.

Article 21.

Le droit de patronage, soit de l'État, soit des particuliers, reste en vigueur jusqu'à nouvel accord. La présentation d'un digne ecclésiastique au poste vacant sera effectuée par le patron dans le délai de 30 jours sur une liste de trois noms proposée par l'Ordinaire. Si, dans les 30 jours, la présentation n'a pas été faite, la provision du bénéfice deviendra libre. Dans le cas, où il s'agirait d'un bénéfice paroissial, l'Ordinaire, avant de procéder à la nomination, consultera le Ministre compétent conformément à l'article 19.

Article 22.

Si des ecclésiastiques ou religieux sont accusés près des Tribunaux laïques de crimes prévus par les lois pénales de la République, ces Tribunaux informeront immédiatement l'Ordinaire compétent de chaque affaire de ce genre et lui transmettront, le cas échéant, l'acte d'accusation et l'arrêt judiciaire avec ses considérants. L'Ordinaire, ou son délégué, auront le droit, après conclusion de la procédure judiciaire, de prendre connaissance des dossiers relatifs. Dans le cas d'arrestation ou d'emprisonnement des personnes susmentionnées, les autorités civiles procéderont avec les égards dus à leur état et à leur rang hiérarchique.

Les ecclésiastiques et religieux seront détenus et subiront les peines de réclusion dans des locaux séparés des locaux destinés aux laïques, à moins d'avoir été privés par l'Ordinaire compétent de leur dignité d'ecclésiastique. Au cas où ils seraient condamnés par jugement à la détention, ils subiront cette peine dans un couvent ou autre maison religieuse, en des locaux à ce destinés.

Article 23.

Aucun changement à la langue employée dans les diocèses de Rite latin pour les sermons, les prières supplémentaires et les cours, autres que ceux des sciences sacrées dans les Séminaires, ne sera fait que sur une autorisation spéciale donnée par la Conférence des Evêques de Rite latin.

Article 24.

1. La République de Pologne reconnaît les droits de propriété des personnes juridiques

ecclésiastiques et religieuses à tous les biens meubles et immeubles, capitaux, rentes et autres droits, que ces personnes juridiques possèdent actuellement dans les territoires de l'État polonais.

2. Le République de Pologne consent à ce que les droits de propriété susmentionnés, dans les cas où ils ne seraient pas encore inscrits aux registres hypothécaires aux noms des personnes juridiques qui les possèdent (Evêchés, Chapitres, Congrégations, Ordres religieux, Séminaires, bénéfices paroissiaux, autres bénéfices etc.), y soient inscrits, et cela sur une déclaration de l'Ordinaire compétent, certifiée par l'autorité civile compétente.

3. La question des biens dont l'Eglise a été privée par la Russie, l'Autriche et la Prusse et qui se trouvent actuellement en possession de l'État polonais, sera réglée par un arrangement ultérieur. Jusqu'à cette date l'État polonais garantit à l'Eglise des dotations annuelles non inférieures comme valeur réelle aux dotations que les Gouvernements russe, autrichien et prussien allouaient à l'Eglise sur les territoires appartenant actuellement à la République de Pologne. Les dotations susmentionnées seront calculées et réparties comme cela est indiqué à l'annexe A. Au cas de morcellement desdits biens, les Menses épiscopales, les Séminaires et les bénéfices paroissiaux, ne possédant pas actuellement de terres, ou en possédant des quantités insuffisantes, en obtiendront en propriété, dans la mesure des disponibilités, jusqu'à concurrence de 180 hectares par Mense épiscopale et de 180 hectares par Séminaire, et, selon la qualité du sol, de 15 à 30 hectares

par bénéfice paroissial. La somme globale des dotations en argent, fixées dans l'annexe A, sera réduite, pour les diocèses, dans lesquels aura lieu cette attribution de terres, de 50 złoty annuellement par chaque hectare qui serait attribué comme ci-dessus.

4. Le destination des biens que la République de Pologne revendiquerait auprès des anciens États copartageants, comme successeur des droits qui revenaient à ces États de leurs rapports légaux avec les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses de la Pologne, et qui concernent soit les prestations consenties par ces États en faveur des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses, soit l'administration des biens immeubles et des capitaux destinés à l'Église, sera maintenue.

5. Pour améliorer la situation économique et sociale de la population agricole et pour promouvoir d'autant plus la paix chrétienne du pays, le Saint-Siège consent à ce que la République de Pologne rachète aux bénéfices épiscopaux, aux Séminaires, aux bénéfices paroissiaux, ainsi qu'aux simples bénéfices, possédant des biens fonciers, les quantités de terres arables, dépassant, pour chacune de ces entités, 15 à 30 hectares, selon la qualité du sol, par paroisse et bénéfice simple, 180 hectares par Chapitre, 180 hectares par Mense épiscopale et 180 hectares par Séminaire. Dans les diocèses, dont les Séminaires ne possèdent pas de terres arables distinctes de celle de l'Évêché, il leur sera accordé, sur les terres appartenant à l'Évêché, 180 hectares libres de rachat, indépendamment des 180 hectares réservés pour la Mense épiscopale.

6. Les personnes juridiques ecclésiastiques susmentionnées auront le droit de choisir elles-mêmes, sur les biens leur appartenant, les parcelles de terres qui, en quantités indiquées ci-dessus, resteront en leur propriété.

7. Le prix de rachat des terres susindiquées sera payé d'après les règlements qui seront appliqués au rachat des biens appartenant aux propriétaires privés et restera à la disposition de l'Église.

8. Le Saint-Siège consent de même à ce que les terres arables appartenant aux Maisons de Congrégations et Ordres religieux, ainsi qu'à leurs institutions de bienfaisance, considérées chacune séparément comme unités agricoles distinctes, soient rachetées par l'État, en accord avec les règlements qui seront appliqués au rachat des biens appartenant aux personnes juridiques laïques, avec droit pour chacune des Maisons susdites, ainsi que pour chacune de leurs institutions de bienfaisance, de conserver au moins 180 hectares de terres arables.

9. Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses auront le droit, à l'égal des personnes juridiques laïques, de procéder directement au morcellement des terres arables, leur appartenant.

À l'Art. 24.

ANNEXE A.

Les dotations attribuées à l'Église Catholique par l'État polonais, conformément à l'Art. 24 du présent Concordat, seront calculées comme suit:

I. Dotation du Clergé:

Dotations mensuelles d'après le coefficient courant pour les fonctionnaires de l'État.

1° Cardinaux: 2 500 points, en plus 800 zlotys pour l'entretien des aumôniers, des équipages etc.

2° Archevêques: 2 000 points, en plus 600 zlotys pour l'entretien des aumôniers, des équipages etc.

3° Évêques diocésains: 1 700 points, en plus 600 zlotys pour l'entretien des aumôniers, des équipages etc.

4° Évêques auxiliaires: 1 250 points.

5° Membres des Chapitres: 600 points.

6° Curés: 270 points.

7° Recteurs des Églises filiales, Vicaires et fonctionnaires des Consistoires: 200 points.

8° Religieux des Congrégations recevant des dotations de l'État: 125 points.

9° Professeurs des Séminaires: 600 points.

10° Élèves des Séminaires: 125 points.

11° Auditeur du Tribunal de la Sainte Rote: (Traitement égal à celui des professeurs ordinaires des Universités).

12° Secrétaire de l'Auditeur: 600 points.

13° Enseignants des Instituts Théologiques, ayant les droits des professeurs de gymnase (Traitement égal à celui des enseignants des écoles secondaires).

II. Dotation annuelle pour les pensions de retraite:

383 413 zlotys.

1° Pensions de retraite du Clergé: 254 117 zlotys.

2° Pensions de retraite pour veuves et orphelins du Clergé gréco-catholique: 129 296 zlotys.

III. Dotation annuelle pour l'entretien de chœurs des Cathédrales et pour les employés subalternes des églises: 63 298 zlotys.

IV. Frais annuels d'Administration ecclésiastique:

750 940 zlotys.

1° Visites pastorales des Évêques: 340 000 zlotys.

2° Consistoires épiscopaux: 66 000 zlotys.

3° Tenue des registres paroissiaux: 197 940 zlotys.

4° Frais de poste: 147 000 zlotys.

V. Subvention annuelle pour les Institutions ecclésiastiques: 20 900 zlotys.

VI. Fonds annuel de construction: 1 016 000 zlotys.

VII. Autres dépenses annuelles: 45 500 zlotys.

Les dotations ci-dessus seront attribuées par le Ministre des Finances à chaque diocèse séparément, en sommes globales, établies d'après des budgets spécifiés, présentés par les Ordinaires compétents. Pour la répartition parmi les diocèses de la somme des dotations assurées aux curés par l'État, il sera tenu compte du revenu des terres possédées par les bénéfices paroissiaux.

En cas de besoin et si la situation financière de l'État le permet, les dotations susdites seront augmentées suffisamment pour assurer une existence matérielle convenable aux curés et autres membres du Clergé, et cela sur la base d'un accord spécial ayant pour objet les iura stolae.

La répartition des dotations énumérées ci-dessus sera confiée dans chaque diocèse à l'Ordinaire, lequel, après entrée en vigueur du présent Concordat, prêtera et serment de fidélité prévu dans l'article 12.

Article 25.

Toutes lois, ordonnances ou décrets, qui seraient en contradiction avec les stipulations des articles précédents, seront de ce fait même annulés, dès l'entrée en vigueur du présent Concordat.

Article 26.

Le Saint-Siège procédera dans le délai de trois mois après l'entrée en vigueur du présent Concordat, et d'accord avec le Gouvernement,

à la constitution et délimitation des provinces ecclésiastiques et des diocèses énumérés à l'art. 9. Les limites des provinces ecclésiastiques et des diocèses seront conformes aux frontières de l'État polonais.

Les biens ecclésiastiques situés en Pologne, mais appartenant à des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses ayant leur siège hors des frontières de l'État polonais, et réciproquement, formeront l'objet d'une convention spéciale.

Article 27.

Le présent Concordat entrera en vigueur deux mois après l'échange des actes de sa ratification.

Rome, le dix février mil neuf cent vingt cinq.

(—) Pierre Cardinal Gasparri

(—) Ladislas Skrzyński

(—) Stanislas Grabski

(L. S.)

(L. S.)

(L. S.)

Après avoir vu et examiné ledit Concordat, Nous l'avons approuvé en toutes et chacune des dispositions, qui y sont contenues, déclarons qu'il est accepté, ratifié et confirmé et promettons qu'il sera inviolablement observé.

En Foi de Quoi, Nous avons donné les présentes, revêtues du Sceau de la République de Pologne.

A Varsovie, le 30 mai 1925.

(—) S. Wojciechowski

Par le Président de la République
Le Président du Conseil des Ministres:

(—) W. Grabski

Le Ministre des Affaires Étrangères:

(—) Al. Skrzyński

Rozdział IV.

1) Bulla cyrkumskrypcyjna Kościoła Katolickiego w Polsce.

Acta Pii PP. XI.

Constitutio Apostolica

DITIONIS POLONICAE

DE NOVA DIOECESIVM LATINI RITUS

CIRCUMSCRIPTIONE

PIVS EPISCOPVS

SERVVS SERVORVM DEI

AD PERPETVAM REI MEMORIAM

Vixdum Poloniae unitas, post diuturnam catholicae illius Nationis sub diversis regiminibus divisionem, mirabiliter, divina Providentia opem largiente, restituta est, statim necessitas omnibus apparuit nedum civiles sed etiam potissimum religiosas res ibidem ordinandi.

Id sane primum omnium postulabat ut sollicita haberetur cura de finibus diocesanis rite praefiniendis itemque ad nova Reipublicae confinia coaptandis. Itaque, expletis feliciter cum eiusdem Reipublicae rectoribus hac super re opportunis negotiationibus, novae latinarum dioecesium circumscriptioni provisum est in sollemni Conventione, quae nuper inter Sanctam Sedem et praedictam Rempublicam inita est, summpore laetantibus Nobis, qui nobilissimae illius Nationis et calamitatum belli et gaudii resurrectionis testes ac participes fuera-

Porro, ut ea quae de iisdem circumscriptionibus conventa sunt, ad exitum deducantur, Nos, ex Apostolicae potestatis plenitudine ac certa scientia, decernimus:

Latini ritus Hierarchia in Polonia in posterum quinque provinciis ecclesiasticis constabit, videlicet: I. Gnesnensi et Posnanensi. II. Varsa-

viensi, III. Vilnensi, IV. Leopoliensi, V. Cracoviensi.

I. Provincia vero Gnesnensis et Posnaniensis constituetur Ecclesiis metropolitana Gnesnensi et Posnaniensi, nec non suffraganeis diocesis Culmensi et Vladislaviensi.

Archidioecesis autem Gnesnensis, cuius metropolitana ecclesia sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis in urbe Gniezno, in palatinatu Poznań, sita est, sequentes amplectetur decanatus: Gnesnensem, Bydgosciensem urbanum, Bydgosciensem suburbanum, Czerminensem, Gniewkoviensem, Janowiecensem, Jarocinensem, Iuniwladislaviensem, Kcynensem, Kruszwicensem, Łeknensem, Łobżenicensem, Miłosłaviensem, Naklensem, Pleszewiensem, Pobiedziscensem, Powidzensem, Rogowiensem, Trzemesznensem, Wrzesnensem, Znenensem.

Ad archidioecesim dein Posnaniensem, quae ecclesiam archicathedralem sub titulo Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli in urbe Poznań, in palatinatu Poznań, habet, pertinebunt decanatus Posnaniensis, Borcensis, Bralinensis, Bukowiensis, Czarnkowiensis, Gostynensis, Grodziscensis, Jutrosinensis, Kepnensis, Kostensis, Kostrzynensis, Koźminensis, Krobiensis, Krotoszynensis, Lesznensis, Lwowecensis, Neomestensis, Obornicensis, Ołobocensis, Ostrowiensis, Ostrzeszowiensis, Rogoźnensis, Śmigłensis, Śremensis, Środensis, Steszowiensis, Szamotułensis, Wronecensis, Zbąszynensis. Fines autem occidentales et australes huius archidioecesis contingant fines politicos inter Rempubicam Polonicam et Rempubicam Germanicam.

Memoratae suffraganeae dioecesi Culmensi, cum ecclesia cathedrali sub titulo Assumptionis

Beatae Mariae Virginis in civitate Pelplin, in palatinatu Pomorze, assignabuntur decanatus: Brodnicensis, Culmensis, Chełmżensis, Chojnicensis, Fordonensis, Lidzbarkiensis, Lubawensis, Mirachowiensis, Nowensis, Nowomiastensis, Puckensis, Radzynensis, Starogardensis, Świecensis, Tczewiensis, Toruniensis, Tucholensis, Wąbrzeznensis, Żukowiensis. Eius fines pertinent usque ad limites politicos inter Rempubicam Polonorum et Rempubicam Germanorum (Borussiam occidentalem et orientalem), et territorium liberae civitatis Gedanensis.

Dioecesi vero Vladislasiensi, cum ecclesia cathedrali sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis in urbe Włocławek, in palatinatu Warszawa, attribuentur decanatus: Vladislaviensis (excepta paroecia Duninowo), Brestensis, Chodecensis, Nieszawiensis, Piotrkowiensis, Radziejowiensis, Calissiensis, Koźminecensis, Stawiszynensis, Stawensis, Izbicensis, Kolensis, Koninensis, Tuliszkowiensis, Sieradziensis, Szadkowiensis, Wartensis, Złoczowiensis, Słupcensis, Zagórowiensis, Turcensis, Uniejowiensis (absque paroeciis Bałdzychów et Wartkowice) et Kłodawensis. Insuper paroeciae: Bobrowniki, Chełmea Wielka, Ciechocin, Czernikowo, Dobrzejewice, Działyn, Grochowalsk, Karnkowo, Kikol, Lipno, Łązyn, Mazowsze, Nowogród, Osiek nad Wisłą, Ostrowite, Szpetal Górny, Sumino, Wielgie, Wola, Zaduszniki.

II. Alterius provinciae ecclesiasticae Metropolitana esto Varsaviensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Decollationis S. Ioannis Baptistae in urbe Warszawa. Eidem tribuantur decanatus: Varsaviensis urbanus, Varsaviensis ex-

traurbanus, Pragensis, Bialensis, Goszczynensis, Górno-Kalwariensis, Grodziscensis, Grójecensis, Jadowiensis (demptis paroecia Kamionna et pago Szynkarzyzna-Czaplowizna), Kaluszyensis (absque paroeciis Czerwonka, Oleksin, Wiśniew et Wierzbno), Kutnensis, Łowiciensis (exclusis pagis Antoniew et Dąbrowa), Minscensis, Mszczonowiensis, Radzyminensis cum pago Młynarze, Rawensis, Skierniewicensis, Sochaczewiensis.

Huic metropolitanae Ecclesiae suffragabuntur dioeceses: Płocensis, Sandomiriensis, Lublinensis, Siedlcensis seu Podlachiensis et Łodziensis.

Płocensis, cum ecclesia Basilica cathedrali sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis in urbe Płock, in palatinatu Warszawa, hisce decanatibus constituetur: Płocensi, Ciechanowiensi, Makowiensi, Mławensi, Nasielscensi, Przasnensi, Płońscensi, Pultowiensi, Raciążensi, Rypinensi, Sierpcensi, Wyszkiwsiensi (excepto pago Młynarze), Wyszogrodensi, Żurominensi, Gostyniensi, insuper paroeciis: Chrostkowo, Dobrzyń nad Wisłą, Dobrzyń nad Drwęcą, Dulsk, Mokowo, Skępe, Tłuchowo, Duninowo.

Sedes Sandomiriensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Nativitatis Beatae Mariae Virginis in urbe Sandomierz, in palatinatu Kielce, hos habebit decanatus: Sandomiriensem, Koprzywnicensem, Staszowiensem, Zawichostensem, Opatowiensem, Kunowiensem, Słupiensem (demptis paroeciis Bieliny, Cisów, Ocieski, necnon pagis Lechów et Orłowiny e paroecia Łagów, itemque pago Drogowle e paroecia Raków), Wąchockensem, Ilżensem, Sole-

censem, Zwolensem, Kozienicensem, Radomensem, Jedlińscensem, Potworowiensem, Opoczyńensem, Skrzynniensem, Żarnowiensem, Konecensem, Radoszycensem. Insuper habebit paroecias: Konieńoty, Kotuszów, Kurozwęki, Beszowa, Szczepczusz, Suchedniów; item pagos: e paroecia Mniów: Podchyby et Zaborowice; e paroecia Grzymałków: Borki (idest, communitatem Miedzierza), Gliniany-Las, Huta, Jarzab, Kluko, Lisie-Jamy, Muszczan, Ostre Górki, Sałata, Sośnina, Stanowiska, Zastawie, Zazdrość.

Lublinensis dioecesis, cum ecclesia cathedrali sub titulo S. Ioannis Baptistae et S. Ioannis Apostoli et Evangelistae in Urbe Lublin, in palatinatu Lublin, hos connumerabit decanatus: Lublinensem, Bełżycensem, Biłgorajensem, Biskupicensem, Chełmensem (excepta paroecia Hańsk), Hrubieszowiensem, Janowiensem, Kraśnicensem, Krasnostawiensem, Kurowiensem, Lubartowiensem, Łęcznensem, Opolensem, Puławensem, Szczepczyszynensem, Tarnogrodensem, Tomaszowiensem, Turobinensem, Tyśzowcensem, Zaklikowiensem, Zamoscensem. Insuper habebit paroecias: Brzeźnica Bychawska, Brzeźnica Książęca, Ruda-Huta, Świerszczów; item pagos: Łukowiec, Krzywda-kolonia, Kolonia Wola Skromowska vel Bykowszczyzna, Wólka Rozwadowska, Karolina, Giżyce-wieś, Giżyce-kolonia, Łusawa-wieś, Kolonia Żurawieniec vel Piaski, Żurawieniec-wieś.

Ad Siedlcensem seu Podlachiensem dioecesim, cum ecclesia cathedrali sub titulo Immaculatae Conceptionis Beatae Mariae Virg., in civitate Siedlce, in palatinatu Lublin, spectabunt decanatus: Siedlcensis ad Beatam Mariam Virgi-

nem, Siedlcensis ad S. Stanislaum Ep. M., Bielenensis, Garwolinensis, Janowiensis, Łaskarzewiensis, Łosicensis, Łukowiensis (exceptis pagis Łukowiec, Krzywda-kolonia, Kolonia Wola Skromowska vel Bykowszczyzna, Wólka Rozwadowska, Karolina, Giżyce-wieś, Giżyce-kolonia, Łuszcza-wieś, Kolonia Żórawieniec vel Piaski, Żórawieniec-wieś), Miedzyrzecensis, Parzewiensis (exceptis paroeciis Brzeźnica Bychawska et Brzeźnica Książęca), Radzynensis, Sokołowiensis, Sterdyniensis, Steżycensis, Włodawensis (exceptis paroeciis: Świerszczów et Ruda-Huta), Węrowiensis, Wisznicensis, Żelechowiensis. Insuper ad eandem dioecesim pertinebunt paroeciae: Hańsk, Kamionna, Czerwotka, Wiśniew, Oleksin, Wierzbno, necnon pagus Szynkarzyzna-Czapławizna.

Tandem ad sedem Łodziensem, cum ecclesia cathedrali sub titulo S. Stanisłai Kostka C., in urbe Łódź, in palatinatu Łódź, pertinebunt decanatus: Łodziensis, Zgierzensis, Brzeziniensis, Lanciensis, Tomaszowiensis, Bełchatowiensis (excepta paroecia Grzymalina Wola), Petricowiensis, Tuszyniensis, Lascensis, Pabjanicensis, Widawensis, Poddebicensis, Ozorkowiensis; item paroeciae Bałdrzychów, Wartkowiec atque pagi Antoniew et Dąbrowa.

Praeterea illud generatim decernitur quod, ubicumque in ditioe Polonica, Vistula flumen constituit limitem inter dioeceses, delimitet etiam, uti obvium est, eas paroecias, quarum territorium, licet adhuc canonice indivisum, tamen per idem flumen disiungitur, ita ut in posterum una pars divisae paroeciae ad unam, altera ad alteram dioecesim pertineat. Pagi vero si qui sint in insulis fluminis siti, ad illas

dioeceses pertinebunt, ad quas iam nunc spectant.

III. Tertia ecclesiastica provincia Vilmensis nuncupabitur, quae proinde constabit sede metropolitana Vilmensi, nec non suffraganeis Łomżensi et Pinskensi.

Archidioecesis Vilmensis, cum metropolitana Basilica sub titulo S. Stanisłai E. M. et S. Vladislai R. C. in urbe Wilno, in palatinatu Wilno, complectetur decanatus; Vilmensem in urbe et extra urbem; Białystocensem, Brzostovicensem, Dąbrowensem, Głębowensem, Grodnensem, Knyszynensem, Lidensem, Łunensem, Miorensem, Nadwilejcensem, Oszmianensem, Radunensem, Słonimensem (exceptis paroeciis Różanna, Kossów, Iwacewicz), Sokolcensem, Swirensensem, Wilejcensem, Viszniewiensem (exceptis paroeciis Derewna et Naliboki); Wołkowyscensem, Wasyliszkiensem, Bieniakonienensem. Insuper habebit decanatus: Vilmensem in districtu, Święcianensem, Trocensem, Brasławiensem, quantum isti decanatus in territorio polono extenduntur. Item complectetur paroecias: Raków, Dubrowy, Dokszyce et Zaszceśle. Tandem omnes alias paroecias vel quasumque paroeciarum partes, quae, quamvis sub memoratis decanatibus non reperiuntur, tamen ambitu territorii poloni in eadem regione continentur.

Dioecesis Łomżensis, cum cathedrali ecclesia sub titulo S. Michaelis Archangeli in civitate Łomża, in palatinatu Białystok, habebit decanatus: Łomżensem, Augustoviensem, Jedwabniensem, Kolnensem, Sejniensem, Śniadowiensem, Sokołowiensem, Suwałcensem, Szczuczynensem, Teolinensem, Wasoszenensem, Wyso-

ko-Mazowiecensem, Ostrołęcensem, Ostrowensem, Czyżewiensem. Fines septentrionales dioecesis contingent fines politicos inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Lituaniae.

Dioecesis Pinskensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis in civitate Pińsk, in palatinatu Polesie, constituetur decanatus: Stołpcensi, Nowogródensi, Baranovicensi, Nesvisiensi, Stołowicensi, Pinscensi, Łuninieciensi, Lachovicensi, Bielscensi, Brestensi, Drohiczyński, Kobryński, Brańcensi, Prużanensi; ac insuper paroeciis Różanna, Kossów, Iwacewicz, Iwieniec S. Michaelis Archangeli, Iwieniec S. Alexii, Kamień, Wołna, Pierszaję, Chotowo, Pralniki, Naliborki, Derewna. Fines orientales dioecesis attinent fines politicos inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Russiae.

IV. Quarta provincia, Leopoliensis erit; ad eam pertinebunt metropolitana Leopoliensis cum suffraganeis dioecesibus Premislensi et Luceoriensi.

Archidioecesis Leopoliensis, cum ecclesia Basilica metropolitana sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis, continebit decanatus: Leopoliensem in urbe, Leopoliensem extra urbem, Belzensensem, Borszczowiensem, Brodensensem, Brzeżanensem, Buczaczensensem, Czortkowiensem, Dolinensem, Glinianensem, Grodecensem, Horodencensem, Jazłowiecensem, Kakałnicensem, Kołomyjensem, Lubaczowiensem, Podhajcensem, Skalatensem, Stanislaopoliensem, Stryjensem, Swirżensem, Szczerzecensem, Tarnopoliensem, Trebowlensem, Złoczowieńsem, Żółkiewiensem. Fines politici Reipublicae

Poloniae cum Regno Romaniae constituent fines, hac in parte, archidioecesis.

Dioecesi Premisliensi, cum ecclesia cathedrali sub titulo Beatae Mariae Virginis et S. Ioannis Baptistae in Urbe Przemyśl, in palatinatu Lwów, attribuentur decanatus: Premisliensis urbanus, Premisliensis extraurbanus, Brzostecensem (exceptis paroeciis Jodłowa et Przeczycza), Brzozowiensis, Dobromilensis, Drohobycensis, Duklensis, Dynowiensis, Głogowiensis (absque paroecia Sedziszów et expositura Będziemyśl), Jaćmierensis, Jarosławiensis, Jasłensis, Jaworowiensis, Krosnowiensis, Lescowiensis, Leżajscensis, Łańcucensis, Mościcensis, Pruchnicensis, Przeworscensis, Rzeszowiensis, Rudecensis, Rymanowiensis, Samboriensis, Sanocensis, Sokołowiensis, Strzyżowiensis, Tyczynensis, Wiszniensis, Żmigrodensis, Miechocinensis, Rudnicensis; insuper paroeciae Święcany, Pstrągowa.

Dioecesis Luceoriensis cum cathedrali ecclesia sub titulo Ssmae Trinitatis et Ss. Apostolorum Petri et Pauli in civitate Łuck, in palatinatu Wołyń, amplectetur decanatus: Luceoriensem, Cremenecensem, Dubnensem, Horochowiensem, Korzecensem, Kostopolensem, Kowelensem, Ostrogensem, Równensem, Sarnensem, Vladimiriensem. Fines orientales dioecesis convenient cum finibus politis inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Russiae.

V. Demum quinta Provincia ecclesiastica, quae Cracoviensis appellabitur, ita erit constituta: Sede Cracoviensi, uti Metropolitana, et dioecesibus Tarnoviensi, Kielcensi, Częstochowiensi et Katowicensi, uti suffraganeis.

Ad Cracoviensem archidioecesim, cum ecclesia Basilica metropolitana sub titulo S. Wenceslai M. in urbe Kraków, in palatinatu Kraków, spectabunt decanatus: Cracoviensis urbanus primus, Cracoviensis urbanus secundus, Bolehovicensis, Czernichoviensis, Novi-Montis (excepto pago Chełmek), Białensis, Lanckoronensis, Makowiensis, Myślenicensis, Neoforensis, Niepołomicensis, Oświęcimensis, Skawinensis, Suchensis, Wadowicensis, Wielicensis, Zatoriensis, Żywicensis, Orawiensis, Szepusienensis. Insuper paroeciae: Pobiednik Mały, Igołomia, Wawrzeńczyce, Olszówka, Mszana Dolna, Kasina Wielka, Niedźwiedź, Gorenice, Raclawice, Biały Kościół, Korzkiew, Biórków (absque pagis Skrzyszowice et Lososkowice), Więclawice, Luborzyca. Itemque expositurae: Kasina Mała, Lubomierz. Fines australes dioecesis patebunt usque ad fines politicos inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Cecoslovachiae.

Dioecesis Tarnoviensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Nativitatis Beatae Mariae Virginis in civitate Tarnów, in palatinatu Kraków, hos habebit decanatus: Bobowensem, Bochniensem, Brzeskiensem, Czechowiensem, Dąbrowensem, Kolbuszowensem, Limanowensem, Łacensem, Mielecensem, Neosandecensem, Pilznensem, Radłowensem, Radomyślensem, Ropczycensem, Tarnoviensem, Tuchowiensem, Tymbarkensem (absque paroeciis: Olszówka, Mszana Dolna, Niedźwiedź, Kasina Wielka, et exceptis exposituris: Lubomierz et Kasina Mała). Veterosandecensem, Wielopolensem (excepta paroecia Pstrągowa), Wojnicensem, Biecenensem, Rzepnicensem, Olpinensem (excepta

paroecia Święcany). Item paroecias: Jodłowa, Przeczyca, Sędziszów, atque exposituram Będziemysł.

Dioecesis Kielcensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Asumptionis Beatae Mariae Virginis et S. Constantini C. in urbe Kielce, in palatinatu Kielce, connumerabit decanatus: Kielcensem, Stopnicensem (dempta paroecia Koniełoty), Chmielnicensensem (absque paroecia Kotuszów et Kurozwęki), Pacanowiensem (exceptis paroeciis Beszowa et Szczepczysz), Pinchowiensem, Kazimiriensem, Książnicensem, Skalbmiriensem, Miechowiensem, Proszowicensem (demptis paroeciis Pobiednik Mały, Igołomia et Wawrzeńczyce), Prandocinensem, Luborzycensem (exceptis paroeciis Biórków, Więclawice et Luborzyca), Olkusiensem (exclusis paroeciis Gorenice et Raclawice), Zadzrosiensem (exceptis paroeciis Biały Kościół et Korzkiew), Pilicensem, Włoszczowiensem, Irządzensensem, Szczekocinensem, Andreowienensem, Małogoszczensem, Sędziszowiensem, Bodzentyniensem. Item habebit paroecias: Koniecpol, Strawczyn, Piekoszków, Chełmce, Ćmińsko, Tulmin, Zagnańsk, Łączana, Bieliny, Cisów, Ociesęki; paroeciam Grzymaków, complectentem loca: Borki, Czarny-Łas, Lipiny, Grzymaków, Kuźniaki, Lasek-Nowek, Leśniówka, Małuszyn, Mokry-Bór, Pałegi, Piaski, Podłusów, Skoki, Stachura, Wólka; necnon communitates Miedzierz, Mniów, Snochówice; atque demum paroeciam Mniów (exceptis pagis Podchyby et Zaborowice), atque pagos: Lechów, Drogowle, Orłowiny, Skrzyszowice et Lososkowice.

Dioecesis Częstochoviensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo S. Familiae Iesus, Mariae,

Ioseph in urbe Częstochowa, comprehendet decanatus: Czeszochowiensem, Kłobucensem, Mstowiensem, Brzeźnicensem, Gidlensem (excepta paroecia Koniecpol), Radomskowiensem, Gorzkowiensem, Będzinensem, Zawiercensem, Żarcensem, Sączowiensem, Bolesławieciensem, Praszkwowiensem, Wielunensem, Wieruszowiensem; insuper paroeciam Grzymalina Wola.

Tandem dioecesis Katowicensis, cum cathedrali Ecclesia sub titulo SS. Apostolorum Petri et Pauli in civitate Katowice, in palatinatu Śląsk seu Katowice, decanatus habebit: Dębiensem, Katowicensem, Huta - Królewensem, Lubliniecensem, Mikołowiensem, Mysłowicensem, Piekarensensem, Pszczynensem, Pszowicensem, Rudensem, Rybnicensem, Tarnogórensem, Wodzisławicensem, Żorensensem, Bielscensem, Strumieniensem, Skoczowicensem, Cieszyńensem; item pagum Chelmek. Fines occidentales et australes dioecesis contingant fines politicos inter Rempublicam Poloniae atque Respublicas Germaniae et Cecoslovachiae.

Quod attinet ad praefatarum Ecclesiarum administrationem et regimen, ad Vicarii Capitularis sede vacante electionem, ad Capituli cathedralis erectionem, ad Seminariorum institutionem, ad clericorum et fidelium iura et onera, aliaque huiusmodi, servanda statuimus, quae sacri canones decernunt.

Quod vero ad clerum in particulari spectat, iubemus ut, statim ac huius Constitutionis executio facta fuerit, eo ipso sacerdotes Ecclesiae illi adscripti censeantur, in cuius territorio legitime degunt.

Tandem omnia documenta et acta novas dioeceses, earum, clericos et fideles respicien-

tia, quam primum fieri poterit, ad eam dioecsim transmittantur ad quam, iuxta praedicta, iidem pertinebunt.

Quae autem hisce Litteris, Apostolica auctoritate, a Nobis decreta sunt, nulli hominum, nullo unquam tempore, infringere, aut iis repugnare, vel quomodolibet contraire liceat. Si quis, quod Deus avertat, hoc attentare praesumpserit, sciat obnoxium se evasurum esse poenis a sacris canonibus contra obstantes exercito ecclesiasticae iurisdictionis statutis.

Ad haec omnia autem exsecutioni mandanda deputamus venerabilem fratrem Laurentium Lauri, Nuntium Apostolicum in Polonia, eidem tribuentes facultatem ad id necessarias et opportunas, etiam subdelegandi, ad effectum de quo agitur, quemlibet virum in ecclesiastica dignitate constitutum, facto onere infra sex menses mittendi ad Sacram Congregationem Consistorialem authenticum exemplar peractae executionis.

Decernimus denique has praesentes Litteras valituras, cotrariis quibuslibet, etiam peculiari et expressa mentione dignis, minime obstantibus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, anno Domini millesimo nongentesimo vigesimo quinto, die festo Sanctorum Simonis et Iudae Apostolorum, Pontificatus Nostri anno quarto.

O. Card. CAGIANO,

S. R. E. Cancellarius.

† C. Card. DE LAI, Episc. Sabinen.,

S. C. Consistorialis Secretarius.

Ioseph Wilpert, Decanus Coll. Proton. Apostol.
Vincentius Bianchi-Cagliosi,

Protonotarius Apostolicus.
(Loco † Plumbi.)
Reg. in Canc. Ap., vol. 32, n. 59.
(Acta Apostolicae Sedis Vol. 17. Num 13. --
5 Novembris, 1925.)

**2) Dekret wykonania Bulli: „Vixdum Poloniae
unitas“ dla archidiecezji Gnieźnieńskiej i Po-
znańskiej.**

I.

Nuntiatura Apostolica
Poloniae
No. 12 005.

NOS

LAURENTIUS LAURI

Archiepiscopus Tit. Ephesiensis

Nuntius Apostolicus in Republica Polonia

Quum, favente Deo, circumscriptionem novam dioecesium latinarum polonarum, quae magis corresponderet mutatis Poloniae politicis conditionibus novisque spiritualibus fidelium necessitatibus, a Ven. Episcopatu Polono tantopere exoptatam Summus Pontifex Pius P. P. XI feliciter regnans, quinto recurrente EIUS episcopalis consecrationis faustissimo Anniversario, die 28 mensis elapsi, Sua Apostolica Auctoritate, Apostolicis datis sub plumbo Literis „VIXDUM POLONIAE UNITAS“, solemniter decrevisset atque confirmasset; Nobis benigne eas exsequendi facta potestate, perlibenti animo mandatis Summi Pontificis, obtemperantes et vigore specialium facultatum ad hunc finem Nobis commissarum DECLARAMUS:

Latini ritus Hierarchia in Polonia quinque provinciis ecclesiasticis constat, videlicet:

- 1-a. Gnesnensi et Posnaniensi;
- 2-a. Varsaviensi;
- 3-a. Vilnensi;
- 4-a. Leopoliensi;
- 5-a. Cracoviensi.

Provincia Gnesnensis et Posnaniensis constituitur Ecclesiis Metropolitana Gnesnensi et Posnaniensi, nec non Suffraganeis Dioecesibus Culmensi et Vladislaviensi.

Archidioecesis autem Gnesnensis, cuius Metropolitana Ecclesia, sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis in urbe Gniezno, in Palatinatu Poznań, sita est, sequentes amplectitur decanatus:

1. Gnesnensem — 2. Bydgosciensem urbanum — 3. Bydgosciensem suburbanum — 4. Czerminensem — 5. Gniewkoviensem — 6. Janowiecensem — 7. Jarocinensem — 8. Juniwiadislaviensem — 9. Kcynensem — 10. Kruszwicensem — 11. Łeknensem — 12. Łobżenicensem — 13. Miłosławiensem — 14. Naklensem — 15. Pleszewiensem — 16. Pobiedziscensem — 17. Powidzensem — 18. Rogowiensem — 19. Trzemesznensem — 20. Wrzesnensem — 21. Znenensem.

Ad Archidioecesim dein Posnaniensem, quae Ecclesiam Archicathedralem, sub titulo Sanctorum Petri et Pauli in urbe Poznań, in Palatinatu Poznań habet, pertinent decanatus:

1. Posnaniensis — 2. Borcensis — 3. Braliniensis — 4. Bukowiensis — 5. Czarnkowiensis — 6. Gostynensis — 7. Grodziscensis — 8. Jutrosinensis — 9. Kępensis — 10. Kostensis — 11. Kostrzynensis — 12. Koźminensis — 13. Krobiensis — 14. Krotoszynensis — 15. Lesz-

nensis — 16. Lwowecensis — 17. Neomestensis — 18. Obornicensis — 19. Ołobocensis — 20. Ostrowiensis — 21. Ostrzeszowiensis — 22. Rogoźnensis — 23. Śmigłensis — 24. Śremensis — 25. Środensis — 26. Steszewiensis — 27. Szamotulensis — 28. Wronecensis — 29. Zbąszy-nensis.

Fines autem occidentales et australes huius Archidioecesis contingunt fines politicos inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Germaniae.

Quod attinet ad regimen et administrationem harum Archidioecesium, ad Vicarii Capitularis, sede vacante, electionem, ad Capitula Cathedralia, ad Seminariorum institutionem, ad clericorum et fidelium iura et onera, aliaque huiusmodi, quae sacri canones decernunt, servantur.

Quod vero ad clerum in particulari spectat, statim a data ipsa huius DECRETI, Sacerdotes illi ecclesiae adscripti censeantur, in cuius territorio legitime degunt.

Tandem omnia documenta et acta, quae clericos et fideles respiciunt, qui iuxta praedicta ad Archidioeceses Gnesnensem et Poseniensem amplius non pertinent, ad eam dioecesim quam primum fieri poterit transmittantur, ad quam nunc spectant.

Haec autem omnia opportuniori qua putabitur ratione, in notitiam adducantur eorum, quos ipsa respiciunt et quatenus eorumden interesse possint.

Quorum in fidem has litteras sigillo huius Apostolicae Nuntiaturae munitas manu nostra subscribimus.

Datum Varsaviae, ex Aedibus Nuntiaturae Apostolicae, die undecima mensis Novembris, anno Domini millesimo nongentesimo vigesimo quinto.

(—) † LAURENTIUS LAURI.

Archiepiscopus Ephesiensis

Nuntius Apostolicus.

(—) Sac. Carolus Chiarlo

Auditor N. A.

Chronologiczny spis ustaw, rozporządzeń i t. d.

1917.

27. V. Bulla papieska. Corpus Juris Canonici, **can. 7** — str. 20, **can. 98 § 2 i 3** — str. 43, **can. 99** — str. 77, 80, 81, 82, **can. 100** — str. 75, 77, 78, **can. 102** — str. 77—78, **can. 117**, — str. 39, **can. 118 § 1** — str. 87, **can. 147 i 148** — str. 44, **can. 198 § 1** — str. 85, 87 88, **can. 211—214** — str. 22, **can. 240** — str. 85, **can. 267 § 1** — str. 21, **can. 294** — str. 79, **can. 323 § 1** — str. 87, **can. 329 § 2** — str. 45, **can. 335** — str. 20, **can. 363 § 1** — str. 86, **can. 366 § 1** — str. 86, **can. 373 § 1** — str. 89, **can. 405** — str. 85 i 86, **can. 423** — str. 86, **can. 427** — str. 84, **can. 442** — str. 90, **can. 450 § 1** — str. 88, **can. 451 § 2** — str. 89, **can. 470** — str. 124—125 (tekst oryginalny), **can. 470 § 4** — str. 88, **can. 471 § 1** — str. 80—81, 89, **can. 480 § 3** — str. 86, **can. 503** — str. 89, **can. 516 § 1** — str. 88, **can. 516 § 2** — str. 89—90, **can. 532 § 1** — str. 88, **can. 533 § 1** — str. 90, **can. 536 § 1** — str. 79, 83, **can. 676 § 1** — str. 84, 90, **can. 708** — str. 83, **can. 1164** — str. 63, **can. 1179** — str. 30, **can. 1182 § 1** — str. 85, **can. 1182 § 3** — str. 88—89, **can. 1183** — str. 84, **can. 1205—1214** — str. 91, 136—138, **can. 1299 § 1** — str. 89, **can. 1352** — str. 48, **can. 1354** — str. 48, **can. 1359 § 1** — str. 84, **can. 1359 § 1 i 2** — str. 90,

can. 1376 — str. 86, can. 1381 i 1382 — str. 47, can. 1397 — str. 86, can. 1409 — str. 82, can. 1423 § 2 — str. 80, 82—83, can. 1431 — str. 44, can. 1432 — str. 44, 81—82, can. 1433 — str. 44, can. 1448—1471 — str. 95, can. 1472 — str. 89, can. 1489 — str. 78, can. 1495 — str. 19, 75, 81, can. 1499 — str. 19, can. 1518—1528 — str. 37—39, 125—129, (tekst oryginalny), can. 1518 — str. 19, 125, can. 1519 — str. 19, 126—126, can. 1520 — str. 84, 126, can. 1521 — str. 84, 126—127, can. 1530—1533 — str. 62¹⁾, can. 1557 — str. 78, 79, can. 2304 i 2305 — str. 22.

1918.

31. X. Dekret Rady Reg. Opieka nad zabytkami sztuki i kultury 63—70

1919.

28. VI. Traktat Wersalski pkt. 6, art. 104 21
29. VIII. Uchwała Zjazdu Biskupów Polskich, ustalająca tekst modlitwy szkolnej 55

1920.

20. II. Rozp. Min. Spr. Wew. Włączenie urzędów konserwatorskich w skład urzędów wojewódzkich 70
9. XI. Konwencja między Polską a W. M. Gdańskiem, art. 2 21

1921.

17. III. Ustawa. Konstytucja art. 89 — str. 46, art. 111 — str. 12, art. 112 — str. 12, art. 113 — str. 13, 19, 90, art. 114 — str. 13, 19, art. 120 13—14, 47, 49
20. VIII. Dekret papieski. Decretum circa proponendos ad episcopale ministr. pro dioecesisibus ritus latini in Polonia 45

¹⁾ Patrz corrigenda, str. 176.

1922.

17. II. Ustawa o państwowej służbie cywilnej, art. 47 — str. 25, art. 48 i 49 26

1924.

23. V. Ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej, art. 51 27
24. XI. Uchwała R. M. o ustanowieniu ambasad 21

1925.

21. III. Rozp. M. S. Wojsk, Wykonanie ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej § 334—335 27—29
23. IV. Ustawa o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską określającego stosunek Państwa do kościoła Rzymsko-katolickiego 16—17
9. VI. Oświadczenie rządowe w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską 116
26. VIII. Okólnik Rady Min. zawierający instrukcje celem wykonania art. 25 konkordatu co do ustaw, rozp. i dekrétów sprzecznych z postanowieniami konkordatu 107—112
28. VIII. Okólnik M. Sprawiedliwości Zawiadomienie wojewodów i ordynariuszy o przestępstwach popełnionych przez duchownych i zakonników 95, 97—98
5. IX. Rozp. M. W. R. i O, P, Obsadzenie beneficjów proboszczowskich 92—94
28. X. Bulla papieska. Vixtum Poloniae unitas 44, 147—160
11. XI. Dekret Nuncjusza Apostolskiego. Wykonanie bulli „Vixtum Poloniae unitas“ dla archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej 160—163

10. XII. Rozp. M. W. R. i O. P. Kwalifikacje zawodowe duchownych rzymsko-katolickich do nauczania religii w szkołach średnich 58—59
16. XII. Rozp. Rady Ministrów. Uchylenie cięższego na Prokuratorji Generalnej obowiązku zastępowania majątków kościelnych . 76
19. XII. Rozp. M. W. R. i O. P. Komisje mieszane dla ochrony zabytków sztuki i kultury znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych . . . 71—73
29. XII. Ustawa o reformie rolnej (art. 2 pkt. 1 b. i art. 94) . . . , 106—107

1926

27. II. Dekret Nuncjusza Pap. zawierający statut duszpasterstwa wojskowego w wojsku polskim 32—40
tekst oryginalny 120—130
1. III. Rozp. M. W. R. i O. P. Wynagrodzenie duszpasterzy za udzielanie nauki religii w publicznych szkołach powszechnych . 61—62
23. III. Rozp. M. W. R. i O. P. Udzielanie pomocy państwowej przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych . . . 23—24
17. IV. Okólnik nr. O. Prez. 3281/26 M. W. R. i O. P. Hospitowanie nauki religii katolickiej 54
24. IV. Okólnik nr. O. Prez. 3284/26 M. W. R. i O. P. Postępowanie władz szkolnych przy mianowaniu nauczycieli religii kat. 57—58
15. V. Komunikat Ministra Sprawiedliwości o przepisach prawa kościelnego o osobach prawnych kościelnych i zakonnych . 76—90

4. VI. Okólnik nr. II 150/26 M. W. R. i O. P. Stosowanie rozp. z 10 grudnia 1925 o nauce religii 56
11. VI. I 5980/26. Decyzja M. W. R. i O. P. dot. dowodu ukończenia Wydziału teologicznego uniwersytetu lubelskiego 56—57
1. VII. Ustawa o stosunkach służbowych nauczycieli ustęp 4 art. 94. 53
2. VIII. Ustawa o podatku od lokali art. 3 pkt. 1 i 3 74
25. XI. Rozp. Rady Ministrów w sprawie organizacji kościelnej duchowieństwa wojskowego 31
9. XII. Rozp. M. W. R. i O. P. o nauce szkolnej religii katolickiej 49—57
13. XII. Okólnik M. W. R. i O. P. Misja kanoniczna 58
27. XII. Rozp. nr. II 6767/26 M. W. R. i O. P. Kwalifikacje zawodowe duchownych rzymsko-katolickich 59—60

1927.

5. I. Okólnik I 148/27 M. W. R. i O. P. w sprawie nauki religii w publicznych szkołach powszechnych 14—16
23. II. Rozp. Ministra Sprawiedliwości w sprawie wykonania kary więzienia i aresztu zapobiegawczego na duchownych i zakonnikach , 99—101
30. IV. Rozp. Prezydenta Rz. P. o utworzeniu komisji nadzwyczajnej do walki z nadużyciami naruszającymi interesy Państwa . 75—76

Skorowidz rzeczowy.

A.

- Administracja** — kościelna (koszta roczne) 106, 144, — swobodna majątkiem kościelnym 13, 19, 37—39.
Administrator dóbr kościelnych 84.
Akt oskarżenia 96.
Akta sprawy karnej 98 — prawo przeglądania akt sądowych 98.
Ambasador 20—21.
Anektowane dobra kościelne 102, — rewindykacja 103.
Archiwum biskupie 72.
Arcybiskup — przysięga 45 — wybór 44.
Areszt zapobiegawczy 99—100.
Aresztowanie duchownego 96.

B.

- Beneficja** proboszczowskie 92—94.
Beneficjum kościelne 82, pomoc przy pozbawieniu 21, — tworzenie i przemiana 44, 92—94, prawo patronackie 95—96, — zgoda rządu na objęcie 92.
Bezpieczeństwo publiczne a nienaruszalność kościołów, kaplic i cmentarzy 30.
Bezwyznaniowy a świadectwo dojrzałości 14.
Biskup — prawa 20, przysięga 45, wybór 44, — posiada władzę prawodawczą 20, — korespondencja 20, — lokal urzędowy 74, wizytowanie nauki religii katolickiej 53—54.
Biskup połowy 30, 32 — wykonanie zarządzeń 32, Sąd Biskupa Połowego 32, jurysdykcja 34.
Brachium saeculare 21—22, 23.
Bractwo 83.
Budynki, poświęcone służbie bożej 74.
Budżet szkoły średniej a potrzeby religijne 55.
Bulla cyrkumskrypcyjna 115, 147—159, — wykonanie bulli 160—163.

C.

- Cena** wykupu ziemi 104.
Choroba duszpasterza a nauka religii 61.
Chóry katedralne — uposażenie roczne 105, 144.
Cmentarz — nienaruszalność 30, — prawo zakładania itp. 90—91.
Cudzoziemcy — a dostojęstwa kościelne 44, — a beneficja 92.

D.

- Dekret** — nominacyjny na nauczyciela religii katolickiej 58, — wykonania bulli „Vixdum Poloniae“ 160—161.
Dekrety kościelne — pomoc państwowa przy wykonywaniu 21—24, — **sprzeczne** z konkordatem 107—112.
Destytucja duchownego 21.
Diecezja 79, patrz pozatem „granice“.
Dłużnik duchowny 26.
Dobra kościelne 62, 102—104, — parcelacja 102—104.
Dobra stołowe biskupie 80.
Dokument ratyfikacyjny 116, 146.
Domy klasztorne 44.
Duchowieństwo parafjalne a missia canonica 58, — **wojskowe** — organizacja 31—42 — jurysdykcja 34—35, uzupełnienie kadr 39—40.
Duchowny — areszt 96, — akt oskarżenia 96, — destytucja 21, — niełojalność 94, — pozbawienie beneficjum kościelnego 21, — przestępstwa 97—98, — podlega ordynariuszom miejscowym 91, — opieka prawna 25, — a służba wojskowa 25—29, — zwolnienie od obowiązków obywatelskich 25, — podatki państwowe 74, — zakaz noszenia sukni duchownej 21.
Duchowny nauczyciel religii — a odpowiedzialność dyscyplinarna 53, — a wizytowanie nauki religii katolickiej 53—54, — kwalifikacje zawodowe 56,

58—60, — mianowanie 57, — wynagrodzenie 61—62.

Duszpasterz młodzieży szkolnej 55.

Dyplom na nauczyciela religii kat. 56.

E.

Ekonom — diecezjalny 906, — seminarjum 90, — zakonu 89.

Erekcja nowych beneficjów 44.

F.

Fundusz budowlany 106, 145.

G.

Gdańsk a konkordat 21.

Godziny lekcyjne nauki religii katolickiej 15.

Granice prowincji kościelnych 42—43, 115, 131—132.

I.

Inspektor Szkolny a nauka religii kat. 53, 54.

Instytuty papieskie 92.

Instytuty teologiczne 92, 93.

Inwentarz — diecezjalny 73, — przedmiotów zabytkowych 64.

J.

Język kazań i nabożeństw dodatkowych 101.

Jurydykcja Kościoła katolickiego — swobodne wykonywanie 18—19, — duchowieństwa wojskowego 31, 34—35.

K.

Kanonik 86.

Kapelani wojskowi — czynności 34—35, — posiadają prawa proboszczowskie 30, — jurysdykcja 34 do 35.

Kapituła katedralna 83.

Kaplica — nienaruszalność 30.

Kara więzienia — odbywanie 99—100.

Kierownik szkoły średniej — prawo wizytowania nauki religii 53, — szkoły powszechnej 54.

Klasztor 83.

Koadjutor 45.

Komisja dla ochrony zabytków kościelnych 62, 63.

Komisja mieszana konserwatorska 71—73.

Kongregacje — tworzenie i przemiana 44.

Konserwacja zabytków kościelnych 73.

Kościół nienaruszalność 30, — a podatki 74, — ochrona zabytków 71—73, — przemiana i restauracja 62.

Kościół kapitulny 80.

Kościół każdy 81.

Kościół zakonny 81—82.

Kościół katedralny 89.

Księgi hipoteczne a dobra kościelne 102.

Księgi parafialne — prowadzenie 37—39.

Kwalifikacje zawodowe — nauczyc. religii kat. 58—60.

L.

Lasy 107.

Listy pasterskie — cenzurowanie 20.

Lojalność 45, 94.

M.

Majątek kościelny — administracja 19, — zarząd 19, wolny od podatków 74, — a reforma rolna 104 do 106.

Majątki martwej ręki — a reforma rolna 106.

Mensa kapitulna 82.

Missia canonica 47, 58, 59.

Młodzież szkolna — praktyki religijne 54—55, — duszpasterstwo 55.

Mniejszość religijna w szkołach powszechnych a obowiązek nauki religii — 15.

Modlitwa liturgiczna za pomyślność Rz. P. 41—42.

Modlitwa przed lekcjami 55, — po lekcjach 55.

N.

Nabożeństwa — prawo urządzania 13.

Nakazy biskupie 19.

Nauczyciel religii 46—47, 53, — obowiązek dostarczania książek na władzach szkolnych 49, — mianowanie 57, — kwalifikacje zawodowe 56, 58—60.

Nauka religii — obowiązek 13, 14, 46—47, — kierownictwo i nadzór 13, — w szkołach powszechnych 14—16, — zabezpieczenie nauki religii 14—15, zapewnienia 15, — nadzór przez władze szkolne 46—47, — wizytowanie 46—47, — nadzorowanie przez władze państwowe 48, — podręczniki w szkołach powszechnych 50—53.

Niedziele — odmawianie modlitwy liturgicznej 40—41.

Nienaruszalność kościołów, kaplic, cmentarzy 30.

Nuncjatura 20—21.

O.

Obyczajność publiczna a wolność wyznania 12.

Obrządki Kościoła katolickiego 43.

Obsadzanie stanowisk kościelnych 45.

Obywatelskie obowiązki — zwolnienie od 25.

Opieka duchowna wojskowych 35—36.

Ordynariusz 85.

Oryginalny tekst konkordatu 117 i dalsze.

Osoby prawne kościelne i zakonne 74, 90, 102—104.

Osoby prawne moralne 77, 90.

Oświadczenie rządowe 116, 146.

P.

Parafie wojskowe 33—34.

Parcelacja 102—104, 107.

Patronat 95—96.

Pieśni religijne 55.

Placetum regium 20.

Podręczniki do nauki religii kat. w szkołach powszechnych 50—53.

Pomoc państwowa przy usunięciu duchownego z beneficjum lub destytucji 21—24, — przy pozbawienia duchownego prawa noszenia sukni duchownej 21—24.

Porządek publiczny a wolność wyznania 12.

Postępowanie karne przeciw duchownemu 97.

Praktyki religijne 54—55.

Prawo kanoniczne a wierni 91.

Prawo małżeńskie z r. 1891 — 113—119.

Prestacje przeznaczone na cele kościelne 21—23.

Prezydent Rz. P. a wybór arcybiskupów i biskupów 45.

Privilegium competentiae 26.

Prowincje kościelne 42—43.

Przedmowa 3.

Przegląd wojskowo-lekarski 27.

Przysięga 45—46.

R.

Reforma rolna 102—104.

Religia przeważająca 13.

Restauracja kościołów 62, — obrazów 73.

S.

Sąd Biskupa Połowego 32.

Sąd Metropolitalny Warszawski jest drugą instancją dla spraw sądzonych w Sądzie Biskupa Połowego 32.

Sędzia przysięgły 25.

Seminarja duchowne 47, 48.

Służba wojskowa duchownych 25—29.

Societas perfecta 19.

Śpiew kościelny 55.

Sprawy wewnętrzne Kościoła 19.

Świadectwo szkolne — a ocena z nauki religii 15, 16, — ucznia bezwyznaniowego 14.

Statuta curam spiritualem militum 120—130.

T.

Taksey przeznaczone na cele kościelne 21—23.

Trzeci Maj — odmawianie modlitwy liturgicznej 41.

U.

Uposażenie 105—106, 143—145, — zwolnienie od zająć sądownego 25—26.

Uwięzienie duchownego 97.

V.

Vixdum Poloniae unitas — bulla 147—160, — dekret wykonania bulli 160—161.

W.

Wejście w życie konkordatu 115, 145—146.

Wieżenia duchowne 100—101.

Wikariusz Apostolski 79.

Wizytator szkół 54, — nauki religii kat. 53.

Własne prawa 13, 19.

Wojskowi — opieka duchowna 35—36.

Wolność — sumienia i wyznania 12, — Kościoła katolickiego 18.

Wstęp 5—11.

Wypok ziem kościelnych 102—104.

Wywłaszczenie dóbr kościelnych 62.

Wyznanie rzymsko-katolickie — religią przeważającą 13.

Z.

Zabytki — ochrona 63—73.

Zajęcie sądowe 25—26.

Zakład naukowy a nauka religii 13.

Zakłady — pojęcie 44.

Zakonnik — akt oskarżenia 96, — aresztowanie 96, — areszt 96.

Zakony — tworzenie i przemiana 44.

Zatwierdzenie ustawowe konkordatu 16—17.

Związek religijny a nadzór religii 14.

Corrigenda.

Str. 27 wiersz 2 od góry: zamiast „mianowecce“ ma być: „mianowicie“.

Str. 45 wiersz 17 i 18 od góry: zamiast: „pro dive ces“ winno być: „pro dioecesisibus“.

Str. 62 wiersz ostatni zamiast: „can. 1350, 1352 i 1353“ winno być: „1530, 1532 i 1533“.

Str. 77 wiersz 23 od góry zamiast: „mog“ ma być: „moga“.

Str. 105 wiersz 5 z dołu: zamiast „roujte“ ma być: „roczne“.

Str. 106 wiersz 8 od góry: zamiast „EI“ ma być: „VI“.

